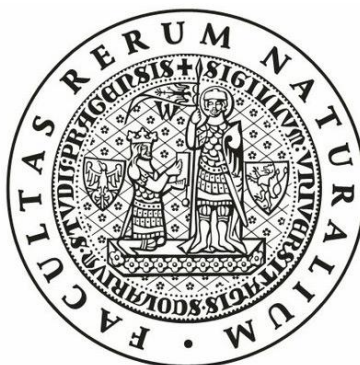

Univerzita Karlova v Praze

Přírodovědecká fakulta

Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje

Miroslav Tenkl

VLIV LOKÁLNÍ PŮSOBNOSTI VYBRANÝCH
POLITICKÝCH STRAN NA JEJICH VÝSLEDKY
VE VOLBÁCH DO POSLANECKÉ SNĚMOVNY

THE IMPACT OF THE LOCAL PRESENCE OF CZECH
POLITICAL PARTIES ON THE RESULTS OF GENERAL
ELECTION

Diplomová práce

Praha 2015

Vedoucí diplomové práce: RNDr. Tomáš Kostecký, CSc.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci zpracoval samostatně a že jsem uvedl všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze, 27. 4. 2015

Miroslav Tenkl

Poděkování:

Na tomto místě bych rád poděkoval RNDr. Tomáši Kosteckému, CSc. za vedení diplomové práce a také za jeho podporu, trpělivost, rady, inspiraci a diskuze nejen při vypracování této diplomové práce.

Abstrakt

Předkládaná diplomové práce sleduje tři základní výzkumné cíle: (1) zda a případně jakým způsobem ovlivňuje působnost vybraných politických stran na lokální úrovni výsledky těchto stran ve volbách do Poslanecké sněmovny, (2) jak se tento vztah mění v závislosti na měnící se populační velikosti sídel a (3) do jaké míry je volební chování české populace determinováno strukturálními resp. kontextuálními faktory.

Analytická část práce je strukturována do čtyř základních kapitol. V první fázi výzkumu je měřena síla vztahu mezi volbami do Poslanecké sněmovny a do obecních zastupitelstev, a to pomocí korelační analýzy. Toto téma je strukturováno dle dvou velikostních kategorií obcí.

Následuje stěžejní pasáž předkládané práce, která si klade za cíl zjistit, zda a případně do jaké míry má přítomnost stran na lokální úrovni vliv na úspěšnost těchto stran ve volbách do Poslanecké sněmovny, a to v komparaci se strukturálními proměnnými, na jejichž základě je variabilita volebního chování standardně studována. Tento vztah je zkoumán z pohledu tří velikostních kategorií obcí.

Ve třetí fázi samotného výzkumu je realizován tzv. prostorový regresní model, který má za cíl určit vliv strukturálních resp. specifických kontextuálních faktorů na variabilitu volebních výsledků.

Výzkum je zakončen tzv. geograficky váženou regresní analýzou, která řeší problém prostorové nestacionarity, a která zároveň umožňuje vizualizaci regresních koeficientů na lokální úrovni.

Na výsledky všech provedených analýz je nahlíženo ze dvou základních perspektiv, a to levicové vs. pravicové strany na jedné straně a etablované vs. nové strany na druhé straně.

Klíčová slova

volby, regresní analýza, politické strany, volební chování

Abstract

The Master thesis raises three main research questions: (1) whether and eventually how much the presence of political parties at the local level affects results of these parties in elections to the Chamber of Deputies, (2) how much the population size of the municipalities makes a difference in the relationship between local and national level of the politics and (3) how much the electoral behaviour of the Czech population is given by structural factors and by contextual factors respectively.

The analytical body of the thesis is structured into four main chapters. In the first part of the research, the power of the relation between elections to the Chamber of Deputies and to the municipal councils is measured. For this purpose, the correlation analysis is used. The relation is watched through two categories of the population.

The first chapter is followed by the crucial part, which aims to find out whether and eventually how much the presence of political parties at the local level affects results of these parties in the elections to the Chamber of Deputies. Moreover, this relation is compared with structural factors of the population based on which the electoral behaviour is typically studied. This analysis is divided into three categories of the population.

The spatial regression analysis is conducted in the third chapter of the body. It is supposed to identify an influence of structural and specific contextual factors on variability of electoral results.

All the analyses are watched through two main perspectives, left vs. right wing parties on one hand and established vs. emerging parties on the other hand.

Key words

elections, regression analysis, political parties, voting behaviour

Obsah

Úvod a cíle práce	1
1 Hypotézy	5
2 Teoretická východiska práce.....	7
2.1 Typologie, vznik a vývoj politických stran.....	7
2.1.1 Vývojová typologie politické strany	8
2.1.2 Jiný příklad stranické typologie	16
2.2 Stranický systém České republiky	17
2.2.1 Vývoj stranického systému a jeho typologizace	18
2.2.2 Shrnutí.....	22
2.3 Prostorová analýza voleb	22
2.3.1 Výzkumy volebního chování v ČR.....	25
2.4 Výzkumy vazeb mezi lokální a centrální politikou.....	28
3 Data a metody	31
3.1 Korelační a regresní analýza	31
3.2 Prostorová autokorelace.....	32
3.3 Geograficky vážená regrese	35
3.4 Shrnutí.....	36
3.5 Použitá data.....	37
4 Výsledky voleb	40
5 Síla vztahu mezi centrálními a lokálními volbami.....	43
5.1 Korelační analýza všech obcí a měst ČR	43
5.2 Korelační analýza obcí s minimálně 2000 obyvateli	45
5.2.1 Shrnutí.....	47
6 Vliv lokální zakořeněnosti stran na jejich výsledky v centrálních volbách	48
6.1 Regresní analýza všech obcí ČR.....	48
6.1.1 Shrnutí.....	52
6.2 Regresní analýza obcí s minimálně 500 obyvateli	54
6.2.1 Výsledky	55
6.2.2 Shrnutí.....	57
6.3 Regresní analýza obcí s minimálně 2000 obyvateli	58
6.3.1 Výsledky	59
6.4 Shrnutí.....	61
7 Prostorový regresní model a analýza LISA	63
7.1 Výpočet Moranova I kritéria.....	64
7.2 Analýza LISA	65

7.2.1	Analýza LISA - ČSSD	66
7.2.2	Analýza LISA - ODS	67
7.2.3	Analýza LISA - TOP 09.....	68
7.2.4	Analýza LISA - KSČM.....	69
7.2.5	Analýza LISA - Věci veřejné.....	70
7.2.6	Analýza LISA - KDU-ČSL.....	71
7.3	Prostorový regresní model	72
7.4	Výsledky	73
7.5	Shrnutí.....	75
8	Geograficky vážená regrese	76
8.1	Výsledky geograficky vážené regrese – ČSSD.....	76
8.2	Výsledky geograficky vážené regrese – ODS.....	77
8.3	Výsledky geograficky vážené regrese - TOP 09.....	78
8.4	Výsledky geograficky vážené regrese – KSČM	79
8.5	Výsledky geograficky vážené regrese - Věci veřejné	80
8.6	Výsledky geograficky vážené regrese - KDU-ČSL	81
8.7	Shrnutí.....	82
Závěr		84
Zdroje.....		91

Seznam příloh

Tabulka 1 - Srovnání místních výborů a poboček	11
Tabulka 2 – Porovnání obcí, kde strany (ne)získaly mandát v komunálních volbách.....	40
Tabulka 3 – Pearsonovy korelační koeficienty výsledků voleb do PS a obecních zastupitelstev v roce 2010.....	44
Tabulka 4 - Pearsonovy korelační koeficienty výsledků voleb do PS a obecních zastupitelstev v roce 2010.....	46
Tabulka 5 – Výsledky regresní analýzy (standardizované regresní koeficienty a údaj o stat. významnosti).....	49
Tabulka 6 - Počet kandidátních listin sledovaných stran v komunálních volbách podle populační velikosti obcí.....	55
Tabulka 7 - Výsledky regresní analýzy (standardizované regresní koeficienty a údaj o stat. významnosti).....	56
Tabulka 8 - Počet kandidátních listin sledovaných stran v komunálních volbách podle populační velikosti obce	59
Tabulka 9 - Výsledky regresní analýzy (standardizované regresní koeficienty a údaj o stat. významnosti).....	59
Tabulka 10 – Údaje o Moranově I kritériu a stat. významnosti	65
Tabulka 11 – Výsledky prostorové regresní analýzy (nestandardizované reg. koef., stat. významnost).....	74
Obrázek 1 – Moranův diagram	34
Obrázek 2 - Vizualizace adaptivního prostorového jádra	36
Obrázek 3 – Analýza LISA volebních výsledků ČSSD	67
Obrázek 4 - Analýza LISA volebních výsledků ODS	68
Obrázek 5 - Analýza LISA volebních výsledků TOP 09	69
Obrázek 6 - Analýza LISA volebních výsledků KSČM	70
Obrázek 7 - Analýza LISA volebních výsledků Věcí veřejných	71
Obrázek 8 - Analýza LISA volebních výsledků KDU-ČSL	72
Obrázek 9 – Mapový výstup geograficky vážené regrese strany ČSSD.....	77
Obrázek 10 - Mapový výstup geograficky vážené regrese strany ODS	78
Obrázek 11 - Mapový výstup geograficky vážené regrese strany TOP 09	79
Obrázek 12 - Mapový výstup geograficky vážené regrese strany KSČM	80
Obrázek 13 - Mapový výstup geograficky vážené regrese strany Věci veřejné	81
Obrázek 14 - Mapový výstup geograficky vážené regrese strany KDU-ČSL	82
Graf 1 – Vývoj členské základny TOP 09	39

ÚVOD A CÍLE PRÁCE

Volby jsou jedním ze základních pilířů a nástrojů k uskutečňování demokracie. Slouží k delegování reprezentantů lidu do zastupitelských orgánů, a to na nejrůznějších geografických úrovních. Každé volby jsou tak prostorově přesně vymezeny a vypovídají mnohé o populaci žijící v daném volebním území, přičemž rozdíly mezi těmito populacemi jsou z hlediska volebního chování předmětem zájmu nejen odborné, ale i laické veřejnosti. Pro širokou veřejnost je toto téma, a to nejen v období záhy po volbách, velmi zajímavé. Lidé si rádi prohlížejí pestrobarevné mapy vítězů voleb v jednotlivých krajích a spekulují o tom, proč právě v daném regionu zvítězila ta či ona strana a z jakého důvodu byla neúspěšná v regionu sousedním. Příčiny rozdílů, které z těchto debat rezultují, se týkají zejména ekonomické a také společenské situace v dané územní jednotce.

Ovšem faktory, které způsobují meziregionální odlišnosti ve volebním chování, nejsou pouze společenskoekonomické povahy. Svůj vliv zde sehrávají také specifické problémy a témata konkrétních lokalit a jejich nejbližšího zázemí. Problémy, které se třeba na jiném místě v republice nevyskytují a neovlivňují tak chování příslušné společnosti například ve volbách. Většina strukturálně podmíněných faktorů, majících vliv na způsob výběru politické reprezentace, již byla v zásadě odhalena a důkladně prozkoumána. Současný výzkum se tak zaměřuje především na to, jak se mění váhy těchto determinantů v čase a prostoru. Nikdo se však doposud v českém akademickém prostředí hlouběji nezabýval otázkou, jakým způsobem ovlivňuje zakořeněnost politických stran na komunální úrovni jejich volební (ne)úspěchy ve volbách celonárodních.

Na mnoho lidí může současná realita působit zjednodušeně řečeno tak, že politické strany jsou jen jakási úzká, a ve skrze uzavřená, skupina lidí působících výhradně v Praze, spolupracujících s těmi nejlepšími marketingovými agenturami, jejichž prostřednictvím a také prostřednictvím masových médií komunikují se zbytkem světa. Tato perspektiva však není zcela správná, i když k určitému rozvolňování vazeb mezi politickými stranami a většinovou populací nepochybně dochází. Je to právě členská základna na nejnižší úrovni, jež by měla být nositelem hodnot, myšlenek a idejí politických stran. Jsou to právě komunální politici, kteří by měli „překládat“ složité myšlenky z televizních debat do srozumitelného „lidského“ jazyka, šířit a vysvětlovat

přímo potenciálním voličům. Otázkou však zůstává, zda je tento model ještě platný a zda je při snaze získat politický vliv na nejvyšší úrovni důležité disponovat širokou členskou základnou, která bude oním „každodenním realizátorem přímé volební kampaně“.

Základní výzkumné cíle předkládané diplomové práce jsou tři. Tím prvním je snaha zjistit, zda a případně jakým způsobem ovlivňuje přítomnost politických stran na lokální úrovni¹ jejich výsledky ve volbách do Poslanecké sněmovny, které jsou z hlediska fungování celé České republiky tím klíčovým všelidovým hlasováním. Prací, které usilovaly o vysvětlení toho, jaké faktory ovlivňují volební výsledky, vzniklo v českém výzkumném prostředí již mnoho. Jejich počet a tematický rozsah však ještě z prozaických důvodů nedosáhly úrovně rozvinutých západních zemí, ve kterých dlouhodobá tradice konání demokratických voleb umožnila bádání za pomoci kvalitních a relevantních údajů, které v českém výzkumném prostředí s ohledem na dlouhou absenci svobodných voleb logicky schází. Texty, které na téma volebního chování české společnosti vznikly, jsou především sociologické, politologické a geografické, přičemž většina z nich usiluje o komplexní pohled, který snoubí více těchto přístupů a neomezuje se pouze na čistě jeden pohled. Navzdory tomu se tyto práce liší v závislosti na měnící se výzkumné orientaci autorů a nelze na ně tak nahlížet jako na homogenní soubor bez výraznějších odchylek.

Doposud se však v tuzemsku nikdo významněji nezaobíral vlivem přítomnosti stran na lokální úrovni, jakožto jednoho z možných vlivných faktorů určujících volební (ne)úspěch českých parlamentních stran. Přitom jsou to právě lokální politici či straničtí představitelé, kteří mají téměř každodenní možnost působit a přímo oslovovat potenciální voliče. Jsou to právě oni, kteří by měli být nositeli myšlenek a idejí formulovaných často složitým jazykem centrálními politiky skrze masová média. Je však tento aspekt tím prvkem, který (spolu)rozhoduje o volebním úspěchu stran v celostátních volbách anebo se již volební výsledky staly produktem centrální a profesionálně řízené kampaně, jež je redukována pouze na omezený počet mediálně známých a populárních lídrů?

¹ Myšleno v komunální politice.

Druhým cílem předkládané práce je objasnit, do jaké míry je volební chování české společnosti determinováno jejími strukturálními charakteristikami² a nakolik je na druhou stranu tato variabilita ovlivněna unikátními lokálními podmínkami daného regionu. První přístup zjednodušeně předpokládá, že stačí znát socioekonomickou strukturu populace k tomu, aby bylo možné úspěšně predikovat volební výsledky. Naopak druhý přístup toto tvrzení popírá a tvrdí, že dvě naprosto totožně strukturované populace mohou volit diametrálně odlišně, a to díky rozdílnému vlivu jejich nejbližšího okolí, které má na jejich formování zásadní vliv.

Na základě dosavadní české výzkumné tradice je podmíněnost volebního chování vnímána převážně jako na jev, jež je dán zejména socioekonomickými strukturálními rysy české populace. Již menší počet prací pak zohledňuje specifické, geografické, kontextuální determinanty, které usilují o vysvětlení té variability, již není možné postihnout za pomoci strukturálních proměnných. Jaký vliv tak mají ony unikátní geograficky úzce vymezené vlivy na rozhodování českých voličů?

Třetí výzkumný cíl předkládané diplomové práce se zabývá vlivem přítomnosti stran na lokální úrovni a jeho proměnami v závislosti na měnící se velikostní kategorii municipalit. Přesněji, jakým způsobem se tento efekt, a jestli vůbec, projevuje při porovnání (1) všech municipalit České republiky, (2) municipalit nad 500 obyvatel, které tvoří přibližně třetinu celkového počtu obcí ČR a (3) municipalit nad 2000 obyvatel, které tvoří přibližně desetinu celkového počtu samosprávných územních jednotek. Tato kategorizace byla provedena zejména s ohledem na charakter datového souboru, kdy v nejmenších obcích kandidují parlamentní strany spíše zřídka. Z tohoto důvodu by bylo velmi složité a statisticky nesprávné provést standardní rokkanovskou analýzu město vs. venkov, jelikož klasický venkov ztrácí v tomto ohledu svou relevanci.

Tato i další výzkumné otázky předkládané práce budou sledovány zejména z perspektivy dvou výzkumných přístupů, a to (1) levicové vs. pravicové strany na jedné straně a (2) etablované strany vs. nově vzniklé strany na druhé straně. Nicméně i v rámci těchto hlavních štěpných linií existují témata a nezodpovězené otázky, na něž bude tato práce hledat odpovědi.

² Myšleno např. věková struktura, úroveň vzdělanosti, míra nezaměstnanosti apod.

Jedním z těchto témat je KDU-ČSL, jejíž pozice v českém stranickém systému je v určitých směrech nesnadno uchopitelná. Otázkou tak je, zda jsou křesťanští demokraté podobnější spíše pravicovým či levicovým stranám, případně zda se s ohledem na voličské struktury jedná o úplného outliera, který si v rámci systému žije „svým vlastním životem“. Výzkumů na toto téma již bylo realizováno relativně dost, avšak doposud žádný z nich na něj nenahlížel z perspektivy předkládané práce, tedy lokální zakořeněnosti.

Další zajímavé výzkumné téma nabízí strana Věci veřejné, jejíž vznik byl v rámci dosavadního vývoje českého politického systému nepochybně výjimečný. Měla tato strana znaky a potenciál na to, aby se stala klasickou politickou stranou hájící zájmy určité společenské struktury? Hrála její přítomnost na lokální úrovni nějakou relevantní roli či se spíše jednalo o chaoticky vzniklé a nesourodé společenství, jehož úkolem bylo alespoň napodobit základní funkce klasických politických stran, přičemž jejich praktický význam byl v zásadě nulový?

Podobná témata bude nepochybně zajímavé zkoumat také v případě TOP 09, přestože vznik této strany i politická strategie se oproti Věcem veřejným lišily. Podobá se TOP 09 spíše etablovaným stranám nebo má více společných znaků s Věcmi veřejnými? Naznačí výsledky analýz nějakou podobnost s KDU-ČSL, z jejíž členské základny TOP 09 do jisté míry vznikla? A liší se tato strana oproti ODS, jakožto svému nejbližšímu partnerovi, ale také rivalovi na pravici?

Práce, která by měla za cíl vyzkoumat, zda přítomnost v komunální politice ovlivňuje výsledky centrálních voleb a zároveň usiluje o zasazení této problematiky do kontextu se standardními strukturálními rysy společnosti, v rámci české výzkumné obce doposud nevznikla. Z tohoto důvodu považuje autor základní výzkumnou otázku za svým způsobem unikátní a věří, že její zodpovězení pozitivně obohatí dosavadní volební výzkumy v České republice.

1 HYPOTÉZY

Přestože je zkoumaná problematika v rámci výzkumu voleb do značné míry novým tématem, lze na základě existujících publikací a jejich teoretických východisek definovat určité hypotézy a očekávání, jakých výsledků bude v předkládané práci dosaženo.

Zprv se autor domnívá, že přítomnost politických stran na lokální úrovni bude pozitivně a statisticky významně ovlivňovat jejich výsledky voleb do Poslanecké sněmovny. Intenzita tohoto efektu se však bude odlišovat v závislosti na typu strany. Jednoznačně vyšší bude u etablovaných stran³, zatímco nově vzniklé strany (TOP 09 a Věci veřejné) budou v tomto ohledu zaostávat, a to především proto, že jejich lokální struktura není na takové úrovni jako v případě stran zavedených.

Z pohledu velikostní kategorie obcí lze očekávat, že s rostoucím počtem obyvatel bude docházet ke zvyšování významu lokální přítomnosti u pravicových stran, které mají svůj elektorát koncentrován především do populačně větších sídel, zatímco pro strany levicové a také KDU-ČSL jsou z povahy pojetí jejich politiky obecně bonitnější spíše venkovské oblasti.

Autor se dále domnívá, že strana TOP 09 se bude z pohledu vlivu komunální přítomnosti (ale dalších proměnných) nacházet někde na rozhraní etablovaných a nově vznikajících stran se značným potenciálem se postupně přiřadit právě k prvně jmenované skupině. Tento předpoklad je závislý především na faktu, že vedoucí, ale ani řadoví členové TOP 09 nebyli v době vzniku politickými nováčky s odlišným přístupem k „politickému řemeslu“ a strana tak již na samém počátku své existence měla k dispozici určitou lokální politickou základnu. Dle mínění autora se tak ve výsledcích projeví, že se jedná do určité míry o „starou stranu v novém, lesklém kabátu“, jejíž rysy se budou podobat etablovaným politickým stranám.

Na základě znalosti prostorového vzorce výsledků voleb Věcí veřejných⁴ autor usuzuje, že závislost výsledku voleb do Poslanecké sněmovny na úrovni lokální působnosti této strany bude velice nízká. Autor předpokládá, že lokální buňky této strany vznikaly nejdříve v těch oblastech, kde k tomu byly vhodné podmínky z hlediska personálního a materiálního, a tudíž se nejednalo primárně o oblasti, které by byly bonitní z pohledu

³ Myšleno KDU-ČSL, ČSSD, KSČM a ODS.

⁴ Značná prostorová roztržitost se slabou strukturální podmíněností výsledků (Linek et al., 2012).

společenské struktury potenciálního elektorátu strany. Naproti tomu vznik TOP 09 byl doprovázen či spíše řízen přesunem určité části členské základny z KDU-ČSL. Právě tyto lidé tak vytvořili alespoň základní kostru strany a stali se tak nositeli a „distributory“ stranických idejí na komunální úrovni. Největší vliv komunální politiky na politiku centrální z hlediska podpory ve volbách očekává autor u stran KSČM a KDU-ČSL, jelikož se domnívá, že identifikace jádrových voličů s těmito stranami je nejvyšší a neliší se výrazně v závislosti na měnících se podmínkách.

Za druhé, dle autora mínění bude variabilita volebního chování determinována dominantně socioekonomickými rysy populací v jednotlivých obcích a při kontrole vlivu specifických, kontextuálních charakteristik se spolehlivost statistického modelu výrazně nezvyší. Jinými slovy, volební chování populací českých obcí není výrazně řízeno vývojem, k němuž dochází v jejich nejbližším okolí. Tento předpoklad bude navíc společný pro všechny typy sledovaných stran.

Za třetí, autor předpokládá, že s rostoucí velikostní kategorií obcí poroste (1) souvislost mezi lokálními a centrálními volbami a také, že (2) vliv lokální přítomnosti na výsledky centrálních voleb bude s rostoucí velikostní kategorií také vyšší. To bude dáno především tím, že ve městech jsou místní stranické organizace parlamentních stran přítomny častěji, než je tomu v případě malých obcí. Strany tak ve městech kandidují častěji. Vedle toho čistě statistického a v zásadě logického vysvětlení však bude zajímavé pozorovat, jak se bude tento efekt projevovat stranicky. Autor předpokládá, že oba výše zmíněné efekty se budou silněji projevovat u pravicových stran, jelikož jsou to právě velká a střední města, která vytvářejí jejich voličskou základnu⁵. Tento efekt se výrazněji projeví také u stran etablovaných. Nicméně v tomto ohledu autor míní, že se rozdíl mezi zavedenými a novými stranami bude s rostoucí velikostní kategorií snižovat, a to v závislosti na růstu přítomnosti nových stran na lokální úrovni (ve městech).

⁵ Jediným faktorem, který by tento předpoklad mohl ohrozit, je vzájemná fluktuace voličů mezi pravicovými stranami. Jinými slovy, ti voliči, kteří v komunálních volbách podpořili ODS, mohli s nemalou pravděpodobností volit TOP 09 do parlamentu a naopak. Scénář přesunu hlasů od ODS směrem k TOP 09 není vzhledem k turbulentní situaci v ODS v této době vůbec vyloučený a je třeba jej v rámci interpretace výsledků zohlednit.

2 TEORETICKÁ VÝCHODISKA PRÁCE

2.1 Typologie, vznik a vývoj politických stran

V průběhu dlouhodobého vývoje zkoumání politiky vzniklo mnoho definic politických stran. Jejich různorodé podoby byly determinovány zejména měnícími se vývojovými cykly politické reality, ale také geografickými faktory. Jinými slovy, politická strana byla jinak vnímána na počátku 20. století a jinak je vnímána nyní, rozdílně je vymezena a vnímána v USA, Evropě či Asii (Fiala, Strmiska, 2009). Fiala se Strmiskou k tomu tématu dodávají:

„...nemá valného smyslu vybírat z několika desítek (možná stovek) smysluplných definicí politické strany, které byly přinejmenším od 18. století formulovány a na základě kritiky formulovat definice další. Je to metodologicky problematické, a to především z toho důvodu, že se nejedná o definice identických politických subjektů, ale diametrálně odlišných organizací, jež se navíc nalézaly v odlišných kontextech“ (Fiala, Strmiska, 2009).

Navzdory výše zmíněnému je pro účely této práce potřeba zmínit alespoň nejzákladnější vymezení politických stran. Jednou ze základních a nejčastěji citovaných definic je tzv. „*minimální definice*“, vytvořená italským politologem Giovannim Sartorim. Ten charakterizoval politické strany jako „politické skupiny, jež se účastní voleb a jež jsou jejich prostřednictvím schopny umístit své kandidáty do veřejných úřadů“ (Sartori, 1976).

Širší vymezení politické strany zkonstruoval Max Weber, který vymezil politickou stranu jako dobrovolně vytvořenou skupinu lidí, jejímž cílem je poskytnout svým předákům moc uvnitř skupiny a aktivním členům možnosti (ideové nebo materiální) k prosazení věcných cílů nebo dosažení osobních výhod nebo obojího zároveň (Weber, 1946; cit. v Fiala, Strmiska, 2009). Jak Fiala a Strmiska dodávají, k Weberově definici nebylo později možné příliš mnoho dodat, pouze ji bylo možné více precizovat. O to se pokusili například K. Lövenstein, S. Neuman, R. Aron a další (Fiala, Strmiska, 2009).

Podobně jako v případě definic politické strany, také v případě její typologie vznikl nespočet verzí, které se od sebe mnohdy rapidně liší. Navzdory tomu se lze

v politologických studiích setkat s několika nejpoužívanějšími schémata, která jsou dále jen mírně variována.

Typologii politické strany lze realizovat na základě široké škály kritérií, jakými jsou například příslušnost k ideologické rodině, programatika politických stran (tzn. diferenciaci na základě programových shod/odlišností) či vývojová typologie (Fiala, Strmiska, 2009). Právě vývojová typologie, která je spojena se jmény Maxe Webera, Sigmunda Neumana, Otty Kirchheimera a především Richarda Katze a Petera Maira, je v této práci podrobněji analyzována, jelikož dle autorova názoru nejlépe splňuje požadavky na klasifikaci stran nacházejících se v současném politickém systému České republiky.

2.1.1 Vývojová typologie politické strany

Analýza vývojové typologie politické strany byla pro účely této práce vybrána s předpokladem, že nejlépe vystihuje vývojové difference stran v rámci českého stranického systému. Právě tato typologie se obšírně věnuje souvislostem, v jejichž rámci jednotlivé typy stran vznikaly. Zároveň, a v kontextu této práce především, klade vývojová typologie důraz na geografické podmíněnosti a konsekvence, které vznik a vývoj jednotlivých stranických kategorií provázely.

Vývojová typologie dělí politické strany do čtyř kategorií na základě toho, jakých charakteristik nabývaly od doby jejich vzniku (či od počátku jejich faktického vlivu) až do současnosti. Katz a Mair hovoří o stranách (1) *elitních*, existujících v 19. stol. a dále (2) *masových*, dominovaly mezi lety 1880-1960, (3) *všelidových* (catch-all parties) od roku 1945 a (4) *kartelových* od roku 1970 (Katz, Mair, 1995). Časové vymezení je tedy z hlediska zařazení strany klíčové.

Nicméně časová prostupnost jednotlivých fází znamená, že se jednotlivé vývojové etapy navzájem prolínají. Navíc poslední dva stranické typy (catch-all strany a strany kartelu) nejsou ještě vývojově uzavřeny, proto zde autoři nedefinovali horní hranici časového intervalu (Katz, Mair, 1995). V souvislosti s aplikací této typologie je nezbytně nutné respektovat rozdílné historickogeografické podmínky zkoumaných stranických systémů. Jinak řečeno, časové vymezení jednotlivých fází vývoje se liší mezi USA a Evropou, napříč západní a východní Evropou, potažmo i napříč jednotlivými stranickými systémy v rámci západní či východní Evropy.

2.1.1.1 Elitní strany

Podoba a charakteristika elitní strany se výrazně odlišuje od toho, jakým způsobem fungují politické strany v současnosti. Ve své podstatě se ještě nejedná o politickou stranu v pravém slova smyslu (viz. Sartoriho *minimální definice*), ale spíše o jakési počáteční stádium její geneze. Vzhledem k tomu, že je existence elitní strany zasazena výhradně do 19. století (první polovina), tedy do doby, kdy ještě všeobecně neexistovalo volební právo, byla kompozice těchto stran omezena na úzkou skupinu obyvatelstva – aristokratickou skupinu či majetkově privilegované (Klíma, 1998). Weber dále dělí elitní strany na *aristokratické* a *strany vážených osobností* (intelektuálové, duchovní, učitelé, lékaři atd.) (Weber, 1946).

Elitní strany vznikaly a zároveň působily výhradně na půdě parlamentu. Z tohoto důvodu nelze hovořit ani o top-down (shora dolů), ani o bottom-up (zdola nahoru) vzniku. Na druhou stranu, na bázi třídních zájmů či rodinných tradic vznikaly v této době tzv. *kluby*, které v sobě zahrnovaly určitý zárodek geografické organizace strany. K tomu ale Klíma dodává:

„Místní politické kluby však ještě nelze považovat za strany, jež by se vyznačovaly trvalým organizačním spojením mezi jednotlivými geografickými lokalitami“
(Klíma, 1998).

Teprve s rozšiřováním volebního práva a demokratizací politických systémů začala organizační struktura stran pronikat také do geograficky nižších struktur (Klíma, 1998). Tímto však zároveň začaly zanikat elitní strany.

2.1.1.2 Masové strany

Teorie masové (a zároveň elitní) strany s důrazem na organizační strukturu byla v 50. letech vytvořena francouzským politologem M. Duvergerem. Vznik masových stran byl úzce navázán na postupnou demokratizaci a rozšiřování volebního práva v USA a v zemích západní Evropy. V průběhu procesu demokratizace byly do politického dění stále více zapojovány střední a nižší vrstvy společnosti a politické strany tak byly nuceny měnit doposud účinné strategie pro vstup do zastupitelských orgánů (Klíma, 1998).

Právě demokratizační a reformní procesy (především skrze rozšiřování shromažďovacího práva) stimulovaly zakládání odborů, náboženských spolků, družstev, ale také politických stran. Průběh vzniku politických stran se odehrával dvěma základními cestami, a to *interně* a *externě* (Duverger, 1964).

Interně vzniklé strany se vyvinuly ze stran elitních, tzn. shora dolů. Zpočátku tyto strany sdružovaly poslance se stejnými zájmy či názory. V návaznosti na rozšiřování volebního práva byly tyto poslanecké bloky nuceny rozšiřovat svoji sféru vlivu do geograficky nižších jednotek tak, aby si zajistily co možná největší podporu pro své znovuzvolení. To vyžadovalo zakládání místních organizací, které zpravidla reprezentovaly stejné geografické zájmy. Na tomto principu byly konstituovány Konzervativní a Liberální strana ve Velké Británii, či Demokratická a Republikánská strana v USA (Klíma, 1998).

Druhou formou vzniku masových stran byla dle Duvergera tzv. externí cesta. Ta probíhala výhradně mimoparlamentní cestou, vně zastupitelského orgánu. V případě externího vzniku masové strany se jedná o typický příklad bottom-up procesu. Vedle demokratizačních trendů, které stimulovaly externí vznik stran, zmiňuje Duverger také vliv rostoucího vlivu socialistických a křesťanských ideologií (Duverger, 1964). Nutno v této souvislosti poznamenat, že doposud privilegovaná mocenská elita se stavěla na odpor proti participaci nižších společenských tříd v politických záležitostech (Klíma, 1998). Klíma k tomuto tématu ještě dodává, že externě vzniknuvší strany se zpočátku své existence vyznačovaly vyšší mírou centrálního řízení, disciplinovanosti, ideologické zakotvenosti a agresivity vůči politickému systému.

Mezi externě vzniklé masové strany lze v českém kontextu zařadit agrární stranu, stranu lidovou a sociální demokracii. Na základě toho lze usuzovat výrazný vliv lokální zakořeněnosti na volební výsledky KDU-ČSL a ČSSD. O prokázání či vyvrácení této teze usiluje tato práce.

Lokální organizace elitní a masové strany

Obě strany, elitní i masové, se vyznačovaly určitým stupněm lokální zakořeněnosti. Zatímco v případě elitní strany se jednalo o spíše slabší napojení na regiony za účelem rozšiřování vlivu a kontaktů, masové strany byly z podstaty své existence na lokálních strukturách založené a závislé. V odborné terminologii se lokálním strukturám elitních

stran říká „*místní výbory*“ (caucus), zatímco v případě masových stran se jedná o „*pobočky*“ (branches) (Klíma, 1988).

Zatímco místní výbor je spíše uzavřenou skupinou, pobočky jsou otevřené organizace, jejichž cílem je rozšiřování své velikosti. Obě organizace se liší i na základě frekvence schůzek. Zatímco místní výbory se scházely spíše účelově (např. v době konání voleb), členové pobočky se scházeli pravidelně, aby diskutovali o aktuálních tématech, ladili politické postoje a stanovovali strategie postupného rozšiřování. Srovnání obou organizací ukazuje Tabulka 1.

Tabulka 1 - Srovnání místních výborů a poboček

	místní výbor	pobočka
kvantita členstva	malý počet členů	maximalizace počtu členů
kvalita členstva	privilegovaná, vlivná skupina	není určující: masová orientace
okruh působnosti	dle geograficko-administrativního členění	důraz na těsné společenské sepnutí
období akvizice	především v období voleb	pravidelné schůzky
tématika schůzí	volební taktika	politické debaty, volební taktika, rozšiřování členstva

Zdroj: Klíma, 1998

2.1.1.3 Catch-all strana (univerzální strana)

V polovině minulého století si začal německý politolog Otto Kirchheimer všimnout určitého vakua či bílého místa v do té doby přijímané typologizaci politických stran. Zaznamenal, že po 2. světové válce se na západoevropské politické scéně začínají objevovat nové politické subjekty, které nelze na základě existující typologie zařadit a

charakterizovat. Právě po 2. světové válce se, dle mínění Kirchheimera, začínají masové strany transformovat do stran „pro všechny“ (catch-all) (Kirchhaimer, 1966).

Důležitým faktorem ve vymezení catch-all strany byla pro Kirchheimera integrace. Zatímco elitní strany neintegrovaly vůbec, masové strany integrovaly, ale proti systému. To jinými slovy znamená, že institucionalizovaly sociální izolovanost nižších a středních vrstev společnosti (Novák, 1997). Kirchhaimer definoval catch-all strany mimo jiné jako subjekty, jejichž cílem je integrovat skupiny a jejich členy, kteří se doposud nacházeli mimo politické dění a udělat z nich plnoprávné účastníky politického procesu (Kirchhaimer, 1966).

Vymezení catch-all strany

Vznik a vývoj catch-all stran byl z logiky věci úzce navázán na měnící se podobu poválečné společnosti, která se samozřejmě projevila i ve vnímání politiky jako takové. Důležitým prvkem formující se poválečné společnosti byla individualizace. Úzké sepejetí občana s určitou společenskou třídou (a na ní navázanou politickou organizací) se postupně oslabovalo a občan (volič) se postupně stával flexibilnějším, autonomnějším jedincem. V souvislosti s tím byly politické strany nuceny adaptovat se na transformující se charakter svého dosavadního elektorátu (Novák, 1997). Catch-all strana nabývá, dle Kirchheimera, pěti základních charakteristik (Kirchheimer, 1966):

1. Pokles ideologického ukotvení
2. Vlivnější role stranického vedení
3. Omezení vlivu individuálního členství
4. Orientace na celospolečenská témata
5. Orientace na širší spektrum společenských vrstev, skupin, organizací

Vznik catch-all stran byl mimo jiné výrazně stimulován snižujícím se významem sociálních rozporů (cleavages) ve společnosti. Ostré hrany mezi církví a státem, mezi městem a venkovem, mezi geografickým jádrem a periferií či mezi pravicí a levicí se postupem času otupovaly. Zvyšující se životní úroveň a na ní navázaný vznik rozsáhlých systémů sociálního zabezpečení oslabily pozice masových sociálnědemokratických stran. Na druhou stranu, křesťanské a agrární strany byly oslabovány sekularizačními procesy, respektive zvyšující se mírou urbanizace a vlivu měst. Namísto sporů a ideologicky jasně vyprofilovaných postojů se stal ústředním

bodem politické reality konsensus a politické strany se staly jeho nositelem (Klíma, 1998).

Postupný vývoj společenskopolitického dění v USA a západní Evropě však nepotvrdil Kirchheimerovu domněnku, že poválečný vývoj povede ke vzniku omezeného počtu velkých politických stran, které budou ideologicky slabě ukotvené, umírněné a flexibilní ve své orientaci na voliče (Kirchheimer, 1966). Naopak, v mnoha vyspělých zemích docházelo k viditelné fragmentaci stranického systému, vzniku extrémistických a antisystémových politických uskupení či postupnému pronikání ideologicky jasně a úzce vymezených stran, jako například „zeleně“ orientovaná hnutí apod. (Klíma, 1998).

Učebnicovým příkladem univerzální strany v praxi byl podle Kirchheimera francouzský Svaz za novou republiku (UNR), jehož ústředním programovým cílem byla široká národní jednota. Jako druhý příklad by mohl posloužit stranický systém v USA (Kirchheimer, 1966).

Organizační struktura a geografický aspekt fungování catch-all stran

Catch-all strana se vyznačuje posilujícím centrálním řízením. Vliv řadového členstva, lokalizovaného v regionech a místních organizacích, v tomto stranickém modelu klesá. Jedním z klíčových parametrů catch-all strany je postupný ústup partikulárních témat (geograficky jasně lokalizovaných) k řešení celospolečenských otázek. Výsledkem tohoto trendu je mimo jiné slabší sepejetí členské základny se svým elektorátem. Navíc zvyšující se voličská fluktuace znamená, že profil voliče univerzálních stran je značně variabilní a dynamicky se mění, a to i z geografického hlediska. Oslabování organizační struktury na straně jedné a sepejetí voliče se stranou na straně druhé vedly v 70. letech k nestabilitě stranických systémů v západní Evropě (Pedersen, 1979).

2.1.1.4 Strana kartelu

Strana kartelu podle Katze a Maiera vzniká v 70. letech v západní Evropě. Jejím základním rysem je slábnoucí propojení mezi politickou stranou a občanskou společností, které je nahrazováno vyšší mírou integrace politické strany se státem a jeho finančními subvencemi (Katz, Meier, 1995).

Široká organizační a členská základna se pro fungování politických stran stává přítěží, což má ovšem značné dopady na financování stran. Výpadek, způsobený nižším

podílem členských příspěvků (dříve dominantní složka financování), je cíleně nahrazován finančními toky od státu. Nutno v této souvislosti poznamenat, že se jedná o toky legální, navázané na zisky mandátů či počet získaných hlasů ve volbách. Tento typ financování se začíná objevovat a masivně rozšiřovat v průběhu 60. let (Klíma, 1998). Nejvíce rozšířené jsou strany kartelu právě v těch zemích, kde byl tento typ financování nejvíce podporován (Rakousko, Německo, Skandinávie).

Ze zdravé a potřebné konkurence politicky rozdílně profilovaných stran se postupně stává jakási skrytá spolupráce. Ústřední doktrínou politické reality se stává heslo, stabilita a politická soutěž se omezuje na nezbytné minimum. Stranické vedení se profesionalizuje. Významné stranické pozice jsou zastávány či ovlivňovány odborníky na média, masovou komunikaci, marketing, politické analýzy apod. Ideologové a vizionáři jsou z předních stranických funkcí vytlačováni. Klíma shrnuje základní charakteristiky strany kartelu takto:

„Stranické programy se v jisté míře sbližují, volební boj se vede „v rukavičkách“. Volební kampaň se točí kolem obecných témat – kolem široce přijatelných řešení. Sporné otázky a ideologická vyhraněnost jsou zatlačovány do pozadí. Finančně velmi náročná kampaň je centralisticky řízená stranickými manažery s cílem získat co nejvíce hlasů“
(Klíma, 1998).

Organizační struktura a geografický aspekt fungování stran kartelu

Organizační struktura strany kartelu je decentralizovaná, ale zároveň platí, že centrální stranické vedení má klíčové postavení a rozhodovací pravomoci. Na lokální úrovni se stírají rozdíly mezi členy strany a jejich podporovateli. Střední struktura (v českém kontextu míněna krajská) v organizaci strany kartelu je výrazně oslabena. V návaznosti na tento fakt mají řadoví členové či podporovatelé nebývalou možnost podílet se přímo na politických procesech ve straně (např. volí stranické vedení)⁶.

⁶ Těmito znaky se v českém stranickém prostředí vyznačují Věci veřejné. Jejich registrovaní příznivci (tzv. Věčkaři) jsou oprávněni volit stranické vedení, a to i bez toho, aby byli plnoprávními členy strany. Profantová (2009) v této souvislosti ale míní, že se jedná pouze o zastírací manévr, který působí na okolí jako otevřená a demokratická strana, přičemž výsledek této volby je manipulován stranickým vedením.

Na druhou stranu, komunikace mezi centrem a lokálními organizacemi je značně odosobněna, přičemž strategická politická rozhodnutí jsou realizována výhradně na centrální úrovni bez toho, aby prošla interní debatou v rámci celé strany. Jak však Klíma (1998) podotýká, proces oslabování vazeb mezi stranami a společenskými skupinami či regionálně působícími organizacemi je až reakcí na předcházející emancipaci a individualizaci voliče, kterému jsou strany nuceny se v zájmu volebního úspěchu přizpůsobit.

Důsledky činnosti stran kartelu

Strany kartelu a jejich základní rysy jsou v rozporu se zdravou demokratickou soutěží politických stran a jejich ideologickými profily. Variabilita názorových proudů na politické scéně se snižuje a občané tak v mnoha případech nenacházejí dostatečné zastoupení svých zájmů. Naopak mají pocit, že politické strany, bez ohledu na jejich ideové ukotvení, zneužívají politický systém a ve svém důsledku mu škodí.

V návaznosti na to roste v mnoha zemích podpora stran a hnutí, jejichž stěžejní programovou agendou je negativní postoj vůči zakořeněnému establishmentu. Tato uskupení jsou v porovnání se stranami kartelu ještě méně ideologicky ukotvena. Klíma tyto strany (či hnutí) dále dělí na strany *protestní* a strany *antisystémové* či *xenofobní* (Klíma, 1998).

Jako příklad protestní strany může sloužit „Strana nezávislosti“, s jejíž pomocí se miliardář Ross Perot snažil v 90. letech prosadit do bipartistického stranického systému USA a vytvořit v něm třetí silnou stranu. Po relativním úspěchu v prezidentských volbách v roce 1992 se svou snahou nakonec neuspěl. Xenofobním typem strany je například francouzská „Národní fronta“ Marine Le Pen (Klíma, 1998). V kontextu českého stranického systému lze jako protestní stranu uvést Věci veřejné, Úsvit přímé demokracie či hnutí ANO. V této souvislosti dodává Klíma ještě jednu důležitou poznámku:

„...jedná se zpravidla o strany, které se po vzniku do státních orgánů více méně adaptují na nové podmínky, a stávají se součástí dříve tak kritizované oficiální politiky“ (Klíma, 1998).

2.1.2 Jiný příklad stranické typologie

Většina stranických typologií jsou takzvanými typologiemi *univerzálními*, jejichž primárním cílem je klasifikovat strany napříč měnicími se stranickými systémy a kulturami. Pojem „měnicí se systémy“ je však v tomto případě dosti zavádějící, jelikož univerzální typologie vznikaly nejčastěji v dobách (přibližně polovina 20. století), kdy stranické systémy nebyly tak různorodé a dynamicky se měnící jako je tomu v současnosti. Dnes se zdá již být nezbytnou podmínkou nově vznikajících stranických klasifikací jejich užší geografické i kontextuální vymezení.

Nejznámějším příkladem geograficky a kontextuálně vymezené klasifikace ve středoevropském a východoevropském regionu je ta, kterou vytvořil Herbert Kitschelt. Tato typologie rozděluje politické strany v tomto regionu na tři (ideální) typy, a to strany:

- (1) Charismatické
- (2) Klientelistické
- (3) Programové

Základním rysem *charismatické* strany jsou podle Kitschelta osobnosti charismatických kandidátů, ale především pak svých lídrů, kteří jsou tak hlavním předpokladem a hybnou silou volebních úspěchů (Kitschelt, 1995). Tomuto stranickému typu by v českém kontextu nejlépe vyhovovalo například hnutí ANO, které ve svých předvolebních kampaních sázelo téměř výhradně na osobnosti svých kandidátů a lídrů. Hloušek a Kopeček (2010) k tomu tématu dále dodávají zajímavou poznámku:

„Charismatické strany nebudují klasickou vnitřní organizaci a představují převážně nestrukturovanou masu koncentrovanou v okolí leadera.“

Na základě výše uvedeného lze tedy předpokládat, že charismatický typ stran nemá příliš etablovanou a vyprofilovanou teritoriální strukturu, a tudíž provázanost výsledků mezi centrálními a komunálními volbami bude v jejich případě spíše slabší.

Dalším typem je takzvaná strana *klientelistická*. Jejím primárním motivem k politické participaci je zisk osobních nebo jiných hmotných a nehmotných výhod. V případě tohoto stranického typu již určitá teritoriální struktura existuje, nicméně je založena výhradně na vztazích patron-klient (Hloušek, Kopeček, 2010). V českém mediálním

prostoru se v souvislosti s klientelistickými praktikami uvnitř stran mluví o takzvaných kmotrech.

Třetím typem stran jsou podle Kitschelta takzvané strany *programové*. Tyto strany usilují pomocí voleb o získání nepřímých výhod ve formě kolektivních statků, jako jediné jsou jasně programově a ideologicky vyprofilované a disponují propracovanou teritoriálně zakořeněnou organizační strukturou (Hlouček, Kopeček, 2010). V případě českého stranického systému lze za tento typ stran považovat například KDU-ČSL či KSČM. Souvislost mezi výsledky v centrálních a lokálních volbách by tak mohla být silnější.

2.2 Stranický systém České republiky

Stranický systém v České republice (potažmo Československu) prošel od roku 1989 dosti dynamickým vývojem, jehož základní kontury je pro potřeby této práce nutno nastínit. Na začátku 90. let se vývoj stranických systémů v postkomunistických zemích střední a východní Evropy stal frekventovaným výzkumným tématem předních světových politologů, jakými jsou například Giovanni Sartori, Jean Blondel či Peter Maier. Autoři se v otázce budoucího vývoje stranických systémů v tomto regionu dosti liší.

Jean Blondel považoval nově vzniklé (či obnovené) středoevropské a východoevropské demokracie za dobře připravené na “zdravý” vývoj stranických systémů, a to především díky vysoké institucionalizaci klíčových aktérů (Blondel et.al, 2007). Tito aktéři disponovali dle Blondela vysokou mírou stability a zároveň byli dostatečně etablováni v rámci jednotlivých populací. Relativní síla těchto aktérů na začátku transformace pramenila ze zkušeností a aktivit, které tito aktéři vytvářeli za předchozího režimu v rámci opozice⁷ či uměle tolerované “koalice”. Česká republika se od ostatních transformujících se zemí odlišovala v tom, že zde výrazně převážily liberální politické postoje, na jejichž základě byly položeny základy nově vznikajících stran (Hanáček, 2010).

Naopak Maier předpovídal, že vývoj stranického systému v “nových demokraciích” bude nestabilní především díky absenci jasných štěpících linií (*cleavages*) definovaných Steinem Rokkanem. Těmito štěpícími liniemi jsou míněny dnes již klasické rozpory

⁷ Nejednalo se o opozici v dnešním smyslu slova. Tyto organizace byly v dobách minulého režimu většinou zakázané a jejich činnosti tak byla nelegální.

církev vs. stát a centrum vs. periferie, respektive vlastníci vs. pracující a město vs. venkov (Rokkan et.al, 1967). Hanáček (2010) však tuto hypotézu zpochybňuje tvrzením, že zkušenosti s demokracií a tržní ekonomikou z meziválečného období etablovaly v české společnosti jasné rokkanovské štěpení, které do jisté míry přetrvalo právě do počátku 90. let. Hanáčkovu tvrzení dokládá mimo jiné výzkum Jehličky a Sýkory (1991).

2.2.1 Vývoj stranického systému a jeho typologizace

Stranický systém prošel od roku 1989 vcelku dynamickým vývojem, jehož jednotlivé etapy lze v závislosti na aplikované metodice definovat několika, mnohdy odlišnými, typy. Většina autorů, kteří se typologizací stranického systému na příkladu České republiky (popř. Československa) zabývali či nadále zabývají, se shoduje na tom, že relevantní stranický systém vzniká až po třetích “velkých” volbách, tedy v roce 1996 (např. Maier či Blondel). Právě po těchto volbách vzniká systém, který přetrvá až do voleb v roce 2010.

Typologizace stranických systémů v České republice (Československu) je provedena na základě metodik, které jsou v odborných kruzích jedněmi z nejznámějších a nejpoužívanějších. První z nich je typologizace stranických systémů podle Giovanniho Sartoriho, který zkonstruoval několik základních typů: (1) systém dominantní strany, (2) dvoustranický systém (bipolární), (3) polarizovaný pluralismus a (4) umírněný pluralismus (Sartori, 1976). Druhou metodikou je typologizace navržená Jeanem Blondelem, který definoval také čtyři základní typy, a to: (1) bipartismus, (2) systém dvou a půl strany, (3) multipartismus s dominující stranou a (4) multipartismus bez dominující strany. A konečně poslední typologizací je Rokkanova teorie štěpení uvedená výše.

2.2.1.1 Stranický systém v období 1990-1992

Stranickému systému etablovanému po prvních svobodných volbách v roce 1990 dominovaly především dvě strany, a to Občanské fórum a Komunistická strana Československa. Z geografického hlediska ovládlo Občanské fórum celou republiku vyjma území kolem Brna, kde zvítězilo Hnutí za samosprávnou demokracii – Společnost pro Moravu a Slezsko (HSD-SMS). Občanské fórum však nelze považovat za stranu v pravém smyslu slova, ale spíše za jakousi platformu, jejímž jediným společným hodnotovým přesvědčením byl odpor vůči minulému režimu. Tuto

názorovou a ideologickou roztržičnost Občasného fóra dokládá povolební vývoj, který přináší jeho postupné štěpení (Cabada, Šanc, 2005). Při aplikaci Sartoriho typologizace (což by v tomto případě bylo dosti problematické a zavádějící) by bylo nejvhodnější označit tento systém za bipolární. Dle Rokkanovy teorie štěpení se nejčastěji hovoří o linii *komunismus vs. antikomunismus*.

2.2.1.2 Stranický systém v období 1992-1996

Volby v roce 1992 vyhrává se ziskem 30 % hlasů koalice ODS a KDS, přičemž mandáty získává dalších sedm stran či volebních koalic⁸. Celkově zasedají v nově vzniklé České národní radě poslanci z 12 různých stran a uskupení (Cabada, Šanc, 2005). ODS a KDS vyhrávají ve všech okresech mimo Znojmo a Blansko (zde vítězí HSD-SMS). Ve stranickém systému se po těchto volbách začínají objevovat první náznaky budoucích stranických vzorců.

Na základě Sartoriho typologizace lze hovořit o tzv. *polarizovaném pluralismu* (jasně čitelná linie mezi pravíci a levíci), přičemž Blondel hovoří o *nadměrném pluralismu*. V souvislosti s Rokkanovou teorií štěpení začíná hrát na politické scéně klíčovou roli socioekonomická konfliktní linie *vlastníci vs. pracující*, která se projevuje především ve sporu o způsob realizace ekonomické transformace (Hanáček, 2010). Na příkladu HSD-SMS (akcentování moravských témat) lze dočasně vyzorovat i určité znaky linie centrum vs. periferie. V této souvislosti však Kouba dodává, že jistá specifika ve volebním chování Moravy jsou spíše historickým pozůstatkem jejího periferního postavení nežli klasickým teritoriálně determinovaným jevem (Kouba, 2007).

2.2.1.3 Stranický systém v období 1996-1998

Volby v roce 1996 jsou začátkem konsolidovaného stranického vzorce, který se v českém systému objevoval až do voleb v roce 2010. Výsadní postavení zde získaly dvě strany z opačného politického spektra (ODS a ČSSD), přičemž do poslanecké sněmovny se dostaly ještě další čtyři strany (postupně KSČM, KDU-ČSL, SPR-RSČ a ODA, mezi nimiž byl rozdíl cca 4 procentní body). Dle Sartoriho se vzniklý systém nachází na pomezí *polarizovaného a umírněného pluralismu* se zřetelnou dominancí dvou pólů. Na druhé straně Blondel hovoří v této souvislosti o *stabilním pluralismu*, který trvá až do voleb v 2002 (Blondel, 2007). Z Rokkanovy perspektivy přetrvávají

⁸ Rozdíl mezi první koalicí ODS a KDU a druhým Levým blokem byl více než 15 procentních bodů. Naopak rozdíl mezi stranami na třetím až osmém místě nečinil ani 1 procentní bod.

zejména společensko-ekonomické linie, ale také linie *církev vs. stát* reprezentovaná stranou KDU-ČSL.

2.2.1.4 Stranický systém v období 1998-2002

Volby v roce 1998 potvrdily dominanci dvou hlavních stran s tím rozdílem, že jejich pořadí na prvních dvou místech se obrátilo. ČSSD a ODS získaly dohromady 60 % odevzdaných hlasů. Oproti předešlým volbám došlo k redukci počtu stran, které se dostaly do Poslanecké sněmovny z 6 na 5 (kromě prvních dvou postupně KSČM, KDU-ČSL, US-DEU). Stranický systém se dle Sartoriho typologizace stal *umírněným pluralismem* s postupným přibližováním k *bipolaritě* (Hanáček, 2010). James Toole (2000) označil český stranický systém té doby za umírněný pluralismus, s čímž však nesouhlasí Fiala (2003), jelikož podle něj nejsou naplněny dvě základní podmínky tohoto typu, a to malá ideologická vzdálenost mezi jednotlivými stranami v systému a nízká podpora extrémistických (antisystémových stran). Fiala míní, že ideologická vzdálenost mezi stranami je docela vysoká a KSČM, jejíž podpora stoupá, považuje v mnoha ohledech za antisystémovou formaci.

2.2.1.5 Stranický systém v období 2002-2006

V roce 2002 se do Poslanecké sněmovny dostává historicky nejnižší počet subjektů, konkrétně čtyři. Stranický systém se nicméně oproti přecházejícímu volebnímu období příliš nemění, jelikož v Poslanecké sněmovně zasedají kandidáti totožných stran, což je dáno faktem, že KDU-ČSL a US-DEU kandidují ve společné koalici. Volby vyhrává opět ČSSD (30 %) před ODS (24,5 %), přičemž obě dvě strany ztratily oproti předcházejícím volbám přibližně 2 procentní body. Posiluje naopak KSČM, a to z 11 % obdržených v roce 1998 na 18,5 %. Koalice KDU-ČSL s US-DEU získává 14 % hlasů.

V souvislosti s výsledky voleb hovoří Blondel o nově etablovaném systému dominující strany (čímž míní ČSSD), která jako první strana z postkomunistických zemí dokázala obhájit vítězství s více než 30 % obdržených hlasů (Blondel et al., 2007). Hanáček (2010) však v této souvislosti dodává, že Blondelovo tvrzení je dosti předčasné, což dokazuje budoucí vývoj a především pak další volby. Dle Sartoriho metodiky potvrdily volby dominanci dvou hlavních stranických pólů, což nezměnilo ani posílení KSČM. Dle teorie štěpení dochází na základě voleb 2002 k potvrzení a jasnému zakořenění další linie, a to *materialismus vs. postmaterialismus*, jež se do této doby projevuje v úspěších stran ODA a US-DEU.

2.2.1.6 Stranický systém v období 2006-2010

Stranický systém vzniknuvší po volbách v roce 2006 potvrdil bipolaristické trendy, které se v české politice začaly objevovat zejména poté, co se v roce 2005 stal premiérem Jiří Paroubek. Za jeho vlády došlo k navázání užší spolupráce mezi jeho ČSSD a stranou KSČM, zatímco oficiální koaliční partner sociální demokratů, KDU-ČSL, začal na konci volebního období tendovat směrem k opoziční ODS.

Hlavní stranické póly, tedy ČSSD a ODS, ve volbách výrazně posílily. Obě strany získaly přes 30 % hlasů, přičemž ODS se ziskem více než 35 % hlasů zaznamenala historicky nejvyšší volební výsledek ze všech stran. Za vedlejší póly lze na základě nejen volebních výsledků, ale také dosavadní politické praxe označit KSČM na levé straně spektra a KDU-ČSL na pravé. Pozici „klouzavé strany“ na štěpící linii *materialismus vs. postmaterialismus* obsadila v roce 2006 Strana zelených, která se stala pátou a zároveň poslední úspěšnou stranou v těchto volbách (Lebeda et al., 2007). Stranický systém po roce 2006 se nachází někde na pomezí *polarizovaného* a *umírněného pluralismu*.

2.2.1.7 Stranický systém v období 2010-2013

Výsledek voleb v roce 2010 znamenal pro český stranický systém do jisté míry revoluci. Více než 12 let trvající umírněný pluralismus s dominujícími póly v podobě ČSSD a ODS se mění dle Sartoriho metodiky na klasickou formu *umírněného pluralismu* bez výrazně dominujících aktérů. Poprvé od roku 1996 nepřekračuje žádná ze stran hranici 30 %⁹ hlasů a ani se jí zdaleka neblíží.

Vítěznou stranou se stává ČSSD se ziskem 22 %, přičemž druhá ODS za ní zaostává o 2 procentní body. Na pravé straně politického spektra dochází k roztržtosti a dualitě mezi druhou ODS a nově vzniklou TOP 09, která končí se ziskem 16,7 % třetí v pořadí. Tento fakt potvrzuje Blandelovu tezi o tom, že česká pravice je oproti zdejší levici relativně roztržtější a nesourodá (Blondel et al., 2007). Z hlediska Rokkanovy teorie štěpení dochází k výraznému oslabení linie *církev vs. stát*, což je dáno volebním neúspěchem KDU-ČSL. Volební propad KDU-ČSL má za následek také oslabení politického středu, jehož byli právě lidovci do té doby hlavním reprezentantem. Roli

⁹ V roce 1996 získala ODS 29,62 %.

„klouzavé strany“ zaujímají Věci veřejné s tím rozdílem, že oproti Straně zelených či ODA se neprofilují na linii *materialismus vs. postmaterialismus* (Linek et al. 2012).

2.2.2 Shrnutí

Český stranický systém lze od roku 1990 do současnosti zjednodušeně rozdělit do tří základních etap. Od roku 1990 do voleb v roce 1996 byl stranický systém dynamický, nestabilní a hledající si svou cestu. Mezi lety 1996-2010 lze v českém stranickém systému vyzorovat relativně stabilní a ucelený vzorec, který by se dal sartoriovsky označit za *umírněný pluralismus* se dvěma dominantními póly či *polarizovaný pluralismus*. Avšak od roku 2010 do současnosti (tedy i s volbami v roce 2013) pozorujeme postupnou tendenci od *umírněného pluralismu* k Blondelovu *nadměrnému pluralismu* charakteristickému pro systém vytvořený po volbách 2013.

2.3 Prostorová analýza voleb

Prostorový kontext se již od počátku 80. let minulého století stává stále důležitějším prvkem výzkumu společenských jevů (Goodchild et al. 2000). Navzdory tomu zůstává faktem, že tento zřejmý trend dosud nezvrátil celkovou bilanci, kdy většina výzkumů prostorový charakter dat nezohledňuje (Ward, O'Loughlin, 2002). Jednou z hlavních disciplín, ve kterých se výrazně prosazuje trend postupného etablování prostorového kontextu, je právě výzkum volebního chování. Leib a Quinton (2011) v této souvislosti zjistili, že převážná část odborných textů, které byly mezi lety 1990-2007 publikovány v odborných časopisech, je do určité míry založena na prostorově-analytické tradici. Prostorovou diferenciaci volebních výsledků lze rozdělit na základě dvou hlavních teoretických přístupů, kterými jsou pojetí kompozitní (compositional) a kontextuální (contextual).

Kompozitní přístup nahlíží na variabilitu ve volebním chování jako na důsledek stratifikace společnosti do určitých sociálních skupin, jejichž příslušníci se vyznačují podobným sociálním kapitálem, úrovní vzdělání, výší příjmů apod., které dále determinují jejich postoje nejen ve volbách, ale i v ostatních aktivitách jejich života v rámci společnosti. Stratifikace společnosti podle tohoto přístupu je dána pozicí jedince v systému dělby práce, znalostí společenské struktury a hlavními socioekonomickými charakteristikami vycházejícími například z Lipsetových a Rokkanových konfliktních linií (Johnston, 1987). Jinými slovy, na základě příslušnosti jedince k určité společenské

skupině lze podle zastánců tohoto přístupu s velkou přesností predikovat chování daného jedince ve volbách.

Čistě „kompoziční“ vlastnosti celé společnosti však neexistují a jedná se tak o extrémní výzkumnou pozici, kterou nezastávají ani ti největší obhájci toho přístupu. Vhodný příklad nabízí například Kostecký (1994), který prokázal, že podíl romského obyvatelstva je vysoce spolehlivým prediktorem úspěšnosti strany SPR-RSČ ve volbách roce 1992. To nicméně podle Kosteckého neznamena, že by Republikány volili právě Romové, ba právě naopak. Kostecký dodává: „*Protiromské názory byly nejspíše hlavním aspektem image strany*“ (Kostecký, 1995: 225).

Druhý přístup, tedy kontextuální, hledá příčiny rozdílů ve volebních výsledcích především ve specifikách prostředí, ve kterém se volba odehrává a dále v meziregionálních rozdílech politické socializace. Kontextem je v tomto případě míněno lokální prostředí (*milieux*), které formuje politické postoje jedinců v něm žijících a odlišuje je od postojů jedinců a skupin žijících v jiném prostorovém kontextu (Johnston, Pattie, 2008).

Obhájci kontextuálního přístupu argumentují, že kompozitní vnímání výzkumu volebního chování a priori předpokládá úplně bezprostorový kontext procesu rozhodování odehrávající se v jakémsi prostorovém vakuu. Kontextuální zastánci s tímto pojetím nesouhlasí a míní, že podle tohoto klíče se rozhoduje absolutní minorita voličů, která zohledňuje zejména vliv masových médií, centrální volební kampaně atd. Většina členů společnosti se však podle kontextualistů socializuje a formuje své postoje v rámci určitých formálních i neformálních společenských sítí, které jsou lokalizovány pouze v určitých unikátních prostorových kontextech a jsou tak z tohoto pohledu nezaměnitelné a neopakovatelné (Johnston, Pattie, 2008). Regionální rozdíly ve volebním chování i politických postojích nejsou obecně pouhým výsledkem rozdílného složení regionálních populací, jelikož populace určitého regionu není jen pouhým součtem jedinců, ale jedná se právě o specifický prostorový kontext, který může výrazně ovlivnit jak objektivní postavení jedince ve společnosti, tak také jeho subjektivní vnímání osobní situace i situace ve společnosti jako celku (Kostecký et al., 2002).

Absence jakéhokoli kontextuálního vnímání reality rezultuje v tu skutečnost, že například na příslušníky určité církve je tak z kompozitní perspektivy nahlíženo jako na

jednotvárný společenský útvar, který je v rámci jednoho státu uniformní a neměnný. Důležitost kontextuálních faktorů způsobujících variabilitu voličského chování v různých regionálních subkulturách i v rámci jedné společenské skupiny je opomíjena (Kostecký, 1994). Kompozitní kategorie typu příslušnosti ke katolické církvi tak neznamena, dle kontextualistického pojetí, v rámci jednoho státního celku to samé, ale naopak se jedná o velice variabilní skupinu obyvatel, která je hodnotově určitým způsobem spjata (Johnston, 1987). Býti katolíkem na Uherskohradištsku a Tachovsku tak nemusí nutně znamenat to samé a hodnotové postoje těchto jedinců se mohou i v rámci jedné společenské skupiny výrazně odlišovat. Dřívější studie prokázaly, že vliv kontextuálních faktorů není nevýznamný a že váha kontextuální podmíněnosti v rámci politických postojů české populace může být značná (Kostecký, Čermák, 2004).

Zastánci kontextualistického pojetí disponují v rámci této teoretické disputace výrazným podpůrným argumentem, kterým je trend postupného rozmrazání (*unfreezing*) stranických systémů západoevropských demokracií, které se projevuje zejména ve třech základních liniích, a to disidentifikací voličů s tradičně etablovanými politickými stranami¹⁰, nárůstem voličské volatility a celkovým oslabováním vazeb mezi voliči a politickými stranami způsobeným modernizací společnosti a změnou hodnotových vzorců chování (Dogan, 2001; Dalton, Wattenberg, 2000). Tento trend se projevuje právě také ve snižování explanačního významu klasické teorie konfliktních linií, jež také vyžaduje určitou modifikaci a formulaci nových štěpných témat (např. redistribučně-liberální vs. tržně-autoritativní) (Deegan, Krause, 2007). S ohledem na tento fakt bude zajímavé sledovat, jak se budou sledované politické strany v předkládané práci lišit v otázce vysvětlené variability regresních modelů, a to zejména z perspektivy výzkumného přístupu zavedené strany vs. nové strany.

Oba zmíněné teoretické přístupy představují extrémní pozice, které se v současných výzkumech vyskytují spíše zřídka. Ve skutečnosti se licitace v této otázce odehrává nad tím, který z těchto dvou přístupů má výraznější vliv na určitý výzkumný problém (Maškarinec, 2013). Pozice výzkumníků jsou však v tomto většinou stabilní a neměnné, každý se snaží empiricky obhájit svůj postoj. Pravda se však bude nacházet nejspíše někde na pomezí těchto dvou postojů. Podle Anthonyho Giddense (1984) je každý lidský jedinec určitým způsobem společensky lokalizován (*social location*) a zároveň se

¹⁰ Myšleny jsou zejména strany masové, které se rekrutovaly z významných společenských skupin, a jejichž hlavním politickým postojem byla právě obhajoba jejich partikulárních zájmů.

nachází v určitém časoprostorovém kontextu. Tento vztah je samozřejmě obousměrný a každý kontext tak zahrnuje různé jedince. Sociální struktura, jakožto činitel variability lidského jednání, je nezpochybnitelně velmi důležitá, ale porozumění a vnímání společenské struktury na straně jedné, ale také jedinců na straně druhé, se odehrává v určitém unikátním lokálním kontextu, který lidské jednání podstatně ovlivňuje.

O překonání „věčného teoretického souboje“ mezi kompozitním a kontextuálním pojetím usilují dynamicky se rozvíjející prostorově-ekonometrické metody zkoumání, které se v posledním desetiletí výrazně prosazují nejen ve zkoumání volebního chování (Warf, Leib, 2011). Klíčovým smyslem prostorově ekonometrických statistických nástrojů je tudíž rozklíčovat často zapomínanou součást volebního chování, kterou je úroveň jeho závislosti nejen na sociálněekonomických podmínkách, ale také na specifických faktorech, vycházejících z unikátního kontextu lokality (Kouba, 2007). Mezi tyto nástroje na řešení problémů především prostorové nestacionarity a také prostorové závislosti dat lze zařadit geograficky váženou regresi (*geographically weighted regression*), či prostorový regresní model (*spatial regression*) ve spojitosti s analýzou LISA (*local indicators of spatial association*).

2.3.1 Výzkumy volebního chování v ČR

Výzkumy volebního chování české (potažmo československé) společnosti začaly být realizovány v zásadě ihned po pádu komunistického režimu a na něj navázaného konání prvních svobodných voleb v roce 1990. Od této doby se intenzita stejně jako tematický záběr výzkumů zvyšuje a začínají se objevovat nové metodologické přístupy a analytické nástroje, jejichž objevy jsou dány právě rozvojem a prohlubováním znalostí nejen ve výzkumu volebního chování. Dá se tedy říci, že každé nové volby jsou podrobeny stále hlubší a podrobnější analýze. Jako nezbytná datová základna již výzkumníkům neslouží pouze agregátní volební data, ale stále více jsou realizovány sběry individuálních dat, které umožňují provedení přesnějších analýz, lépe se vypořádávají s ekologickou chybou (*ecological fallacy*)¹¹ a umožňují zaměřit se na teritoriálně specificky vymezené území, které je z hlediska volebního chování atypické.

Jedním z prvních a doposud klíčových výstupů byl článek Jehličky a Sýkory (1991), kteří zjistili, že prostorové vzorce volební podpory československých stran na počátku

¹¹ Odvozování individuálního chování jedinců z analýzy agregátních dat za předpokladu, že vztahy na úrovni populací jsou platné též pro jedince, kteří jsou jejich členy (Spurná, 2008a).

devadesátých let „přežily“ čtyřicetileté období komunistické nadvlády a jen s drobnými změnami navázaly na jejich stranické předchůdce z doby předkomunistické. I toto zjištění dává za pravdu obhájčům kontextuálního pojetí prostorových analýz, jelikož se ukázalo, že jsou to právě kulturní a historické faktory, které determinovaly tento výsledek, a že prostorový kontext, ve kterém se utváří politické smýšlení jedinců, hraje významnou roli, a to navzdory času i měnícím se společenskoekonomickým podmínkám (Kostecký, 2009). Kostecký k tomu dodává:

„Politická socializace, jak se ukázalo, je regionálně specifická – lidé žijící v určitém regionu se mohou svoje budoucí volební chování „učit“ od ostatních zde žijících obyvatel, a to dokonce i tehdy, když se během doby jejich politické socializace žádné svobodné volby nekonají.“ (Kostecký, 2009).

Následující volby a jejich analýzy prokázaly zvyšující se význam ekonomických ukazatelů jako rozhodujících činitelů výsledku voleb. Naopak význam historickokulturních faktorů v tomto ohledu klesal (Kostecký, 1994). Tento fakt je dán především dynamicky se transformujícím procesem české společnosti, který byl doprovázen úplnou obnovou soukromého vlastnictví a vznikem nové, významné skupiny obyvatelstva, kterou tvořili podnikatelé a živnostníci. Na straně druhé se v porovnání s předchozím režimem rozrostl počet lidí bez zaměstnání, kteří se stali hybnou silou výsledů volebních klání. Tyto změny se projeví samozřejmě také v geografické rovině, kdy rozdíly v ekonomické výkonnosti regionů narostly.

Značná část geografických prací zabývajících se výzkumem voleb (např. Šaradín, 2003; Sokol, 2003; 2006; Balík, 2006; Pink, 2006; Kyloušek, Pink, 2007; Kyloušek, Pink, 2009; 2010; Maškarinec, 2011) je však zaměřena na analýzu regionálních rozdílů a sledování změn v prostorových vzorcích podpory jednotlivých stran, a to bez větších ambicí vysvětlit podmíněnost těchto změn pomocí společenskoekonomických a kontextuálních charakteristik regionů. V geograficky orientovaných pracích zabývajících se volební diferenciací a podmíněnostmi volebního chování české společnosti převažuje kontextuální výzkumný přístup. Jsou to právě především geografové, kteří znají a uvědomují si specifika jednotlivých lokalit a ví, že pouze strukturální faktory k úplnému vysvětlení nestačí. Výzkumem „kontextuality“ regionů se zabývají také ve své odborné

činnosti (viz. Blažek, Spurná, 2008; Blažek, Netrdová, 2009; Netrdová, Nosek, 2009; Novák, Netrdová, 2011).

S rozvojem prostorových statistických nástrojů se začíná také množit počet autorů, kteří se snaží tyto moderní metody uplatnit ve svých výzkumech. Tyto metody mimo jiné usilují o překonání rozdílů mezi kompozitními a kontextuálním pojetím výzkumů prostorových jevů. Z geograficky zaměřených prací je nezbytné zmínit zejména studii Karla Kouby (2007), jakožto jeden z prvních textů využívajících metody prostorové analýzy dat při studiu voličského chování v České republice. Kouba analyzoval institucionalizaci a prostorové režimy českého stranického systému v letech 1990 – 2006. V rámci svého výzkumu našel poměrně vysokou míru prostorového shlukování voličské podpory jednak nejen mezi jednotlivými politickými stranami, ale zároveň mezi výsledky stran v jednotlivých volbách. Vliv prostorových režimů na rozhodování voličů byl prokázán pouze v případě makroregionu Sudet, a to pouze u KSČM (pozitivní vliv) a ODS (negativní vliv).

Jako další práci lze jmenovat studii Pavla Maškarince (2013), který podobným způsobem studoval první přímé prezidentské volby v České republice, a to na příkladu čtyř nejúspěšnějších kandidátů prvního kola. Maškarinec prokázal prostorový vliv Moravy, a to pozitivní v případě Miloše Zemana a negativní v případě Karla Schwarzenberga a Jana Fischera. Zajímavým zjištěním je v tomto ohledu fakt, že oblasti s vysokými hodnotami podpory Karla Schwarzenberga (resp. nízkými u Miloše Zemana) do velké míry kopírují oblasti s vysokým rozvojovým potenciálem, které při analýze prostorových vzorců sociálněekonomické diferenciaci obcí v České republice identifikovaly předchozí studie (Blažek, Netrdová 2009; Novák, Netrdová 2011) a podobně regiony s vysokou podporou Miloše Zemana (např. na jihu Moravy při hranicích s Rakouskem) se částečně shodují s prostorem, který tyto studie vymezily jako problémové (Maškarinec, 2013).

2.4 Výzkumy vazeb mezi lokální a centrální politikou

Výzkumy vazeb mezi centrálními a lokálními orgány politických stran se v odborné literatuře zabývala či zabývá řada autorů, jakými jsou například A. Panebianco, J. Sartori, M. Duverger, I. van Biezen, R. Katz, P. Maier, P. Lewis, R. Koop, E. Massetti, N. Aylott a mnozí další. Zjednodušeně řečeno, ústředním zájmem jejich zkoumání je charakter, síla či směr vazeb mezi centrálním vedením strany a jejími podřízenými složkami na geograficky nižších úrovních.

Nutno ovšem poznamenat, že se jedná výhradně o práce politologické, které nepracují s geografickými koncepty jako takovými. Geografická struktura stranické hierarchie je v mnoha případech (ne ve všech) omezena na dichotomické vidění centrálního vedení versus ostatní složky stranické organizace. Práce jsou často zaměřené na porovnání vybraných států z hlediska vztahů mezi stranickým centrem a zbytkem stranické struktury. Navzdory tomu přináší příspěvky těchto autorů zajímavá zjištění, která jsou pro účely této práce určitě cenná a relevantní.

Duverger vymezuje tři základní formy vztahů mezi centrálním vedením strany a organizačními složkami na nižší úrovni (Duverger, 1954). Na základě této typologie je konstruována většina pozdějších publikací, jedná se o:

- (1) dominantní postavení centrálního vedení strany;
- (2) relativní vyváženost mezi centrálním vedením a nižšími složkami a
- (3) dominantní postavení nižších složek.

Ingrid van Biezen v úvodu svého článku „On the Internal Balance of Party Power“ z roku 2000 předpokládá, že v zemích střední a východní Evropy bude jednoznačně dominovat první forma Duvergerovy klasifikace¹². K těmto závěrům dospěli mimochodem také někteří jiní autoři, kteří se zabývali podobným tématem (např. Pridham, 1990; Rose, Mishler, 1998; Katz, Maier, 1995).

Biezen opírá svou hypotézu o tři základní argumenty, kterými jsou (1) krátká existence stran, (2) top-down vznik a (3) forma kampaní. Biezen konkrétně tvrdí, že nově vzniklé strany postrádají nezbytnou členskou základnu na lokální úrovni, ze které by se

¹² Biezen předpokládala, že dominantní postavení uvnitř stran budou mít ti členové, kteří byli záhy po vzniku nového státního uspořádání zvoleni do celostátních zastupitelských orgánů nebo se stali členy vlády.

demokratickými procesy rekrutovala vedoucí elita. Dalším důvodem je fakt, že středoevropské a východoevropské strany nevznikaly jako instituce zastupující partikulární zájmy určité společenské vrstvy, podobně jako v západní Evropě¹³, ale jako instituce zastřešující rozdílné politické postoje v otázce porevolučního směřování (Schöpflin, 1993).

Posledně jmenovaný argument však obsahuje zásadní metodologický nedostatek. Ne všechny strany vznikly na této bázi a není tedy možné „zaškatulkovat“ všechny středoevropské a východoevropské strany pomocí této zkratkovité metodiky. Toto potvrzují i například zjištění Jehličky a Sýkory (1991), kteří prokázali, že podpora politických stran, které působily v rámci československého stranického systému před i po komunistickém období, vykazovala velice podobné geografické vzorce. U těchto masově vzniklých stran tak existuje dlouhodobá a stabilní kontinuita založená na jasně vyprofilovaném a lokalizovaném voličském jádru (Jehlička, Sýkora, 1991).

Biezen dále zkoumala vztah mezi politiky zvolenými či nominovanými do celostátních orgánů (parlament, vláda) a ostatními složkami strany na základě tří faktorů, kterými byly (1) definice a vnímání vztahu mezi „centrem“ a ostatními organizačními složkami stran, (2) poměr mezi celostátně zvolenými politiky a ostatními členy strany ve vedoucích stranických orgánech a (3) způsob financování a toku peněz uvnitř strany.

Výzkum ukázal, že stranické orgány, které byly konstituovány na základě volby geograficky nižších struktur¹⁴ (bottom-up přístup), mají uvnitř stran dominantní postavení, a to jak v západoevropských státech (což Biezen předpokládala), tak také v „nově vzniklých demokraciích“ (v tomto případě Česká republika a Maďarsko). V této souvislosti je zde však také zajímavé zmínit závěry výzkumu Petra Kopeckého (1999), který zjistil, že 33 % českých poslanců a senátorů na konci 90. let uvádělo, že rozhodující slovo v názorovém sporu mezi centrálně zvolenými politiky (poslanci apod.) a stranickým orgánem vzešlým z voleb v jednotlivých krajích (okresech apod.) by měli mít právě poslanci, senátoři či členové vlády. Opačný názor zastávaly v té době 23 % poslanců.

¹³ Nejedná se o masové strany, které vznikly jako političtí reprezentanti určitých společenských skupin, jakými byli například zemědělci, dělníci, katolíci, podnikatelé apod.

¹⁴ V českém kontextu například zvolení zástupců jednotlivých krajů, okresů, případně místních sdružení apod.

S ohledem na skutečnosti popsané v této podkapitole bude zajímavé sledovat, jak silné vazby mezi centrální a lokální politikou budou naměřeny v rámci tohoto výzkumu.

3 DATA A METODY

Pro účely realizace výzkumného záměru bylo vybráno několik rozdílných statistických metod, které jsou dle autorova mínění schopny nejlépe naplnit cíle této práce, a na ně navázaná teoretická východiska.

3.1 Korelační a regresní analýza

Jako jedna z prvních metod bude použita korelační analýza, a to pro změření síly vztahu mezi výsledky voleb do Poslanecké sněmovny na straně jedné a voleb do obecních zastupitelstev na straně druhé. Síla této vazby bude konkrétně určena na základě Pearsonova korelačního koeficientu¹⁵. Tato metoda není ze své podstaty schopna odhalit směr vazby mezi jednotlivými proměnnými, ale pouze jejich sílu. Jinými slovy pomůže odpovědět na otázku, zda a případně do jaké míry spolu souvisí výsledky centrálních a lokálních voleb.

Stěžejní statistickou metodou je však vícenásobná lineární regresní analýza, která je vzhledem k charakteru základní výzkumné otázky, tzn.: do jaké míry jsou výsledky voleb do Poslanecké sněmovny ovlivněny přítomností stran na lokální úrovni, tím nejvhodnějším možným metodologickým východiskem. Obecně platí, že využití prostorových dat v klasické regresní analýze způsobuje metodologický problém. V porovnání s neprostorovými daty nelze totiž hodnoty těchto prostorových proměnných považovat za na sobě nezávislé. Pokud tak nejsou splněny předpoklady nezávislosti dat, je použití metody nejmenších čtverců nevhodné (Meloun, Militký, 2002). To vychází z tzv. „prvního zákona geografie“, který tvrdí, že všechno souvisí se vším, ale bližší věci spolu souvisí více než vzdálenější (Tobler, 1970). Brian Berry k tomuto tématu dodal, že charakteristiky určitého místa nejsou závislé pouze na ostatních charakteristikách této lokality, ale jsou také ovlivněny vazbami k ostatním místům (Cliff, et al. 1975). Tento způsob vazeb se nazývá prostorová autokorelace. V obecném pojetí popisuje Anselin prostorovou autokorelaci jako:

¹⁵ Pearsonův korelační koeficient představuje míru síly vztahu dvou náhodných spojitých proměnných X a Y. Nabývá hodnot v intervalu (-1; 1). Pokud koeficient nabývá přesně hodnot 1 či -1, pak se jedná o dokonalou závislost, a to buď pozitivní či negativní. Interpretační intervaly hodnot jsou rozděleny následovně: 0,01 – 0,09 – triviální či žádná, 0,10 – 0,29 – nízká až střední, 0,30 – 0,49 – střední až podstatná, 0,5 – 0,69 – podstatná až velmi silná, 0,7 – 0,89 – velmi silná, 0,9 – 0,99 – téměř perfektní. (De Vaus 2002).

„Existenci určitého funkčního vztahu mezi pravděpodobností výskytu určitého jevu v prostorové jednotce a pravděpodobností výskytu tohoto jevu v jednotkách j , které jsou jí prostorově blízké.“ (Anselin, 1988 ve Spurná, 2008a).

$$P_i(y) = f(\sum_j w_{ij} p_j(y))$$

Prostorová souvislost mezi daty tvoří však jednu ze základních štěpných linií, nad kterou teoreticky licitují nejen samotní geografové, ale i další společenskovědní výzkumníci. Touto otázkou se zabývají také statistici a ekonometři, kteří však na problém nahlíží z mnohem praktičtějšího perspektivy.

3.2 Prostorová autokorelace

V předkládané práci bude pro určení míry vzájemné prostorové závislosti analyzovaných jednotek s vysokými/nízkými hodnotami použito tzv. Moranovo I kritérium, které je v současnosti nejpoužívanější technikou pro měření prostorové závislosti dat (Ord, Getis 1995). Jeho výpočet je velice podobný Personovu korelačnímu koeficientu a udává globální míru prostorového (ne)shlukování. Výstupem je tak jedna hodnota za celé sledované území. V případě, že jsou vysoké/nízké hodnoty v jedné územní jednotce doprovázeny vysokými/nízkými hodnotami v sousedních jednotkách, jedná se o pozitivní prostorovou autokorelaci neboli prostorové shlukování (*spatial clustering*). Na druhé straně, pokud jsou místa s nízkými hodnotami obklopena místy s vysokými hodnotami (nebo naopak), jedná se o negativní prostorovou autokorelaci, na jejímž základě je možné definovat prostorové odchylky (*spatial outliers*). Hodnoty Moranova I kritéria, které se pohybují blízko nule, znamenají nulovou prostorovou autokorelaci, tj. prostorovou nezávislost sousedních jednotek (Fotheringham et al., 2002). Hodnota Moranova I kritéria je doprovázena i údajem o statistické významnosti modelu, která je ověřována pomocí permutační procedury. Moranovo I kritérium je definováno vzorcem:

$$I = \frac{k \sum_{i=1}^k \sum_{j=1}^k w_{ij} (y_i - \bar{y})(y_j - \bar{y})}{\sum_{i=1}^k \sum_{j=1}^k w_{ij} \sum_{i=1}^k (y_i - \bar{y})^2},$$

kde k udává počet analyzovaných jednotek, y_i je hodnota proměnné v jednotce i a \bar{y} aritmetický průměr sledované proměnné. W_{ij} odpovídá zvolenému vážicímu schématu. Právě definice sousedskosti je jednou z klíčových otázek této analýzy. Různé vymezení prostorové blízkosti může generovat rozdílné výsledky (Unwin, Unwin, 1998). V zásadě lze provést dva základní typy matice vah, a to diskrétní a spojitě. Jednoduchým příkladem diskrétní matice je binární matice, kdy každá územní jednotka nabývá pouze hodnot 0 a 1, které udávají buď sousedskost v případě číslí 1, či „nesousedskost“ v případě nulových hodnot. Spojitá matice nabývá širší škály hodnot, která kromě informací o (ne)sousedskosti podává informaci také o intenzitě vazeb mezi jádrem a jeho zázemím (Dubin, 2009). Jako vážící schéma v předkládané práci byla zvolena mezní hranice 10 km, která nejlépe postihuje charakter prostorové struktury obcí v České republice (Spurná, 2008a). Míra prostorové závislosti, stejně jako na ni navazující metody, bude realizována za pomoci programu GeoDa, jehož plná verze je volně dostupná na internetu¹⁶.

Lokální ekvivalent Moranova I kritéria představuje analýza LISA (*local indicators of spatial association*). V jejím rámci je každá z analyzovaných prostorových jednotek kategorizována do jednoho ze čtyř základních segmentů. Součet hodnot analýzy LISA za všechny územní jednotky udává globální hodnotu Moranova I kritéria a souvisí s Moranovým diagramem (viz. Obrázek 1). Území, ve kterých se shlukují nadprůměrné či podprůměrné hodnoty sledované proměnné, se nalézají v pravém horním (*hot spots*, hodnota vysoká - vysoká) a levém dolním (*cold spots*, hodnota nízká - nízká) kvadrantu. V pravém dolním (hodnota vysoká - nízká), resp. levém horním (hodnota nízká - vysoká) kvadrantu se nachází prostorové odchylky (*spatial outliers*), které se vyznačují prostorovým shlukováním nadprůměrných/podprůměrných hodnot proměnné v určité geografické jednotce s podprůměrnými/nadprůměrnými hodnotami v jejím okolí.

¹⁶ geodacenter.asu.edu, 2014

Obrázek 1 – Moranův diagram

vážená hodnota proměnné v blízkých jednotkách	nízká – vysoká <i>negativní prostorová autokorelace</i>	vysoká – vysoká <i>pozitivní prostorová autokorelace</i>
	nízká – nízká <i>pozitivní prostorová autokorelace</i>	vysoká – nízká <i>negativní prostorová autokorelace</i>
hodnota proměnné v prostorové jednotce		

Zdroj: Maškarinec, 2013

V závislosti na tom, zda bude nalezena statisticky významná míra shlukování v datech o výsledcích voleb do Poslanecké sněmovny, bude rozhodnuto, zda bude vedle klasické lineární regrese, která nezohledňuje možnou prostorovou souvislost mezi daty, proveden ještě prostorový regresní model (*spatial regression*). Konkrétně by se jednalo o prostorový intervalový model (*spatial lag*), který je založen na předpokladu prostorové korelace reziduí (Spurná, 2008a). Do regresní analýzy tak zjednodušeně řečeno vstoupí nová vysvětlující proměnná, jejíž hodnota označuje míru prostorové autokorelace mezi danou prostorovou jednotkou a jejím zázemím. Ostatní vysvětlující proměnné jsou tak, na rozdíl od klasického regresního modelu, od této autokorelační „zátěže očištěny“. Vedle prostorového intervalového modelu by bylo možné realizovat ještě tzv. prostorový chybový model (*spatial error model*), který je stejně jako intervalový model založen na prostorové korelaci reziduí, nicméně v rámci jeho výstupu nevzniká nová nezávislá proměnná. Naopak, chybový model využívá prostorového autoregresivního procesu v reziduích. První varianta byla zvolena z toho důvodu, aby bylo exaktně ověřeno, jaký vliv má prostorová závislost dat na vysvětlenou variabilitu daného modelu.

3.3 Geograficky vážená regrese

Za předpokladu, že vliv prostorového rozmístění jednotek na výsledky analýzy není brán pouze jako zdroj chyby, nýbrž chceme tento vliv zkoumat, musíme pracovat s konceptem míry a charakteru prostorové nestacionarity sledovaných jevů. Metodou, která právě o toto usiluje, je tzv. geograficky vážená regrese (*geographically weighted regression*) – dále jen GWR. Také tento analytický nástroj, stejně jako prostorová autokorelace a na ní navázané analýzy, představuje současný trend v oblasti prostorových kvantitativních analýz, kterým je orientace na explorační povahu analýz, metody lokální analýzy a důraz na vizualizaci dat v souvislosti s rozvojem geografických informačních systémů (Fotheringham, 1999).

Také GWR je spjata s metodologickým nedostatkem klasických „neprostorových“ metod, které jsou aplikovány na data geografického rázu (Spurná, 2008b). Anselin (1988) k tomu tématu dále uvádí:

„Agregovaná prostorová data jsou charakteristická prostorovou závislostí a heterogenitou, přičemž právě prostorové efekty mají za následek nemožnost aplikace standardních statistických a ekonometrických metod a vyžadují vývoj specializovaného souboru technik“
(Anselin, 1998 ve Spurná, 2008b).

Pro tradiční geografii představuje prostorové umístění dat charakteristiku, jejíž vliv nelze pojmout statistickými metodami. „Neprostorové“ statistické analýzy prostorových dat zpravidla stavějí na nevysloveném předpokladu, že výsledné údaje o zkoumaném jevu jsou v rámci daného prostoru konstantní (Brunsdon a kol. 1996). Nicméně na prostorovou lokalizaci analyzovaných údajů nelze nahlížet pouze jako na vedlejší prvek, nýbrž jako na plnohodnotnou součást vysvětlujících modelů (Shin, Agnew, 2011).

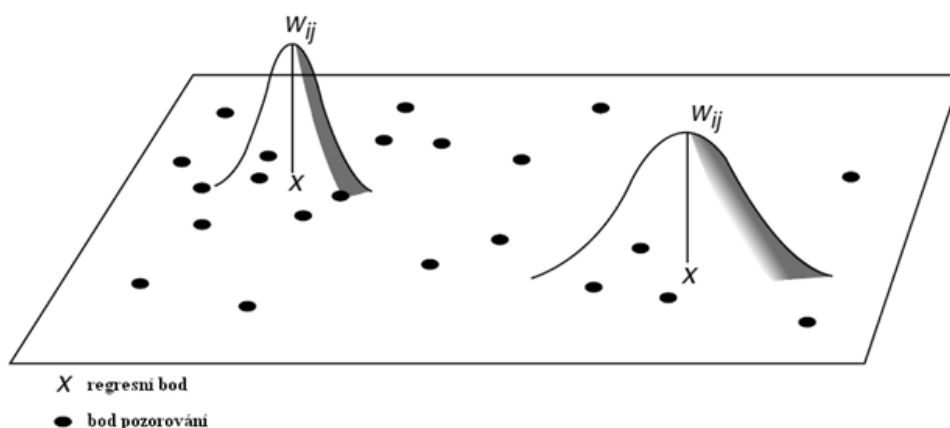
V 70. a 80. letech minulého století docházelo v západním světě k objevu a rozvoji metod, které již prostorovost dat, jakožto jeden z důležitých prvků statistických analýz, zohledňovaly a ve své podstatě jej předpokládaly. V 90. letech došlo k důrazu na řešení problému prostorové nestacionarity vztahů i v rámci české volební geografie¹⁷ (srov. Kostecký a Čermák 2004, Novák, Netrdová, 2011).

¹⁷ Před rokem 1990 se o výzkumu voleb v Československu ani hovořit nedá.

Přestože klasická metoda nejmenších čtverců je doposud stále nejpoužívanějším vysvětlujícím statistickým nástrojem, je třeba připustit možnost, že samotné působení geografického kontextu má pro různé oblasti dat rozdílný charakter, a že geografická struktura vysvětlovaného jevu se může napříč sledovaným územím výrazně lišit. Právě pro obhájce kontextuálního přístupu k prostorovým datům je GWR důležitou součástí jejich výzkumů.

Metoda GWR vytváří regresní modely pro každou prostorovou jednotku v prostoru, a to, stejně jako v případě Moranova I kritéria či analýzy LISA, za pomoci prostorové váhící funkce. Prostorové jednoty zahrnuté do jednotlivých regresních modelů nemají však stejnou váhící hodnotu, odlišují se v závislosti na vzdálenosti od jádra (např. adaptivní jádro na Obrázku 2). V předkládané práci bude použito právě adaptivní prostorové jádro, a to zejména s ohledem na celkem značné rozdíly v rozloze obcí ČR¹⁸.

Obrázek 2 - Vizualizace adaptivního prostorového jádra

Zdroj: Spurná, 2008b

3.4 Shrnutí

V diplomové práci budou postupně využity (1) korelační analýza pro výzkum těsnosti vazeb mezi výsledky voleb do Poslanecké sněmovny a obecních zastupitelstev, (2) klasická vícenásobná lineární regresní analýza, (3) geograficky vážené regrese a (4) a lineární regresní analýza očištěna od vlivu autokorelace dat - prostorový intervalový model (*spatial lag*). Výběr těchto metod byl koncipován tak, aby s jejich pomocí bylo možné odpovědět na hlavní výzkumné otázky předkládané práce a zároveň umožnit vizualizaci zkoumaných jevů na lokální úrovni.

¹⁸ Nabízí se srovnání rozlohy Prahy vůči obcím v jejím nejbližším suburbánním zázemí.

3.5 Použitá data

Jako nezávisle proměnné vstupující do regresní analýzy byly vybrány (1) míra nezaměstnanosti v obci v roce 2011, (2) podíl katolíků na celkové populaci obce v roce 2011, (3) podíl vysokoškolsky vzdělaného obyvatelstva v obci v roce 2011 a konečně (4) procento získaných mandátů v komunálních volbách v roce 2010. Závisle proměnnou tvoří procento získaných hlasů dané strany ve volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2010.

Výběr těchto proměnných byl motivován snahou zjistit, jak silný explanační charakter má míra zakořeněnosti stran na lokální úrovni v porovnání s ostatními relevantními faktory ovlivňujícími volební chování české populace. Volba nezávisle proměnných byla činěna tak, aby co možná nejlépe vystihovala základní dělicí linie české politiky, které byly široce analyzovány a definovány v dřívějších pracích (např. Pink et al, 2012; Kostecký, 2009; Linek et al., 2012; Kouba, 2007). Navzdory tomu, že v těchto pracích se objevují i jiné proměnné, jakými jsou např. počet ekonomických subjektů na 1000 obyvatel či podíl rodáků, nepovažuje autor jejich význam pro účely této práce za nezbytný, jelikož základní dělicí linie jsou dle Rokkanovy teorie pomocí zvolených charakteristik v analýze obsaženy.

Míra zakořeněnosti stran na lokální úrovni je v regresní analýze reprezentována procentem získaných mandátů v komunálních volbách v roce 2010. V úvahu jsou brány i ty případy, kdy zkoumané politické strany vstupovaly do voleb v koalici s jinými politicko-občanskými subjekty. Tento údaj byl vybrán především proto, že je schopný vyselektovat ty lokality, ve kterých má strana určitou relevanci, tzn. byla schopna úspěšně delegovat své zástupce do obecního zastupitelstva a zároveň vyjadřuje míru této relevance, tzn. čím vyšší procento mandátů na celkovém počtu zastupitelských míst, tím vyšší význam strany na lokální politiku v daném území.

V celé práci je operováno s termínem „přítomnost strany na lokální úrovni“, a to i navzdory tomu, že strana může být v obci přirozeně přítomna i bez toho, aniž by získala mandát v obecním zastupitelstvu. Nutno poznamenat, že takovéto situace jsou v případě parlamentních stran spíše ojedinělé¹⁹ a pro účely této práce nejsou zcela relevantní. Je totiž nutné, aby byl zaručen určitý „minimální význam“ strany na lokální úrovni.

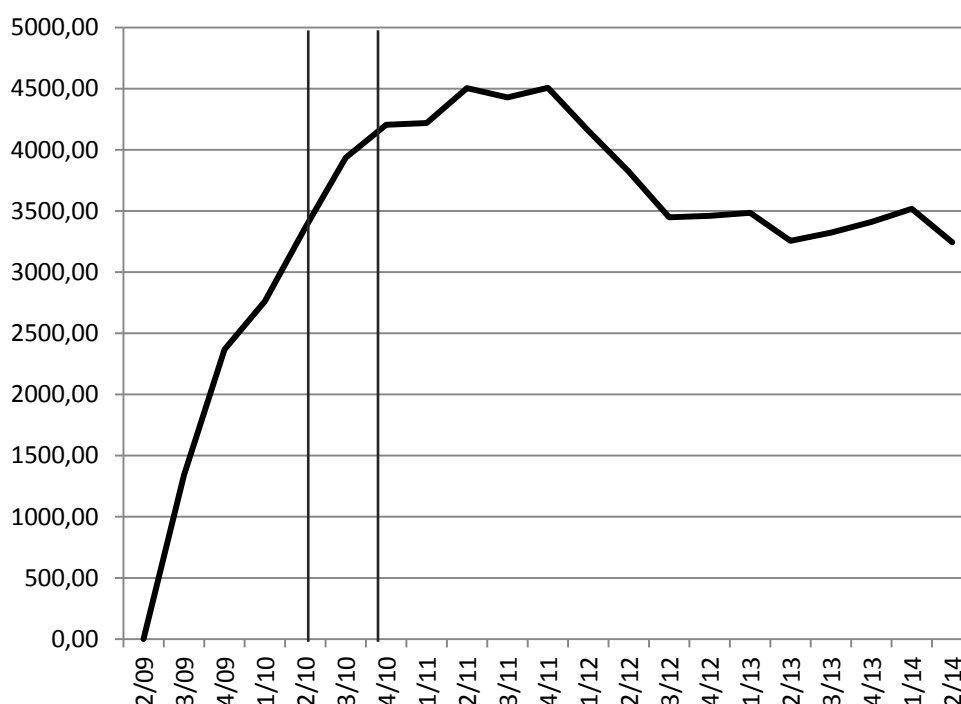
¹⁹ Pokud tak parlamentní strana postaví v obci svou kandidátku, tak ve většině případů získá alespoň jeden mandát.

Z tohoto důvodu se autor rozhodl pro kritérium zisku mandátu, které zaručí, že strana oslovila nezanedbatelný podíl voličů a že tak má v obci relevanci a politický vliv.

Na druhé straně lze také namítnout, že dochází k situacím, kdy strana v dané obci nedisponuje žádnou oficiální organizační složkou, a přesto je schopna kandidovat do komunálních voleb. Takovýto případ je však pro této účely práce relevantní, protože vypovídá o tom, že pod značkou zkoumané parlamentní strany je určitá skupina občanů ochotna kandidovat a především, že je schopna zaujmout voliče natolik, aby úspěšně delegovala své zástupce do zastupitelstva.

Autor si uvědomuje, že zvolená proměnná není metodologicky absolutně ideální, a to především s ohledem na strany TOP 09 a Věci Veřejné, které byly v době konání voleb do Poslanecké sněmovny v zárodku své existence, přičemž podoba jejich lokální organizační struktury mohla být do určité míry formována právě jejich úspěchem v centrálních volbách. Jak však naznačuje například vývoj velikosti členské základny TOP 09, parlamentní volby neznamenalý nějaký zásadní milník v počtu nově příchozích členů. V mezivolebním období, tzn. květen 2010 (volby do PS) – říjen 2010 (komunální volby) se zvýšil počet členů strany z přibližně 3500 na 4100, což představuje nárůst přibližně o 17% (viz. Graf 1). Takováto relativní změna za takto krátký časový úsek nicméně v případě nově se etablující politické strany neznamená nic neobvyklého, ba naopak. Údaje o tom, zda se tato početní změna projevila spíše v nárůstu počtu členů stávajících lokálních buněk či zda spíše došlo ke vzniku nových organizací, nelze z dat zjistit. Lze předpokládat, že počet místních organizací TOP 09 se v mezivolebním období zvýšil, avšak nejednalo se o masivní proměnu, která by mohla zásadním způsobem ohrozit relevanci této práce.

Graf 1 – Vývoj členské základny TOP 09²⁰

Zdroj: interní statistika strany TOP 09

Navzdory určitému metodologickému nedostatku se autor rozhodl pro tento postup, jelikož se z hlediska dostupnosti jedná o jeden z nejspolehlivějších údajů, který je schopen garantovat dostatečnou kvalitu výsledků.

Základní územní jednotku této práce tvoří samosprávné obce České republiky, přičemž v žádné z analýz nebyla uvažována území vojenských újezdů, k čemuž se autor rozhodl na základě extrémních výchylek ve volebních výsledcích (ale i sociodemografických údajích), kterými jsou tato území charakteristická, a které by mohly s ohledem na geografickou rozlehlost újezdů vézt ke zkresleným výsledkům²¹. Relevance těchto téměř neobydlených lokalit je z pohledu volebních výsledků v porovnání s jejich rozlohou minimální.

²⁰ Linie označují dobu konání voleb. Jako první se konaly volby do Poslanecké sněmovny.

²¹ Především pak při realizaci analýzy LISA, která vizualizuje prostorovou závislost na lokální úrovni. Na výsledky globálního modelu Moranova I kritéria by tyto výchylky měly minimální vliv.

4 VÝSLEDKY VOLEB

V této kapitole bude analyzováno, jaké byly průměrné zisky sledovaných stran ve volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2010 v obcích a městech České republiky, ve kterých strany buď získaly či nezískaly mandát v komunálních volbách, přičemž tyto výsledky budou váženy absolutním počtem registrovaných voličů v každé obci. Výsledky budou zároveň porovnány s reálnými volebními zisky za celé území.

Pro každou ze zkoumaných stran se v Tabulce 2 nachází údaje o (1) celkovém výsledku voleb do Poslanecké sněmovny, (2) výsledku voleb do Poslanecké sněmovny v obcích, kde strany získaly alespoň jeden mandát v obecním či městském zastupitelstvu, (3) výsledku voleb do Poslanecké sněmovny, kde strany nezískaly žádný mandát v obecním či městském zastupitelstvu, (4) procentuálním rozdílu mezi výsledkem voleb v obcích s mandátem a bez mandátu.

Tabulka 2 – Porovnání obcí, kde strany (ne)získaly mandát v komunálních volbách

	ČSSD	ODS	TOP 09	KSČM	VV	KDU-ČSL
Celkové výsledky	22,09	20,22	16,71	11,27	10,88	4,39
Zisk mandátu v KV	22,49	20,96	18,46	12,13	12,22	6,91
Bez mandátu v KV	21,36	17,28	13,73	10,06	10,73	2,69
Rozdíl mezi mandátem a bez mandátu (%)	5,29	21,3	34,45	20,58	13,89	156,88

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování výpočtů

Z tabulky jasně vyplývá, že v obcích, kde strany získaly alespoň jedno zastupitelské křeslo, zaznamenaly ve srovnání s těmi obcemi, kde žádný komunální mandát nezískaly, vyšší zisk ve volbách centrálních. Absolutně nejmarkantnější rozdíl byl v tomto ohledu naměřen u KDU-ČSL. V obcích, kde lidovci získali alespoň jedno křeslo v zastupitelstvu, došlo v porovnání s obcemi bez zastupitelského křesla k více než 150% nárůstu výsledku parlamentních voleb. V obcích, kde lidovci v komunálních volbách neuspěli, se jim příliš nedařilo ani ve volbách centrálních.

Druhou stranou, u které byl v tomto ohledu zaznamenán značný rozdíl, byla TOP 09. Ve srovnání s obcemi bez zisku lokálního mandátu vzrostl výsledek TOP 09 v obcích s mandátem o téměř 35 %. V případě ODS a KSČM se rozdíly mezi obcemi pohybovaly kolem 20 %. Z těchto čísel je jasně zřejmé, jak výrazně rozdílní jsou v tomto ohledu lidovci oproti ostatním stranám.

Na opačném pólu (ne)podobnosti obcí se v této analýze nachází Věci veřejné (rozdíl 14 %) a především pak ČSSD (5,3 %). Zatímco u Věcí veřejných není vzhledem k délce působnosti a způsobu vzniku tento výsledek příliš překvapující, v případě sociální demokracie se jedná o nepochybně velmi zajímavé zjištění.

V této souvislosti je nutné mít ale na paměti fakt, že lokální struktura Věcí veřejných byla formována především na základě úspěchu voleb do Poslanecké sněmovny, které chronologicky předcházely volbám komunálním. Zatímco u zavedených stran s dlouhodobě stabilní a vyprofilovanou lokální strukturou není časová souslednost voleb z hlediska relevance této analýzy zásadním problémem, v případě Věcí veřejných je potřeba výsledky interpretovat s určitou opatrností a s ohledem na další faktory, které mohou mít na výsledky nezanedbatelný vliv. Navzdory tomu je ale nezpochybnitelné, že Věci veřejné, jakožto nový subjekt, který vznikl z centrální politiky směrem dolů, nedisponoval v roce 2010 tak rozvinutou lokální organizační sítí, s jejíž pomocí by byl schopen aktivizovat své voliče tak, jak se to evidentně podařilo například KDU-ČSL. Úspěch Věcí veřejných byl tudíž založen především na omezeném počtu marketingově zajímavých kandidátů, kteří oslovovali svůj potenciální elektorát převážně z centra.

Zajímavé výsledky nabídla analýza o straně TOP 09. Navzdory tomu, že se v roce 2010 jednalo na české politické scéně o stále nový subjekt, ukázalo se, že to byl v porovnání s Věcmi veřejnými rozdílný případ. Přestože vznik této strany byl iniciován a řízen také především z centra, byl zároveň doprovázen významným přesunem lokální členské základny KDU-ČSL, která následovala příklad svého bývalého předsedy Miroslava Kalouska. Právě tito lidé vytvořili onen pevný lokálně politický „polštář“, na který se po úspěšných parlamentních volbách „nabalily“ další organizační složky a na jejichž základě se dále rozšiřovala členská základna na geograficky nejnižších úrovních. Paradoxně to mohla být právě nezralost strany, která mohla být jednou z hlavních příčin tak značného volebního rozdílu mezi obcemi, kde strana byla na lokální úrovni úspěšná a kde naopak nikoli. Logicky je možné usuzovat, že první lokální buňky této strany vznikaly právě na těch místech, kde byla vhodná sociodemografická struktura potenciálního elektorátu TOP 09. Teprve v dalších fázích vývoje strany se začaly tyto buňky masivněji šířit také do míst, které nemají z hlediska úspěchu této strany ve volbách tak vysokou bonitu. Toto tvrzení je však pouhou domněnkou, jejíž ověření není předmětem výzkumu této práce a mohla by se tedy stát zajímavým tématem budoucích výzkumů.

Na závěr je třeba ještě zmínit ČSSD, která se vyznačuje absolutně nejnižším výsledkovým rozdílem mezi obcemi, kde strana (ne)kandidovala v obecních volbách. Důvodů, které mohly vést k tomuto výsledku, může být několik. Zaprvé by výsledky mohly značit nízkou identifikaci voličů s touto stranou. Jinými slovy tak strana může postrádat jasně vyprofilované voličské jádro, a to jak z pohledu strukturálního, tak také geografického. Lidé tak mohou stranu vnímat dosti plošně, čímž může být sociální demokracie potenciálně zranitelná. Za druhé by to mohlo znamenat jistou disbalanci ve vnímání celorepublikových a lokálních elit této strany. Jinými slovy, tam kde lidé volí ČSSD na komunální úrovni kvůli oblíbenému lokálnímu politikovi, tam již třeba tuto stranu nevolí do parlamentu či naopak. Na druhé straně to ukazuje na fakt, že strana nemá z pohledu geografického rozmístění svého elektorátu vyloženě slabá místa a voliči si ji tak najdou zjednodušeně řečeno kdekoli.

5 SÍLA VZTAHU MEZI CENTRÁLNÍMI A LOKÁLNÍMI VOLBAMI

Jako první z analytických nástrojů použitých v rámci předkládané práce byla provedena korelační analýza, jejíž výsledky jsou podrobně rozebrány v následujících podkapitolách. Cílem realizace korelační analýzy bylo zjistit, jaká je síla vztahu mezi výsledky voleb do Poslanecké sněmovny na straně jedné a výsledky komunálních voleb na straně druhé²², a to z pohledu každé ze sledovaných politických stran. Tato statistická metoda však není schopna odhalit, co je příčinou určitého vztahu mezi zkoumanými volbami, či jaká z daných proměnných ovlivňuje kterou.

Vztah mezi volbami byl sledován na dvou úrovních, a to nejprve na úrovni (1) všech obcí ČR a dále (2) na úrovni obcí s velikostí minimálně 2000 obyvatel. Smyslem této diferenciací bylo zjistit, zda a případně do jaké míry se města²³ chovají v tomto ohledu jinak než celková populace.

5.1 Korelační analýza všech obcí a měst ČR

Výsledky korelační analýzy za celou populaci České republiky ukázaly, že síla vztahu mezi sledovanými volbami je relativně vysoká, a to i navzdory vysokému počtu analyzovaných jednotek na straně jedné²⁴, tak také s ohledem na vysoký počet nulových hodnot, které jsou zejména koncentrovány v populačně menších obcích. V případě všech stran se zároveň jedná o pozitivní korelaci, což znamená, že se zlepšujícím se volebním výsledkem v rámci jedné voleb docházelo k růstu procentuálního zisku hlasů také v případě druhých voleb. Korelační analýza tak měří a vysvětluje těsnost vztahu mezi volbami a také to, jak se v tomto jednotlivé strany mezi sebou odlišují.

V rámci výzkumného přístupu levicové vs. pravicové strany byly zaznamenány určité rozdíly v těsnosti mezivolebních vazeb, a to ve prospěch levice reprezentované stranami ČSSD a KSČM. Zatímco ODS se v tomto ohledu levicovým stranám velmi podobá a rozdíl v síle vazeb je spíše zanedbatelný, v případě TOP 09 se již jedná o rozdíl celkem významný.

²² V případě obou voleb vstoupily do korelační analýzy procentuální zisky hlasů pro sledovanou stranu v dané územní jednotce.

²³ Vymezení pojmu město je v tomto dost obecné a nelze jej brát dogmaticky, jelikož se stále jedná o velmi heterogenní skupinu obcí. Hranice 2000 obyvatel byla zvolena tak, aby co nejvíce respektovala rozdíly ve volebním chování české populace a zároveň neztratila statistickou relevanci.

²⁴ Lze předpokládat, že s agregací na geograficky vyšší úroveň (např. okresy, či kraje) by se zvýšil Pearsonův korelační koeficient.

Tabulka 3 – Pearsonovy korelační koeficienty výsledků voleb do PS a obecních zastupitelstev v roce 2010²⁵

		ODS	ČSSD	TOP	KSČM	VV	KDU
ODS_KV	Korel. koef.	0,209	-0,071	0,069	-0,079	-,008	-0,089
	Sig.	,000	,000	,000	,000	,515	,000
ČSSD_KV	Korel. koef.	-0,056	0,22	-0,109	,017	-0,041	-0,045
	Sig.	,000	,000	,000	,187	,001	,000
TOP 09_KV	Korel. koef.	0,069	-0,067	0,159	-0,066	-0,025	-0,035
	Sig.	,000	,000	,000	,000	,046	,006
KSČM_KV	Korel. koef.	-0,094	0,042	-0,122	0,29	-0,036	-0,084
	Sig.	,000	,001	,000	,000	,004	,000
VV_KV	Korel. koef.	0,04	-,021	,016	-0,035	0,09	-0,045
	Sig.	,002	,105	,209	,006	,000	,000
KDU-ČSL_KV	Korel. koef.	-0,144	-0,04	-0,089	-0,064	-0,068	0,474
	Sig.	,000	,002	,000	,000	,000	0,000

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty v programu SPSS

Toto zjištění jasně napovídá, že příčinou rozdílů nebude pravo-levá orientace stran, ale mnohem spíše rozdíly mezi zavedenými politickými stranami s rozvinutou strukturou na lokální úrovni (ČSSD, ODS, KSČM) a stranami, jež svou organizační strukturu teprve vytvářely. Pro srovnání, zatímco ČSSD, ODS a KSČM postavily více než 1200 kandidátních listin ve volbách do obecních zastupitelstev, TOP 09 se to podařilo „pouze“ v 595 případech²⁶. Jinými slovy, v rámci proměnné udávající podíl získaných hlasů v komunálních volbách se v případě TOP 09 nacházelo mnohem více nulových hodnot nežli v případě etablovaných stran. Z čistě statistického hlediska tak bylo v zásadě nemožné dosáhnout vyšší těsnosti, a proto i s ohledem na tento „handicap“ lze mezivolební vazby TOP 09 považovat za silné. Na základě těchto zjištění se lze domnívat, že za předpokladu srovnatelné úrovně rozvinutosti lokálních struktur by TOP 09 dosáhla srovnatelných výsledků v otázce těsnosti mezivolebních vazeb.

V souvislosti s výsledkem TOP 09 se nabízí porovnání s Věci veřejnými, jelikož se v době konání obou sledovaných voleb jednalo stále ještě o nováčky českého stranického systému. Zjednodušeně a s jistou mírou nadsázky řečeno to však vypadá, že je to právě doba vzniku, která jako jediná tyto dvě strany nějakým způsobem spojuje, jelikož vazba mezi parlamentními a komunálními volbami byla v případě Věcí veřejných absolutně nejslabší ze všech, a to s dosti výrazným odstupem. Zde se nabízí

²⁵ Zkratka KV za názvem strany v prvním sloupci označuje komunální volby.

²⁶ Zdroj: ČSÚ

v zásadě dvě vysvětlení. První z nich je čistě statistické. Stejně jako TOP 09, tak také Věci veřejné kandidovaly pouze v omezeném počtu obcí²⁷. Na druhou stranu, i s výrazně menší komunální strukturou dokázala TOP 09 dosáhnout celkem vysoké mezivolební vazby, což se o Věcech veřejných tvrdit nedá. Nabízí se zde tedy ještě druhé vysvětlení a to, že souvislost mezi centrálními a komunálními volbami (navzdory statistické významnosti) není v případě této strany příliš vysoká.

Nejtěsnější vazby mezi volbami byly naměřeny v případě KDU-ČSL. Při porovnání s výsledky ostatních stran se ukazuje, že KDU-ČSL je v tomto ohledu jasný outlier, jehož elektorát se vyznačuje velmi specifickým volebním chováním. Tato skutečnost však není vzhledem k charakteru strany příliš překvapivá. Potvrzuje se předpoklad, že voliči křesťanských demokratů jsou se svou stranou silně identifikováni a volí jí bez ohledu na typ a význam voleb²⁸.

5.2 Korelační analýza obcí s minimálně 2000 obyvateli

Při redukci obcí na ty, které populačně převyšují 2000 obyvatel, nastaly z hlediska těsnosti vazeb mezi volebními výsledky zajímavé změny²⁹. Obecně došlo k výraznému posílení mezivolebních vazeb. Největší změny byly naměřeny u KSČM, ČSSD a Věcí veřejných.

²⁷ V porovnání s TOP 09 byl tento počet přibližně poloviční (249).

²⁸ Teorie voleb druhého řádu, která mimo jiné tvrdí, že v komunálních volbách (které jsou obecně za takovýto typ voleb považovány) se voliči častěji uchylují k volbě menších, extrémnějších či alternativních stran, se v případě KDU-ČSL zdá být méně relevantní, nežli je tomu u ostatních stran. Toto tvrzení je však spíše domněnkou, jehož validitu by bylo potřeba exaktně ověřit (srov. Reif, Schmitt, 1980).

²⁹ Hranice 2000 obyvatel byla zvolena z toho důvodu, že již od této úrovně byla kandidatura sledovaných stran v rámci komunálních voleb dosti frekventovaná a vymizí tak problém s nadměrnou frekvencí nulových hodnot.

Tabulka 4 - Pearsonovy korelační koeficienty výsledků voleb do PS a obecních zastupitelstev v roce 2010

		ODS	ČSSD	TOP 09	KSČM	VV	KDU-ČSL
ODS_KV	Korel. koef.	0,302	-0,14	0,124	-0,081	-,011	-0,168
	Sig.	,000	,000	,001	,035	,782	,000
ČSSD_KV	Korel. koef.	-0,146	0,467	-0,235	0,117	-0,093	-0,137
	Sig.	,000	,000	,000	,003	,016	,000
TOP 09_KV	Korel. koef.	0,21	-0,16	0,301	-0,236	-,073	-,075
	Sig.	,000	,000	,000	,000	,059	,054
KSČM_KV	Korel. koef.	-0,397	0,368	-0,434	0,709	-,061	-0,168
	Sig.	,000	,000	,000	,000	,118	,000
VV_KV	Korel. koef.	,015	-,040	,000	-,031	0,288	-0,113
	Sig.	,694	,305	,998	,420	,000	,004
KDU-ČSL_KV	Korel. koef.	-0,165	,012	-0,157	-0,119	-0,167	0,715
	Sig.	,000	,758	,000	,002	,000	,000

Zdroj: volby.cz, vlastní výpočty v programu SPSS

Při uvažování populačně větších sídel se pravo-levá orientace ukazuje již jako významný faktor, na jehož základě lze naměřené hodnoty diferencovat a porovnávat. Ukázalo se, že levicovní voliči v populačně větších územních jednotkách jsou více sepetí a identifikovaní se svou stranou nežli voliči pravicovní. Vysvětlení tohoto jevu by mohlo být ve struktuře české levice resp. pravice. Zatímco volební propustnost mezi ČSSD a KSČM je spíše nízká a pro mnoho levicových voličů z principiálních či psychologických důvodů asi nemožná³⁰, pravicové strany jsou si v tomto ohledu většími konkurenty a vzájemná fluktuace je tak vyšší nežli v případě levicových stran (Linek et al., 2012). Jinými slovy, zatímco český levicový volič, který nechce z principiálních důvodů volit komunisty, má v zásadě pouze jedinou relevantní alternativu, a to ČSSD, pravicově smýšlející volič má o něco širší spektrum výběru, jelikož mezi ODS a TOP 09 existuje vyšší propustnost než mezi ČSSD a KSČM.

Právě komunisté se v otázce sounáležitosti voličů s politickými stranami nejvíce podobají KDU-ČSL. Jsou to právě voliči těchto dvou stran, kteří se zdají být těmi nejvěrnějšími, nejstálějšími a také těmi, kteří vytvářejí silná voličská jádra. Tuto myšlenku potvrzuje i pohled na dlouhodobý vývoj volebních výsledků, který naznačuje,

³⁰ Z hlediska programové profilace není mezi těmito stranami tak výrazný rozdíl.

že se obě strany doposud vyvarovaly výrazných výkyvů³¹. Dosud se tak vždy mohly spolehnout na svůj tradiční elektorát, který je i v případě politických chyb podržel. To již nelze tvrdit o Věcech veřejných, jež po skončení volebního období 2010-2014 v zásadě vymizely z politické mapy.

5.2.1 Shrnutí

Nižší korelační koeficient sledovaných stran byl při úvaze všech obcí v České republice zapříčiněn právě vysokou frekvencí nulových hodnot v populačně malých obcích. Strany zde v podstatě nekandidovaly. Snížení frekvence nul tak ve svém důsledku rezultovalo v posílení vazeb mezi volebními výsledky. Tento jev byl o něco významnější u levicových stran. Na základě výše uvedených skutečností lze usuzovat, že pro levicové voliče (a to především v populačně větších obcích a městech) je stranická příslušnost důležitějším faktorem při rozhodování. Naopak pravicovní voliči dle této perspektivy zvažují v rámci své volby více proměnných. Dalším vysvětlením by mohl být rozdíl v prostupnosti mezi levicovými a pravicovými stranami, který byl popsán výše.

³¹ S výjimkou výsledku KDU-ČSL ve volbách do PS 2010. Tento propad byl však způsoben nepopularitou vlády M. Topolánka, již byli křesťanští demokraté součástí.

6 VLIV LOKÁLNÍ ZAKOŘENĚNOSTI STRAN NA JEJICH VÝSLEDKY V CENTRÁLNÍCH VOLBÁCH

Již v předchozích kapitolách bylo zjištěno, že existuje statisticky významná souvislost mezi komunálními a centrálními volbami a také, že v obcích, kde jsou strany přítomny na lokální úrovni, jsou v centrálních volbách úspěšnější. Nicméně doposud nebylo odhaleno, jak významný je tento jev v porovnání s klíčovými strukturálními charakteristikami, které mají největší vliv na volební chování jako takové. Právě tato výzkumná otázka je stěžejním předmětem této kapitoly, která zároveň patří k pilířům předkládané práce.

Jako závisle proměnná vstoupí do regresní analýzy procentuální zisk dané strany ve volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2010. Nezávisle proměnné budou na druhé straně reprezentovat (1) podíl vysokoškolsky vzdělaných, (2) míra nezaměstnanosti, (3) podíl katolíků, (4) podíl zaměstnavatelů na ekonomicky aktivním obyvatelstvu, jakožto proměnné, které se již v dřívějších výzkumech ukázaly být jako nejrelevantnější vysvětlující proměnné volebního chování a nakonec (5) podíl získaných mandátů dané strany v komunálních volbách v roce 2010, jakožto proměnná, která byla vybraná čistě pro účely realizace této práce.

6.1 Regresní analýza všech obcí ČR

Výsledky regresní analýzy jsou zobrazeny v Tabulka 5 5 za pomoci standardizovaných a regresních koeficientů a údajů o hladině významnosti dané nezávisle proměnné v modelu.

Tabulka 5 – Výsledky regresní analýzy (standardizované regresní koeficienty a údaj o stat. významnosti)

	ČSSD		ODS		TOP 09		KSCM		VV		KDU-ČSL	
	Beta	Sig.	Beta	Sig.	Beta	Sig.	Beta	Sig.	Beta	Sig.	Beta	Sig.
VŠ vzdělání (%)	-,223	,000	,243	,000	,339	,000	-,262	,000	-,035	,013	-,019	,021
Nezaměstnanost (%)	,121	,000	-,172	,000	-,156	,000	,201	,000	-,075	,000	,004	,566
Katolíci (%)	,064	,000	-,253	,000	-,160	,000	-,155	,000	-,146	,000	,705	,000
Podíl zaměstnavatelů (%)	-,115	,000	,181	,000	,131	,000	-,109	,000	,010	,453	-,034	,000
Získané mandáty v KV (%)	,218	,000	,113	,000	,079	,000	,230	,000	,085	,000	,226	,000
Adjusted R square	0,175		0,302		0,283		0,285		0,034		0,665	

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty v programu SPSS

Spolehlivost modelu se z hlediska úspěšnosti vysvětlit variabilitu závisle proměnné napříč jednotlivými stranami značně odlišuje. Tuto skutečnost udávají hodnoty *Adjusted R square*. Nejvíce vysvětlené variability bylo naměřeno v případě strany KDU-ČSL - 67 %. Na opačném pólu se v tomto ohledu nachází model Věcí veřejných, který vysvětluje pouze 3,5 % celkové variability. Modely ostatních stran se s výjimkou ČSSD (17,5 %) pohybují kolem 30 % vysvětlené variability. Tento výsledek lze vzhledem k výraznému počtu nulových hodnot v proměnné *podíl získaných mandátů v komunálních volbách* považovat za relativně úspěšný. Navíc lze důvodně předpokládat, že spolu s filtrací populačně nejmenších obcí³² se v následných pasážích této práce spolehlivost regresních modelů zvýší.

Zatímco přibližný směr a síla závislosti většiny proměnných byly do značné míry predikovatelné na základě výsledků dřívějších prací (např. Pink et al, 2012; Kostecký, 2009; Linek et al, 2012; Kouba, 2007 a další), vliv proměnné *procento získaných mandátů v komunálních volbách* vůči ostatním proměnným byl v této souvislosti nejasný a stal se tak ústředním bodem zájmu celé této práce.

³² Právě v populačně nejmenších obcích je koncentrováno nejvíce nulových hodnot proměnné *procento získaných mandátů v komunálních volbách*, což je dáno tím, že právě v těchto nejmenších velikostních kategoriích kandidovaly politické strany mnohem méně nežli v obcích populačně větších.

Prvotním zjištěním regresní analýzy je jednoznačně fakt, že v případě všech sledovaných stran byla zaznamenána pozitivní závislost výsledku parlamentních voleb na podílu získaných mandátů v komunálních volbách. Obecně lze tedy tvrdit, že čím lepší výsledek zaznamenaly sledované strany v komunálních volbách, tím lepšího výsledku dosáhly i ve volbách do Poslanecké sněmovny, přičemž tento závěr platí i po kontrole vlivu ostatních proměnných. S ohledem na obrácenou chronologii voleb³³ by však takový závěr nebyl přesný, a je tak třeba zvolit přesnější formulaci, která bude zároveň konformní s výzkumnou otázkou. Správné znění je tedy následovné: čím hlubší byla zakořeněnost sledovaných politických stran na lokální úrovni, tím lepšího výsledku dosáhly tyto strany ve volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2010. Zatímco směr závislosti je tedy z pohledu sledovaných politických stran společný, síla tohoto vztahu je již napříč stranami značně variabilní.

Z Tabulky 5 jasně vyplývá, že vliv přítomnosti strany na lokální úrovni na její výsledky v centrálních volbách³⁴ je silnější u levicových stran. V případě sociální demokracie a komunistů se jedná z hlediska explanační síly o druhou nejvýznamnější proměnnou, přičemž nejvýznamnějším prediktorem výsledků parlamentních voleb těchto stran je podíl vysokoškolsky vzdělaného obyvatelstva, který se v obou případech vyznačuje negativním vlivem na závisle proměnnou. Jinými slovy, se zvyšujícím se podílem vysokoškolsky vzdělaného obyvatelstva v obcích České republiky klesá procento získaných hlasů ČSSD a KSČM ve volbách do Poslanecké sněmovny. Nutno poznamenat, že rozdíl v explanační síle proměnných podíl VŠ vzdělaných a podíl získaných mandátů v komunálních volbách je u levicových stran zanedbatelný.

Za zmínku stojí nepochybně také fakt, že pro KDU-ČSL je lokální působnost druhým nejvýznamnějším determinantem výsledku centrálních voleb, ihned po podílu katolíků. Explanační schopnost ostatních proměnných je v případě této strany spíše zanedbatelná, přičemž míra nezaměstnanosti nebyla ani statisticky signifikantní a podíl vysokoškoláků dosáhl hladiny významnosti 95 %.

V případě pravicových stran (myšleno ODS a TOP 09) hraje vliv lokální přítomnosti strany podstatně menší roli. U obou těchto stran se shodně jedná o proměnnou, která má

³³ Volby do Poslanecké sněmovny předcházely těm komunálním.

³⁴ Termínem centrální volby jsou míněny volby do Poslanecké sněmovny, jejichž výsledky mají celorepublikový dopad, zatímco komunální volby mají platnost pouze pro samosprávné území, ve kterém se konají.

ze všech zkoumaných nezávisle proměnných nejmenší vliv na výsledek voleb do Poslanecké sněmovny³⁵. Výrazné explanační schopnosti dosahuje opět podíl vysokoškolsky vzdělaných, ovšem oproti ČSSD a KSČM s tím rozdílem, že se jedná o vliv pozitivní. Zatímco v modelu strany TOP 09 má podíl VŠ vzdělaných v porovnání s ostatními vysvětlujícími proměnnými jednoznačně dominantní postavení, u ODS tomu tak není. Tato proměnná má sice relativně výraznou explanační schopnost, nicméně ta je srovnatelná s významem podílu katolíků (ten má však negativní vliv na závisle proměnnou).

Nejmenší vliv lokální zakořeněnosti strany na výsledek v celostátních volbách byl naměřen u strany Věci veřejné. Tento výsledek tak dokumentuje fakt, že pro stranu bez rozvinuté lokální struktury, jejíž vznik byl navíc řízen centrálně, nebude lokální působnost významnějším determinantem úspěchu ve volbách celostátních.

Antagonistický vztah mezi hlavními politickými proudy byl zaznamenán také v případě podílu zaměstnavatelů na počtu ekonomicky aktivního obyvatelstva. Jistě nepřekvapí, že u levicových stran se jedná o závislost negativní, tedy že s rostoucím počtem podnikatelů klesá procentuální zisk ČSSD a KSČM ve volbách do Poslanecké sněmovny, zatímco v případě ODS a TOP 09 je tomu právě naopak. Zajímavé výsledky lze však z tohoto pohledu evidovat u Věcí veřejných a KDU-ČSL. V případě Věcí veřejných, jejichž předvolební program nebyl z ideologického hlediska jasně vyprofilovaný a uchopitelný, byla naměřena velmi slabá pozitivní závislost. Tato proměnná však pozbývá jakoukoli statistickou významnost a pro model tak není relevantní. U KDU-ČSL se naopak jedná o mírně negativní závislost, která již nabývá hladiny významnosti 99 %.

Z hlediska závislosti výsledků parlamentních voleb na podílu katolíků na celkovém počtu obyvatel v obci bylo dosaženo vcelku predikovatelných výsledků, jež jsou v zásadě konzistentní s dřívějšími zjištěními. Pouze dvě strany tak zaznamenávají v tomto ohledu pozitivní závislost, a to KDU-ČSL a ČSSD. Zatímco pro KDU-ČSL je podíl katolíků absolutně dominantním determinantem výsledků voleb do Poslanecké sněmovny, v případě sociální demokracie se jedná o vliv spíše zanedbatelný. I tento výsledek však potvrzuje, že ČSSD je pro katolické voliče dlouhodobě nejatraktivnější

³⁵ Ačkoliv i tato proměnná je v obou modelech statisticky významná.

stranou ze všech relevantních „nekatolických“³⁶ subjektů. Tento trend dokládají mimo jiné například Kostecký (2009) či Linek et al. (2012). Nepochybně zajímavým byl v této souvislosti výsledek TOP 09, která vznikla odtržením nezanedbatelné části členské základny od KDU-ČSL³⁷. Jakýkoli zřetelný příklon katolíků k této nové straně však na základě výsledků regresní analýzy pozorovat nelze, a to i navzdory tomu, že mezi TOP 09 a ODS existuje celkem významný rozdíl v síle negativní závislosti výsledků parlamentních voleb na podílu katolíků, a to ve prospěch ODS. Možná právě tento fakt lze považovat za jakýsi relikt katolického fundamentu, který se v členské základně TOP 09 nachází.

Také míra nezaměstnanosti, jakožto další nezávisle proměnná v regresní analýze, potvrdila dlouhodobé a přirozené trendy plynoucí z výsledků předešlých výzkumů. Především se i zde jasně ukazuje, že nezaměstnanost je jeden z nejvýznamnějších faktorů ovlivňujících výsledky voleb, a to napříč všemi politickými stranami. Směr závislosti zřetelně kopíruje základní ideologické linie na ose levice vs. pravice. Jinými slovy, zatímco u pravicových stran se s rostoucí mírou nezaměstnanosti volební výsledek v centrálních volbách snižuje, u levicových stran je tomu právě naopak. Za povšimnutí zde nicméně stojí opět strana Věci veřejné, která se v této otázce blíží spíše levicovým stranám. Nicméně síla této negativní závislosti je v porovnání s ČSSD a především pak KSČM slabší, což je dáno hlavně rozdílem v míře vysvětlené variability, která je u Věcí veřejných velice nízká. V relativním srovnání je pro Věci veřejné míra nezaměstnanosti třetím nejvlivnějším determinantem závisle proměnné, a to se zanedbatelným odstupem za lokální působností strany. Jak již bylo zmíněno výše, pro KDU-ČSL není míra nezaměstnanosti statisticky významnou vysvětlující proměnnou.

6.1.1 Shrnutí

Vícenásobná regresní analýza přinesla několik zajímavých výsledků. Primární pozornost byla věnována vlivu přítomnosti stran na lokální úrovni na výsledky voleb do Poslanecké sněmovny. Ukázalo se, že účast strany v lokální politice má jednoznačně

³⁶ Nekatolickým subjektem je zde myšlena taková politická strana, jejíž politický program není tak výrazně cílen na katolické voličstvo. V případě KDU-ČSL je nejen z názvu a politického programu, ale také ze sociogeografické struktury elektorátu jasně patrné, že ideologie této strany je jasně založena na katolických principech, a že politická orientace této strany je významně orientována právě směrem k těmto voličům (i když ne pouze k nim!). Více o tomto např. Voda 2010; Lebeda et al 2007, Linek et al 2012; Linek, Pecháček 2006.

³⁷ Zakladatelem TOP 09 se stal Miroslav Kalousek, jakožto bývalý předseda KDU-ČSL z let 2003-2006 (miroslav-kalousek.cz, 2014).

pozitivní vliv na výsledky voleb celostátních. Zajímavé je, že tento vliv je vyšší u stran levicových a také u KDU-ČSL. Tento fakt by mohl být způsoben tím, že levicové strany spolu s KDU-ČSL mají významnou část svého elektorátu koncentrovanou v menších sídlech a na venkově a jsou tak více spjati s lokálními politickými autoritami těchto stran. Navíc, ČSSD a KSČM postavily v relativním srovnání s ODS popř. TOP 09 přibližně dvakrát více kandidátek v malých obcích (méně než 500 obyvatel). Dále by zde mohlo platit, že levicoví voliči, kteří jsou oproti těm pravicovým obecně méně vzdělání, se rozhodují více na základě stranické příslušnosti a nezohledňují v takové míře jiné faktory.

V případě TOP 09 a ODS, které mají své voličské jádro koncentrováno převážně ve velkých městských aglomeracích, nedochází k tak úzkému sepjetí mezi voliči a lokálními autoritami. Navíc zde nepochybně platí i čistě statistické vysvětlení, kdy počet samosprávných jednotek ve velkých městech se nedá srovnat s jejich počtem na venkově. Jinými slovy, existuje výrazná nerovnováha v počtu voličů mezi samosprávnými jednotkami ve velkých městech a na venkově. Například zastupitel Prahy 6 tak reprezentuje v průměru několikanásobně více voličů nežli zastupitel obce Ošelín, která má 112 obyvatel³⁸. V regresní analýze jsou si však tyto samosprávné celky samozřejmě rovnocenné. V další části této práce bude nepochybně zajímavé pozorovat, jakým způsobem se bude měnit síla této závislosti při postupném odfiltrování nejmenších obcí. Lze se domnívat, že vliv lokální přítomnosti bude v případě pravicových stran silít více než v případě stran levicových.

Nepochybně zajímavým výzkumným tématem této práce je strana Věci veřejné. Jak již prokázaly předešlé výzkumy, elektorát této strany ve volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2010 byl značně heterogenní a nevykazoval prvky jasně vyprofilovaných sociogeografických vzorců, jako tomu bylo v případě již etablovaných stran³⁹ (Linek et al 2012). Toto zjištění prokázaly také výsledky regresní analýzy v předkládané práci. U žádné z nezávislých proměnných nelze pozorovat výraznější schopnost vysvětlit volební výsledek strany. Věci veřejné tak dokázaly zaujmout voliče napříč společenskými třídami. Svůj hlas jim tak dala značná část nezaměstnaných na straně jedné, ale také nemalá část zaměstnavatelů na straně druhé (tato proměnná však nebyla statisticky

³⁸ Zdroj: SLBD 2011

³⁹ Za etablovanou stranu je v tomto případě považována i TOP 09, jejíž členská základna byla tvořena do určité míry bývalými členy KDU-ČSL. Celostátní i lokální představitelé této strany tak byli pro voliče známí. Otázkou tak bylo pouze to, zda jsou voliči ochotni akceptovat změnu jejich stranické příslušnosti.

významná). Jedinou společenskou skupinu, která Věci veřejné výrazněji nepodpořila, tvořili katolíci.

Proměnnými, které relevantně vysvětlují výsledek KDU-ČSL v centrálních volbách, jsou pouze podíl katolíků a přítomnost strany v komunální politice. Třetí a zároveň poslední statisticky významný prediktor tvoří podíl zaměstnavatelů, jehož vliv je však velmi slabý. Zjednodušeně lze tedy tvrdit, že volič KDU-ČSL je katolík, který je s touto stranou jasně ideologicky identifikovaný a volí ji vždy, bez ohledu na měnící se druh a význam voleb. Pravicové strany ODS a TOP 09 si byly v roce 2010 z pohledu struktury svého elektorátu velice podobné. Detailnější srovnání však naznačuje, že TOP 09 byla atraktivnější spíše pro vysokoškolsky vzdělané obyvatelstvo, zatímco ODS podpořilo více zaměstnavatelů.

6.2 Regresní analýza obcí s minimálně 500 obyvateli

V další fázi této práce budou do regresní analýzy zahrnuty pouze ty obce, jejichž populační velikost je vyšší nebo rovna 500 obyvatel. Celkově tedy do analýzy vstoupí 2720 obcí, namísto předchozích 6245. Z Tabulky 6 je patrné, že spolehlivost modelu by se měla zvýšit, a to z toho důvodu, že v 3525 obcích, které jsou populačně menší než 500 obyvatel, kandidovaly sledované strany jen velice zřídka. Například pouze 21 % z celkového počtu kandidátních listin ČSSD v komunálních volbách bylo postaveno v obcích menších než 500 obyvatel, i přestože se jedná celkově o 56 % celkového počtu obcí České republiky. Věci veřejné sestavily dokonce pouze 5,5 % celkového počtu kandidátních listin v nejmenších sídlech.

Pokud se zaměříme pouze obce s 500 a více obyvateli, tak například ODS postavila kandidátku v 49 %, přičemž KSČM dokonce v 55 % z nich. Naopak nové strany, tedy TOP 09 a VV, postavily kandidátní listiny v 22 % respektive 9 % těchto obcí a měst. I tato nižší čísla jsou však z hlediska předpokladů spolehlivosti regresního modelu uspokojivá, a to především s ohledem na to, že TOP 09 a VV postavily kandidátku do komunálních voleb pouze v 10 %, respektive 4 % všech obcí České republiky. Je tedy zřejmé, že díky filtraci populačně nejmenších obcí se podíl kandidátních listin TOP 09 a VV na celkovém počtu obcí vstupujících do regresní analýzy více než zdvojnásobí.

Tabulka 6 - Počet kandidátních listin sledovaných stran v komunálních volbách podle populační velikosti obcí

	ČSSD	ODS	TOP 09	KSČM	VV	KDU-ČSL
Počet KL v obcích < 500 ob	219	130	59	273	13	289
Podíl KL v obcích < 500 ob.	20,9	10,9	11,0	22,2	5,5	26,5
Počet KL v obcích ≥ 500 ob.	1047	1189	536	1231	236	1092
Podíl obcí ≥ 500 ob., kde KL	46,5	48,5	21,9	55,3	9,2	50,8
KL celkem	1266	1319	595	1504	249	1381

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

6.2.1 Výsledky

Jak bylo možno předpokládat, spolehlivost modelu se výrazně zvýšila, a to napříč všemi sledovanými stranami. U sociální demokracie došlo k více než 100% nárůstu vysvětlené variability, k podobně rapidním nárůstům došlo také u modelů ODS, TOP 09 a KSČM. Nejméně spolehlivý model byl zaznamenán opět u Věcí veřejných, ale také v tomto případě došlo k nárůstu o více než 100 %. Navzdory tomu dosáhla celkově vysvětlená variabilita modelu Věcí veřejných jen něco málo přes 8 %. K nezanedbatelnému kvalitativnímu posunu došlo také v případě modelu KDU-ČSL, jež se stal opět absolutně nejúspěšnějším modelem ze všech zkoumaných stran. Podíl vysvětlené variability modelu KDU-ČSL dosáhl téměř 80 %.

Tabulka 7 - Výsledky regresní analýzy (standardizované regresní koeficienty a údaj o stat. významnosti)

	ČSSD		ODS		TOP 09		KSČM		VV		KDU-ČSL	
	Beta	Sig.	Beta	Sig.	Beta	Sig.	Beta	Sig.	Beta	Sig.	Beta	Sig.
VŠ vzdělání (%)	-,216	,000	,261	,000	,364	,000	-,293	,000	-,111	,000	-,028	,018
Nezaměstnanost (%)	,220	,000	-,254	,000	-,212	,000	,223	,000	-,049	,017	-,005	,583
Katolíci (%)	,080	,000	-,241	,000	-,200	,000	-,175	,000	-,230	,000	,733	,000
Podíl zaměstnavatelů (%)	-,181	,000	,234	,000	,160	,000	-,126	,000	,039	,097	-,016	,143
Získané mandáty v KV (%)	,306	,000	,176	,000	,098	,000	,347	,000	,144	,000	,258	,000
Adjusted R square	,365		,502		,447		,494		,083		,795	

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty v programu SPSS

Z pohledu směru závislosti nedošlo ve srovnání s předešlým modelem, který zahrnoval všechny obce České republiky, k žádným změnám, a to i přesto, že celkový počet jednotek, které do analýzy vstoupily, byl redukován na více než polovinu. Takovýto výsledek se však vzhledem k charakteru datového souboru dal předpokládat. Z pohledu síly závislosti však došlo v upraveném modelu k výrazným posunům.

Především lokální působnost stran značně posílila svůj vliv na závisle proměnnou, a to u všech sledovaných stran, což je však do jisté míry způsobeno zvýšenou mírou vysvětlené variability. Důležité však je, že tato proměnná posílila svůj význam v relativním srovnání s ostatními prediktory. Například pro ČSSD a KSČM se stala hlavním determinantem výsledků celostátních voleb a ve srovnání s předešlým modelem se tak posunula před podíl vysokoškolsky vzdělaných. Toto zjištění tak jen dále potvrzuje, že pro levicové strany je lokální působnost přeci jen o něco důležitější předpoklad úspěchu v parlamentních volbách.

Naproti tomu u pravicových stran tak výrazné posílení nenastalo. Nepotvrdil se tím předpoklad, že selekcí populačně nejmenších obcí se význam přítomnosti stran na lokální úrovni strany zvýší. V případě modelů ODS a TOP 09 došlo naopak ke značnému posílení ekonomických proměnných, jakými jsou nezaměstnanost či podíl

zaměstnavatelů na ekonomicky aktivním obyvatelstvu. Nadále přetrvalo vedoucí postavení vysokoškolsky vzdělaného obyvatelstva, jakožto nejvýznamnějšího prediktoru závisle proměnné. Opět je však nutno poznamenat, že zatímco u ODS je celková explanační zátěž rozložena rovnoměrně napříč sledovanými proměnnými, v případě TOP 09 je podíl VŠ vzdělaných do značné míry dominující.

Společně s redukcí počtu obcí došlo také ke snížení počtu proměnných, které mají statisticky signifikantní vliv na výsledek celostátních voleb Věcí veřejných. Statisticky významnými determinanty jsou tak jen podíly katolíků, vysokoškolsky vzdělaných a také přítomnost této strany na lokální úrovni. V případě modelu KDU-ČSL se jedná dokonce už jen o dvě proměnné, a to samozřejmě podíl katolíků a přítomnost v komunální politice.

6.2.2 Shrnutí

Regresní model, který analyzoval pouze obce s 500 a více obyvateli, byl ze statistického hlediska mnohem úspěšnější ve srovnání s tím, který zahrnoval všechny obce České republiky. Jasně se tak prokázalo, že přítomnost parlamentních stran v absolutně nejnižších patrech lokální politiky je spíše vzácná. Vliv celostátních politických stran naopak stoupá s rostoucím počtem obyvatel.

Z hlediska významu přítomnosti stran v komunální politice stran nastaly zajímavé posuny zejména na ose levice vs. pravice. Především se nepotvrdil předpoklad definovaný na základě výsledku předešlého modelu, tedy, že vliv lokální působnosti pravicových stran (ODS a TOP 09) se bude se selekcí nejmenších obcí zvyšovat. Tuto hypotézu lze vyvrátit jak na základě nestandardizovaných regresních koeficientů, jejichž hodnoty se v porovnání s předešlým modelem takřka nezměnily, tak také na základě těch standardizovaných, jež dokazují, že relativní význam této proměnné vůči ostatním regresním prediktorům zůstal také v zásadě nezměněn. Naopak bylo zjištěno, že socioekonomická témata, která jsou pro pravicové voliče při rozhodování těmi dominantními⁴⁰, nabývají se zvyšujícím se počtem obyvatel ještě na významu.

Naproti tomu, pro levicové strany je přítomnost v komunální politice tím faktorem, který se zvyšujícím počtem obyvatel nabývá z hlediska potenciálního úspěchu

⁴⁰ Právě toto zjištění vyplynulo z předchozí regresní analýzy.

v centrálních volbách na významu. V návaznosti na toto zjištění bude zajímavé sledovat změny, které nastanou s další selekcí počtu obcí.

6.3 Regresní analýza obcí s minimálně 2000 obyvateli

V závěrečné fázi vícenásobné regresní analýzy budou brány v potaz pouze ty obce a města, jejichž populační velikost je alespoň 2000 obyvatel. Již mnohem méně se tak budou v proměnné *procento získaných mandátů v komunálních volbách* objevovat nulové hodnoty, jejichž nadměrná frekvence byla charakteristická pro předchozí dvě analýzy (zejména však pro tu první). Na této úrovni tak již strany postavily své kandidátní listiny ve většině případů, což bude mít jistě pozitivní vliv na spolehlivost statistického modelu.

Asi nepřekvapí, že v obcích nad 2000 obyvatel kandidovaly nejčastěji velké strany, jakými jsou postupně ODS, KSČM a ČSSD, jejichž kandidátní listiny se na této úrovni objevují přibližně v 80 % případů, přičemž ODS se blíží dokonce 90 %. Vedoucí postavení ODS v této statistice není jistě ničím neobvyklým, jelikož jsou to právě velká a středně velká města, která tvoří voličské jádro této pravicové strany. V té době se stále ještě rodící TOP 09 dosáhla nepochybně úctyhodného čísla 55 %, s nímž se mohla rovnat se zavedenou KDU-ČSL.

Zajímavé srovnání TOP 09 a KDU-ČSL nabízí také pohled na podíl celkového počtu kandidátních listin sledovaných stran v obcích s minimálně 2000 obyvateli. Zatímco TOP 09 postavila 60 % celkového počtu svých kandidátek právě v těchto lokalitách, KDU-ČSL naproti tomu pouze 30 %. Právě tato statistika ukazuje, jak rozdílné je z geografického hlediska pojetí politiky těchto stran. Zároveň však lze předpokládat, že TOP 09, jakožto nově vznikající strana, zakládala své prvotní lokální buňky především ve velkých a středně velkých městech, kde byla příhodnější sociodemografická struktura jejich potenciálního elektorátu na straně jedné, a z čistě statistického hlediska také vyšší pravděpodobnost vzniku lokální buňky na straně druhé.

Věci veřejné postavily kandidátní listinu v přibližně 30 % obcí nad 2000 obyvatel, přesto se ale jednalo o téměř 75 % jejich veškerých komunálních nominací. Ani tento fakt není, podobně jako v případě TOP 09, vzhledem ke genezi této strany ničím příliš překvapivým.

Tabulka 8 - Počet kandidátních listin sledovaných stran v komunálních volbách podle populační velikosti obce

	ČSSD	ODS	TOP 09	KSČM	VV	KDU-ČSL
KL celkem	1266	1319	595	1504	249	1381
Počet KL v obcích ≥ 2000 ob.	525	593	366	566	183	423
Podíl KL v obcích ≥ 2000 ob.	41,5	45,0	61,5	37,6	73,5	30,6
Podíl obcí ≥ 2000 ob., kde KL	78,7	88,9	54,9	84,9	27,4	63,4

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty

6.3.1 Výsledky

Spolehlivost všech modelů se celkově opět zvýšila, přičemž znovu došlo k zajímavým změnám napříč stranami. K největšímu relativnímu posunu došlo u Věcí veřejných, což však není vzhledem k nízkému základu tak překvapivé zjištění. Navzdory tomu zůstává model s necelými 20 % vysvětlené variability spíše neúspěšný. Ukazuje se, že volební výsledek Věcí veřejných byl z hlediska socioekonomické struktury značně neuchopitelný na všech geografických úrovních. Za zmínku stojí nepochybně také nezanedbatelný kvalitativní posun u ČSSD a KSČM. Naopak zlepšení kvality modelu ODS bylo spíše nepatrné.

Tabulka 9 - Výsledky regresní analýzy (standardizované regresní koeficienty a údaj o stat. významnosti)

	ČSSD		ODS		TOP 09		KSČM		VV		KDU-ČSL	
	Beta	Sig.	Beta	Sig.	Beta	Sig.	Beta	Sig.	Beta	Sig.	Beta	Sig.
VŠ vzdělání (%)	-,264	,000	,274	,000	,339	,000	-,281	,000	-,266	,000	,024	,346
Nezaměstnanost (%)	,223	,000	-,312	,000	-,265	,000	,130	,000	-,034	,415	,034	,069
Katolíci (%)	,141	,000	-,153	,000	-,218	,000	-,099	,000	-,251	,000	,725	,000
Podíl zaměstnavatelů (%)	-,147	,000	,245	,000	,177	,000	-,058	,084	,116	,023	-,032	,164
Získané mandáty v KV (%)	,414	,000	,181	,000	,137	,000	,545	,000	,277	,000	,268	,000
Adjusted R square	,505		,564		,537		,651		,182		,795	

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočty v programu SPSS

Z pohledu explanační schopnosti podílu získaných mandátů v komunálních volbách způsobila další selekce obcí ještě větší „propast“ mezi levicovými a pravicovými stranami. Především pak KSČM zaznamenala rapidní nárůst relativního vlivu této

proměnné, nicméně pro obě levicové strany se v populačně největších sídlech jednalo o klíčový determinant jejich úspěchu v parlamentních volbách. Naopak ekonomické faktory, jako jsou nezaměstnanost či podíl zaměstnavatelů, byly v případě těchto stran (především pak KSČM) méně významné. Pro volební výsledek KSČM byl podíl zaměstnavatelů dokonce statisticky nevýznamný.

Naproti tomu ODS se na této geografické úrovni ukazuje ještě více jako strana, jejíž volební výsledek je závislý především na ekonomických podmínkách v dané lokalitě, přičemž dominuje zejména míra nezaměstnanosti následována podíly vysokoškolsky vzdělaných a zaměstnavatelů. U TOP 09 nedošlo z hlediska rozložení vah mezi nezávisle proměnnými k výraznějším posunům s tou výjimkou, že došlo k mírnému posílení vlivu nezaměstnanosti. Celkově to však vypadá, že výsledky TOP 09 nestojí tak výrazně na ekonomických faktorech, jak je tomu u ODS.

V porovnání s celkovým modelem všech obcí České republiky došlo k nejzásadnějším posunům v zátěži jednotlivých nezávislých proměnných u KSČM. Zatímco v celkovém modelu bylo rozložení zátěží v zásadě vyrovnané, v modelu uvažujícím pouze obce nad 2000 obyvatel dominuje jednoznačně podíl získaných mandátů v komunálních volbách. Ekonomické determinanty nemají na celostátní volební výsledek strany zásadní vliv, přičemž podíl zaměstnavatelů není ani statisticky významný.

V případě Věcí veřejných je explanační zátěž rozložena rovnoměrně mezi podíl získaných mandátů v komunálních volbách, podíl VŠ vzdělaných a podíl katolíků. Ve srovnání s celkovým modelem (za celou ČR) došlo k výraznému posílení vlivu VŠ vzdělanosti, ale také přítomnosti stran v komunální politice strany. Statistická významnost nezaměstnanosti se s redukcí počtu obcí snižovala až do fáze, kdy v obcích nad 2000 obyvatel již tato proměnná nemá významný vliv na výsledky voleb.

Křesťanští demokraté si z hlediska vlivu jednotlivých proměnných na výsledky parlamentních voleb zachovávají stabilní strukturu, ve které jednoznačně dominuje podíl katolíků. Také na této geografické úrovni se udržela lokální zakořeněnost strany, jakožto druhý a zároveň poslední statisticky významný prediktor závisle proměnné. Také platí, že vliv zakořeněnosti lidovců na místní úrovni se zvyšujícím počtem obyvatel mírně roste.

6.4 Shrnutí

Na všech velikostních úrovních, stejně jako napříč hlavními ideologickými proudy a v neposlední řadě také s ohledem na způsob vzniku stran se ukázalo, že míra lokální zakořeněnosti stran má jednoznačně pozitivní a statisticky významný vliv na výsledky politických stran v centrálních volbách. Zároveň však vytváří významné štěpné linie, a to jak mezi pravicí a levicí, tak také mezi zavedenými a novými stranami.

Detailnější pohled jasně prokázal, že přítomnost na lokální úrovni je důležitější pro levicové strany, přičemž tento efekt rapidně stoupá se zvyšujícím se počtem obyvatel. V obcích a městech nad 2000 obyvatel se tak v případě ČSSD a KSČM jedná o nejdůležitější faktor ovlivňující výsledek parlamentních voleb těchto politických subjektů. Zároveň platí, že význam socioekonomických charakteristik na volební (ne)úspěch levicových stran je neměnný nebo dokonce klesá, což je zásadní rozdíl oproti stranám pravicovým.

Právě pravicové křídlo české politiky je celkem jasně vyprofilováno na oněch ekonomických základech, které jsou tak hlavními „hybateli“ volebních výsledků těchto stran. Význam lokální zakořeněnosti pravicových politických subjektů není sice zanedbatelný, ale na druhou stranu se rozhodně nejedná o klíčový prvek, který by byl rozhodující pro výsledek parlamentních voleb. Navíc zde celkem jasně platí, že velikostní kategorie obcí nehraje v této otázce téměř žádnou roli.

Mezi dvěma hlavními českými pravicovými stranami té doby, tzn. ODS a TOP 09, lze z pohledu významu jednotlivých činitelů vysledovat zajímavé rozdíly. I přes zřejmý pokles popularity, korunovaný nepříliš vysokým volebním výsledkem, byl volební výsledek ODS determinován zejména ekonomickými rysy české společnosti, což jen potvrzuje dlouhodobou neměnnost tohoto trendu (viz. Pink, 2010; Linek, 2012; Kostecký, 2004; Lebeda, 2007). Naproti tomu TOP 09 byla voličsky zajímavá především pro vysokoškolsky vzdělané a vliv ekonomických faktorů byl v porovnání s ODS přeci jen o něco nižší.

Dále se ukázalo, že nelze vysledovat jasnou dělící linii mezi zavedenými politickými stranami a stranami v té době nově vznikajícími. Všechny regresní modely jasně dokumentují, že zatímco TOP 09 je z hlediska struktury svého elektorátu jasně vyprofilovanou stranou, o Věcech veřejných se toto tvrdit nelze. Tento fakt je nejspíše způsobený tím, že navzdory velmi krátké existenci těchto stran byly rozdíly ve způsobu

vzniku na straně jedné a politická strategie na straně druhé jasnými determinanty rozličného volebního chování jejich elektorátu. Členská základna TOP 09 byla v počátcích dominantně tvořena zejména bývalými členy KDU-ČSL, kteří již disponovali politickou zkušeností, byli ve svých regionech známí a pro voliče čitelní a predikovatelní.

Naproti tomu členská základna, podobně jako politický program Věcí veřejných byly spíše heterogenní a snoubili se v ní lidé bez společné ideologie (Profantová, 2009). Profantová v této souvislosti dokonce míní, že zájmem vedoucích představitelů Věcí veřejných byla co nejužší členská základna tak, aby se vliv ve straně příliš nerozměnil a byl koncentrován co nejvíce v samotném centru. Toto tvrzení by mohl dokládat i fakt, že roční členský příspěvek ve Věcech veřejných byl přibližně pět krát vyšší než u ostatních stran⁴¹. Nepochybně zajímavým zjištěním je také fakt, že význam přítomnosti Věcí veřejných na lokální úrovni se se zvyšujícím se počtem obyvatel rapidně zvýšil, což je způsobeno zejména tím, že absolutní většina kandidátních listin této strany byla postavena právě v populačně největších obcích a městech, zatímco v malých obcích kandidáti této strany téměř chyběli. Váha lokální zakořeněnosti Věcí veřejných byla umocněna navíc tím, že strukturální faktory⁴² neměly na volební výsledky strany tak výrazný vliv, jako tomu bylo v případě ostatních stran.

Výsledky regresních analýz potvrdily, že dichotomická diferenciací českého stranického systému na strany nové a zavedené je v zásadě správná, avšak dělící linie mezi nimi je dosti komplikovaná a nesnadně identifikovatelná. Jako jasní outlieři (každý však na opačném pólu) se ukázaly být Věci veřejné a KDU-ČSL. Právě křesťanští demokraté disponují nejstabilnější a jasně vyprofilovanou strukturou svého elektorátu, a to bez ohledu na měnící se velikost obcí. Sociální demokraté, občanští demokraté, komunisté, ale také TOP 09 sice mají vyprofilované rysy svého elektorátu, ty jsou však dosti variabilní v závislosti na velikostní kategorii obcí.

⁴¹ Výše ročních členských příspěvků k 1. 1. 2011: ČSSD: 200 Kč; ODS 100-300 Kč; TOP 09 400 Kč; KSČM 0,5 % čisté měsíční mzdy; Věci Veřejné 1000 Kč.

⁴² Myšlena míra nezaměstnanosti, podíl katolíků apod.

7 PROSTOROVÝ REGRESNÍ MODEL A ANALÝZA LISA

Jednou z největších nevýhod agregátních dat je problém tzv. ekologické chyby (*ecological fallacy*). Zjednodušeně se jedná se o odhad individuálního chování na základě výsledků analýz agregátních dat. Existují však způsoby, jak se nechtěnému výskytu tohoto typu chyby vyvarovat, či jej minimalizovat.

Nejspolehlivějším postupem je nahradit agregátní data těmi individuálními. Tato varianta je však z čistě pragmatického hlediska neproveditelná, jelikož individuální data na úrovni obcí za celé území České republiky jednoduše neexistují⁴³. Druhou možností je využití nově se etablojících prostorově analytických nástrojů, které se mimo jiné snaží minimalizovat riziko výskytu ekologické chyby. Jedněmi z takových metod jsou i ty, které se snaží zohlednit vliv prostorové autokorelace, která může mít negativní vliv na analýzu agregátních dat pomocí neprostorových nástrojů. Právě analýzy prostorových dat, důraz na explorační analýzu, metody lokální analýzy či vizualizace dat jsou hlavními pilíři rozvoje současné kvantitativní geografie (Fotheringham, 1997, 1998, 1999).

O tom, že prostorová autokorelace není ničím novým ani v politologické literatuře, svědčí například studie Coxe z roku 1969, který zkoumal tuto problematiku z hlediska prezidentských voleb v USA (Cliff, Ord 1973). V českém prostředí se tomuto tématu věnoval například Kouba (2007), který se zabíral vlivem prostorové autokorelace v českém stranickém systému.

Ačkoli má využití autokorelačních statistických nástrojů spíše deskriptivní charakter, který slouží k odhalení prostorových vzorců, a který přímo nevysvětluje příčinu daného jevu, jejich závěry mohou nepochybně přispět k hlubšímu porozumění procesům, které dané jevy způsobují (Spurná, 2008a).

První část této kapitoly bude zaměřena na výpočet obecného Moranova I kritéria, které odhalí, jestli existuje statisticky významná míra shlukování výsledků voleb do Poslanecké sněmovny. Jinými slovy, zda existuje prostorová závislost výsledku voleb v dané obci na výsledku voleb v obcích sousedních (Anselin, 1995). V případě, že se prostorově přitahují podobné hodnoty (ať už vysoké či nízké), jedná se o prostorové

⁴³ Pomineme-li *Sčítání lidu, domů a bytů*, jehož validita je z tohoto pohledu dosti sporná.

shlukování (*spatial clustering*), v případě, že jsou lokality s vysokými hodnotami obklopeny místy s nízkými hodnotami (či naopak), jedná se o prostorové odchylky (*spatial outliers*). Pokud žádný vztah mezi blízkými hodnotami neexistuje, jedná se o nulovou autokorelaci. Avšak skoro všechna prostorová data jsou charakteristická určitou formou prostorové autokorelace (Fotheringham, Brunson, Charlton 2002).

Nezbytnou součástí analýzy prostorové závislosti dat je konstrukce prostorově vážené matice (*spatial weight matrix*). Jedná se o čtvercovou matici, jejíž rozměr odpovídá počtu geografických jednotek vstupujících do analýzy. Ke každé jednotce pak náleží jeden řádek a sloupec. Pokud spolu geografické jednotky sousedí, nabývá příslušný prvek v matici nenulových hodnot. Pokud spolu naopak nesousedí, je prvek nulový. Klíčovou metodologickou záležitostí je určení oné „sousedskosti“ (Spurná 2008a). Jako vážicí matice byla v případě této práce zvolena mezní hranice 10 km. K vypuštění vojenských újezdů z analýzy se autor rozhodl na základě extrémních výchylek ve volebních výsledcích v těchto lokalitách, které by mohly s ohledem na geografickou rozlehlost újezdů vést ke zkresleným výsledkům. K vizualizaci míry shlukování na lokální úrovni slouží tzv. analýza LISA (*local indicators of spatial association*), která zobrazuje místa, ve kterých dochází ke statisticky významnému shlukování na jedné straně či odchýlkám na straně druhé (Anselin, 1995).

V závislosti na tom, zda došlo v parlamentních volbách v roce 2010 k významnému prostorovému shlukování, bude rozhodnuto, zda bude realizován prostorový regresní model, jehož úkolem by bylo eliminovat prostorovou autokorelaci dat v regresní analýze. Základním předpokladem regresní analýzy je právě vzájemná nezávislost dat (Meloun, Militký, 2002).

7.1 Výpočet Moranova I kritéria

Výsledek parlamentních voleb všech sledovaných stran se vyznačuje statisticky významnou prostorovou autokorelací, přičemž nejvyšší míra shlukování byla naměřena u KDU-ČSL, a to konkrétně 0,563, což je vzhledem ke geografické struktuře obcí České republiky nebývale vysoká hodnota. Toto zjištění je vzhledem k silné územní koncentraci elektorátu této strany na Moravě pochopitelné. Naopak nejmenší mírou shlukování se vyznačuje volební výsledek Věcí veřejných, což je v návaznosti na sociodemografickou roztržičnost voličstva této strany logickým vyústěním analýzy

prostorové autokorelace. Statisticky významná míra prostorového shlukování byla vedle parlamentních voleb naměřena také u výsledků voleb komunálních.

Tabulka 10 – Údaje o Moranově I kritériu a stat. významnosti

	ČSSD	ODS	TOP 09	KSČM	VV	KDU-ČSL
Moranovo I kritérium_PS	0,265	0,363	0,399	0,272	0,120	0,563
p-value	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Moranovo I kritérium_KV	0,064	0,047	0,034	0,065	0,023	0,164
p-value	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování v programu ArcMap 10.2

Ukazatele Moranova I kritéria dále implikují, že pravicové strany (myšleno ODS a TOP 09) jsou charakteristické vyšší mírou prostorového shlukování než strany levicové, a to ve volbách centrálních. Tento jev je způsoben výraznou koncentrací elektorátu pravicových stran do velkých městských aglomerací a jejich blízkého zázemí. Právě suburbánní území kolem velkých měst tvoří jakousi buffer zónu, která se vyznačuje velmi podobnými vzorci volebního chování (a nejen jeho) jako města samotná.

Naproti tomu v komunálních volbách jsou výsledky koncentrovanější u stran levicových a rozdíly oproti pravicovým stranám nejsou vysoké. Společným jevem je nejvyšší územní koncentrace KDU-ČSL.

Analýza prostorové autokorelace výsledků voleb do Poslanecké sněmovny ukázala, že existuje statisticky významná prostorová závislost těchto agregátních dat, což však znamená, že je porušena podmínka vzájemné nezávislosti vstupních pozorování, kterou vyžaduje metoda nejmenších čtverců neboli regresní analýza. Z tohoto důvodu bude za pomoci programu GeoDa proveden prostorový intervalový model (*spatial lag*), který je založen na prostorové korelaci reziduí a který dokáže vliv prostorových efektů kontrolovat.

7.2 Analýza LISA

Ještě před tím, než bude realizován prostorový intervalový model, jehož cílem je zahrnout předpoklad prostorové korelace reziduí do regresní analýzy, bude provedena

analýza LISA (*local indicators of spatial association*) tak, aby se ukázalo, kde dochází ke statisticky významným prostorovým shlukům, jejichž existence byla prokázána již na základě Moranova I kritéria. Zatímco Moranovo I kritérium poskytuje informace o celé sledované populaci v daném území (v tomto případě celá ČR), LISA je schopna promítnout výsledky autokorelační analýzy na lokální úroveň, která je v případě této práce tvořena obcemi České republiky (Anselin, 1995). Spurná (2008a) k tomu dodává:

„LISA je v podstatě lokálním ekvivalentem Moranova I kritéria, neboť součet všech indikátorů je úměrný globální hodnotě Moranovy I statistiky.“

Na základě analýzy LISA jsou jednotlivá pozorování sledovaného území kategorizována do čtyř segmentů. První kategorii tvoří takové prostorové shluky, které se vyznačují územní koncentrací vysokých hodnot sledovaného jevu⁴⁴ (*hot spots*). Naopak v druhém segmentu se prostorově shlukují pozorování s nízkými hodnotami tohoto jevu (*cold spots*). Poslední dvě kategorie jsou shodně nazvány prostorovými odchylkami (*spatial outliers*), v jejichž rámci se shlukují pozorování s opačnými hodnotami, tedy nadprůměrné hodnoty s podprůměrnými a naopak (Anselin, 1995). Důležitou součástí analýzy LISA je vizualizace statistických významností těchto pozorování, která v tomto případě dosahuje hladiny významnosti 95 %.

7.2.1 Analýza LISA - ČSSD

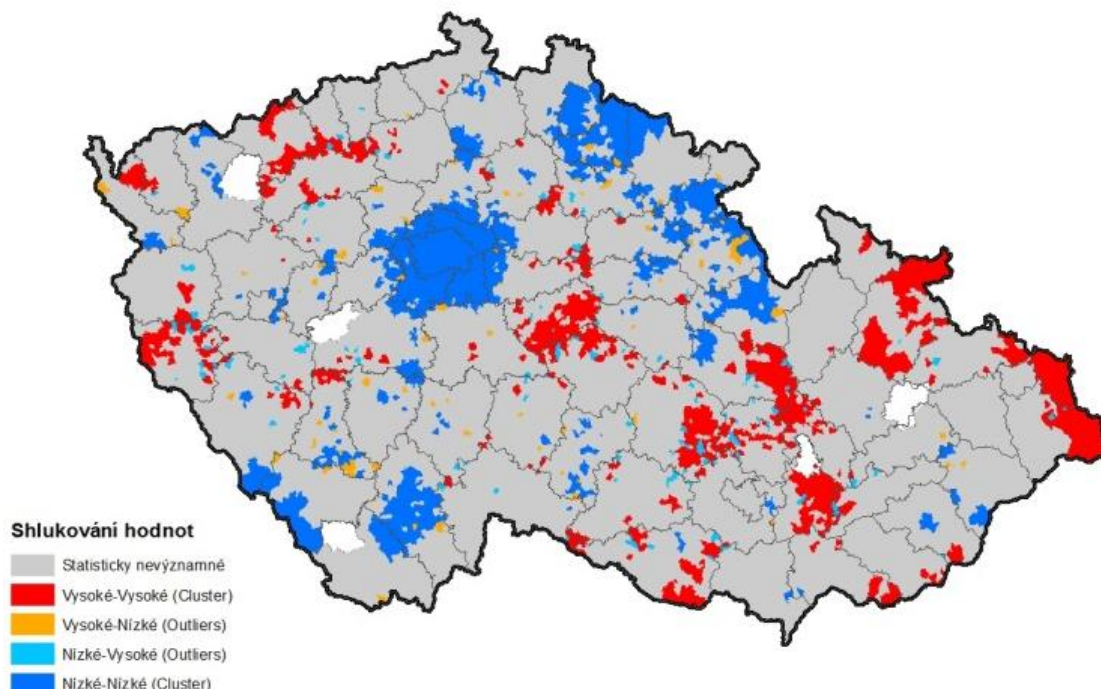
Geografický vzorec územní koncentrace nadprůměrných a podprůměrných volebních výsledků ČSSD není jistě ničím příliš překvapivým. Shluky vysokých hodnot se nacházejí zejména na Ostravsku, Frýdeckomístecku, Krnovsku, v okolí Brna (Blanensko, Vyškovsko, Žďárecko), dále pak na Tachovsku či Kutnohorsku. Celkem překvapivá je relativně nízká míra shlukování vysokých volebních zisků v Ústeckém kraji. Na příkladu tohoto regionu bude zajímavé srovnání s KSČM.

Koncentrace nízkých hodnot byla naopak zaznamenána v tradičních pravicových baštách, jako je v první řadě pražská aglomerace, dále pak okresy Trutnov a Semily, oblast podél Orlických hor a jejich blízkého okolí, Českobudějovicko a v neposlední řadě také šumavské obce jako Modrava, Nová Pec, Srní, Horská Kvilda atd. Právě v těchto šumavských obcích se nachází vysoký počet podnikatelů, což je nejspíše hlavní

⁴⁴ V případě této práce se jedná o výsledek voleb do Poslanecké sněmovny v roce 2010.

příčina nebývale vysokých volebních výsledků pravicových stran a naopak podprůměrných zisků ČSSD.

Obrázek 3 – Analýza LISA volebních výsledků ČSSD

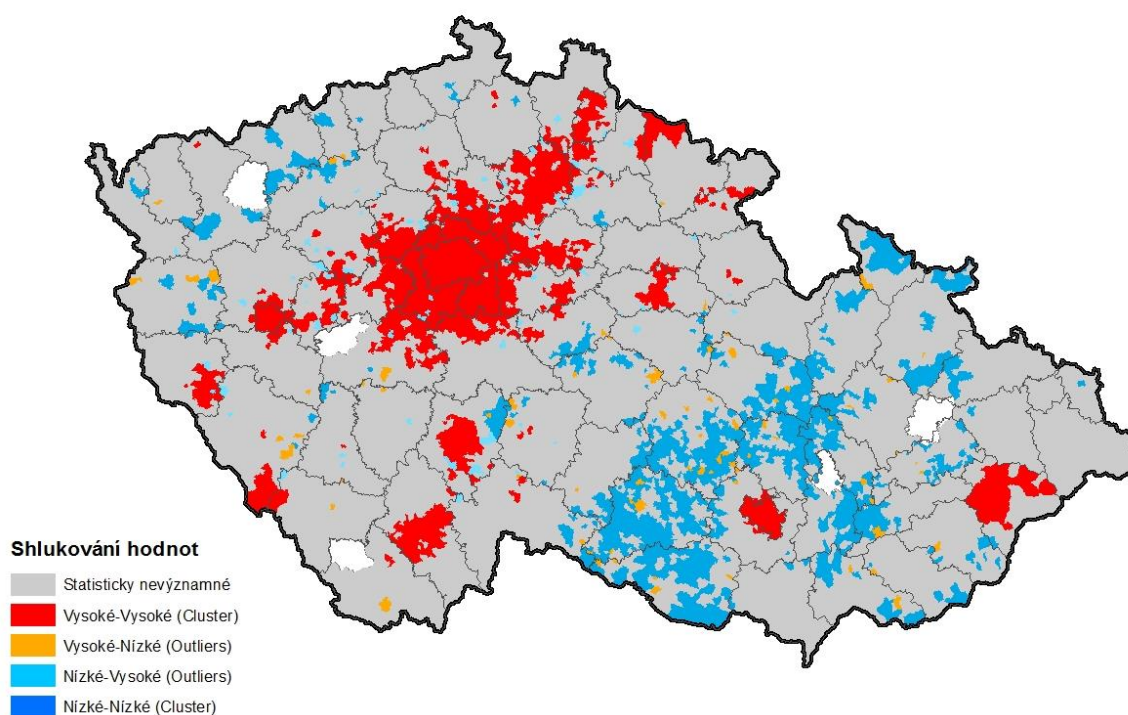

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování v programu ArcMap 10.2

7.2.2 Analýza LISA - ODS

Územní koncentrace nadprůměrných zisků ODS je lokalizována zejména v Praze a jejím širokém zázemí, přičemž i analýza LISA exaktně potvrzuje známý pás podpory této strany táhnoucí se přes Mladoboleslavsko až do oblasti Krkonoš (okres Semily). Shluky nadprůměrných hodnot jsou samozřejmé i pro většinu regionálních center a také pro pohraniční šumavské obce. Dlouhodobě stabilní podporou se může ODS pyšnit na Vsetínsku, což prokázala také analýza LISA. Jakýkoli pokus o vysvětlení tohoto jevu by však byl pouhou domněnkou, a tak by se toto území mohlo stát zajímavý námětem pro budoucí výzkumy zaměřené na lokální specifika volebního chování české společnosti. Shluky podprůměrných hodnot jsou disperzně rozmístěné, a to převážně na Karvinsku, Krnovsku, Tachovsku či severně od Brna.

Obrázek 4 - Analýza LISA volebních výsledků ODS

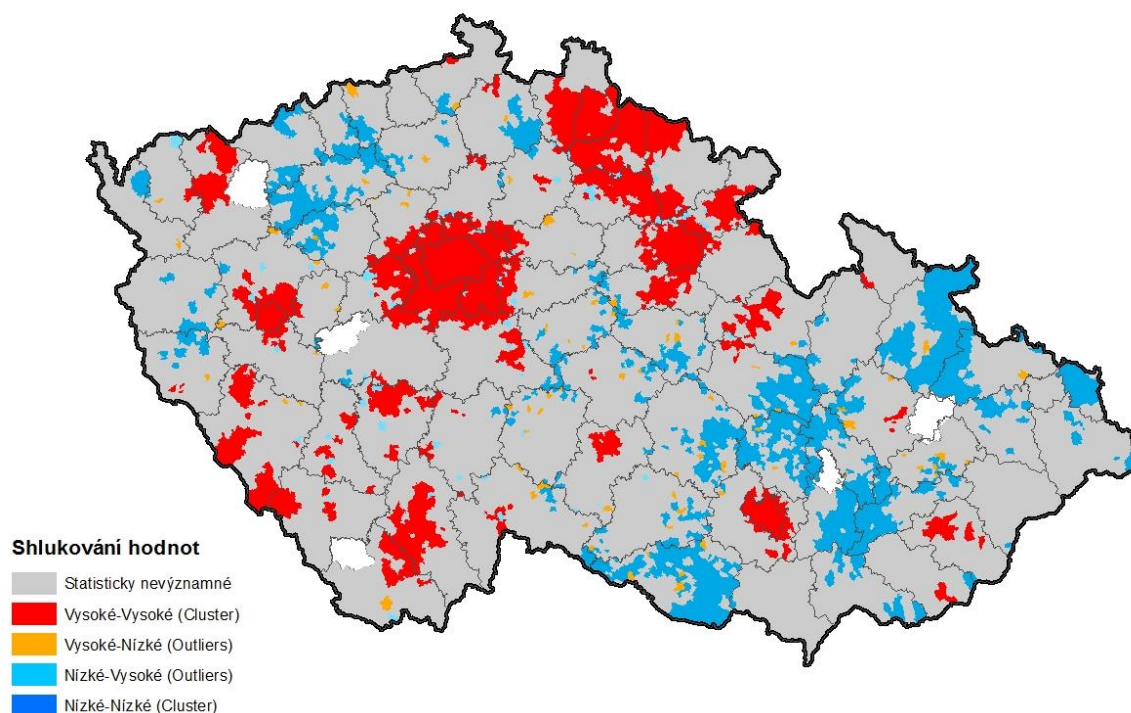

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování v programu ArcMap 10.2

7.2.3 Analýza LISA - TOP 09

Prostorový vzorec TOP 09 je velice podobný ODS s tím rozdílem, že koncentrace vysokých hodnot TOP 09 nedosahuje tak vzdálených lokalit pražského zázemí a také zde absolutně chybí ona spojovací osa mezi Prahou a Trutnovsko-semilským jádrem. Nicméně právě ono krkonošské jádro pravicových stran je v případě TOP 09 rozsáhlejší a táhne se napříč vnitrozemím Královehradeckého regionu až na Pardubicko. V porovnání s ODS nebyla naměřena statisticky významná míra shlukování na Vsetínsku, což potvrzuje domněnku, že se nejspíše jedná o specifické území, jehož volební chování nelze vysvětlit strukturálními podmíněnostmi zdejší populace. Shluky podprůměrných hodnot tvoří jakýsi široký kruh táhnoucí se s výjimkou Břeclavska kolem Brna.

Obrázek 5 - Analýza LISA volebních výsledků TOP 09

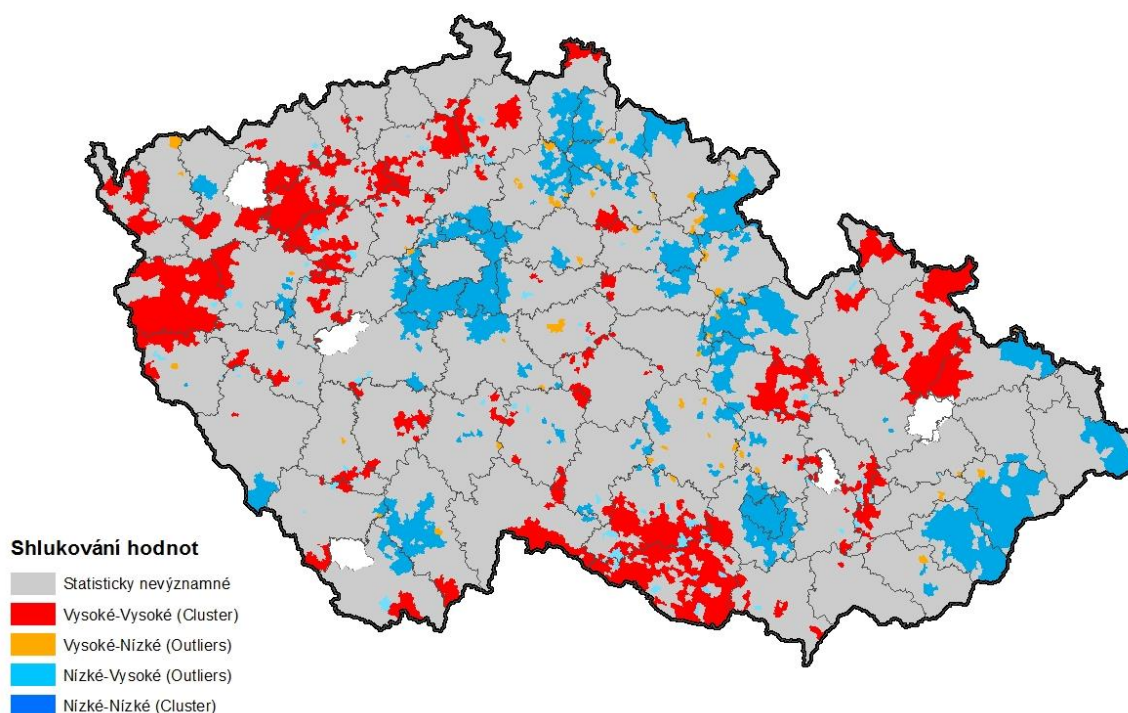
Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování v programu ArcMap 10.2

7.2.4 Analýza LISA - KSČM

Místa shluků vysokých hodnot odpovídají také v případě KSČM lokalizaci klíčového elektorátu této strany. Jádra se tak nacházejí na Znojemsku a v jeho širokém okolí, dále pak v souvislém pásu táhnoucím se od Tachova podél hranice Ústeckého a Středočeského kraje až na Českolipsko. Třetí jádrovou oblastí je pomezí Olomouckého a Moravskoslezského kraje v okolí měst Bruntál a Krnov.

Nízké volební výsledky jsou naproti tomu situovány kolem Prahy (ne však přímo v Praze), v Brně a okolí, na Českobudějovicku či v Trutnovsko-semilském „pravicovém“ regionu. Zajímavou oblast zde opět tvoří Vsetínsko s přesahem do okresu Zlín, kde se nachází jedno z nejrozsáhlejších území koncentrujících podprůměrné volební výsledky. Tato oblast by si nepochybně zasloužila detailní výzkumnou pozornost, jelikož se jedná o území, ve kterém pouze ODS a KSČM zaznamenaly statisticky ale i prostorově významný shluk vysokých resp. nízkých hodnot. Pro ČSSD ani TOP 09 tato oblast významná nebyla.

Obrázek 6 - Analýza LISA volebních výsledků KSČM

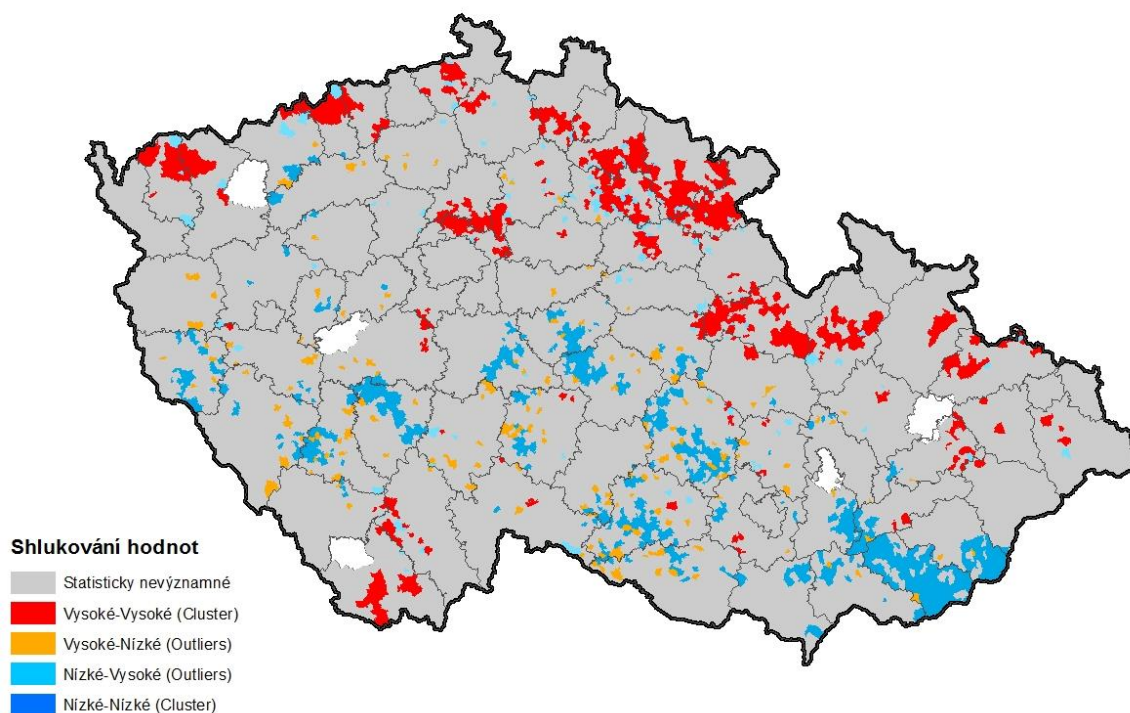

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování v programu ArcMap 10.2

7.2.5 Analýza LISA - Věci veřejné

U Věcí veřejných nelze pozorovat ucelenější prostorové shluky vysokých/nízkých hodnot. Jedná se spíše o disperzně rozetuté „skvrnky“ bez zřejmé návaznosti na socioekonomické strukturální charakteristiky. Zjednodušeně řečeno lze území republiky rozdělit na severní část, ve které se podél hranice koncentrují vysoké hodnoty a část jižní (a střední), kde se objevují „skvrnky“ koncentrující nízké hodnoty. Území s nejvyšší koncentrací statisticky významných hodnot (v tomto případě nízkých) se nachází na Uherskohradištsku. Právě tato oblast, která je jádrem katolíků, tak nejspíše způsobuje negativní závislost volebních výsledků této strany na podílu katolíků, což byl výsledek vzešlý z regresního modelu.

Obrázek 7 - Analýza LISA volebních výsledků Věcí veřejných

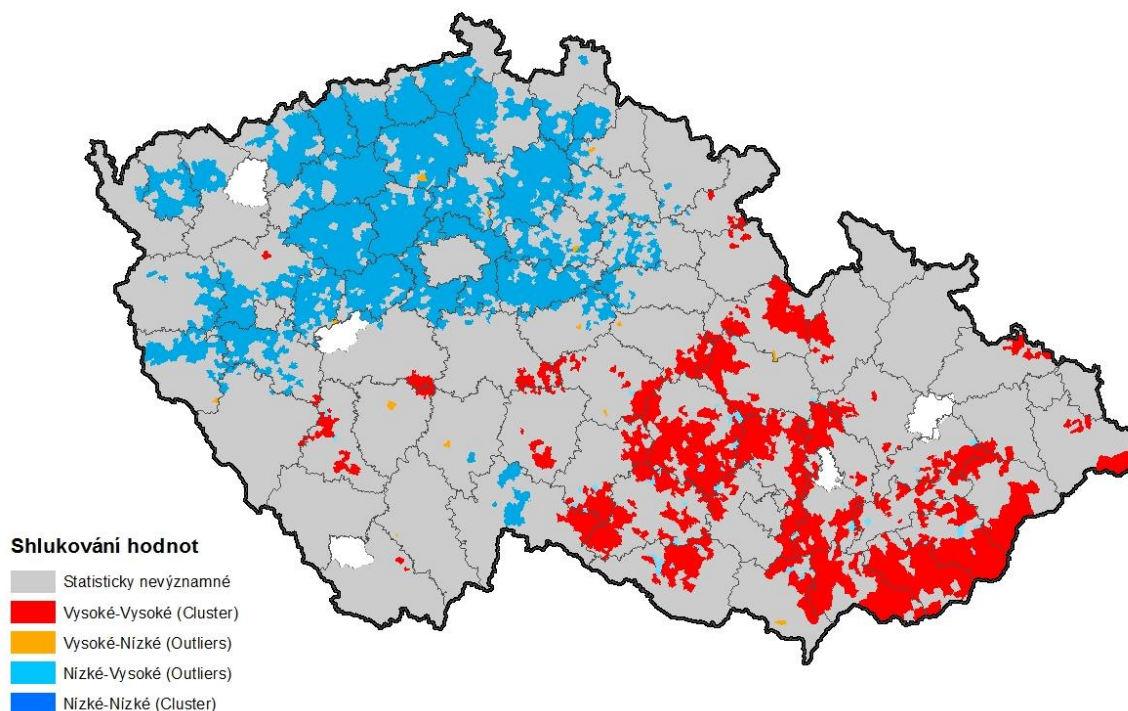

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování v programu ArcMap 10.2

7.2.6 Analýza LISA - KDU-ČSL

Také mapu KDU-ČSL je možné dichotomicky rozdělit na dva přibližně stejně velké územní celky, které se vyznačují rozdílným charakterem (ne)podpory. Zatímco východní, či spíše jihovýchodní část České republiky, se vyznačuje koncentrací nadprůměrných hodnot, severozápadní část táhnoucí se na jedné straně od Kutné Hory, přes pražské zázemí až na úpatí Krušných hor a od Tachova po Jilemnici na straně druhé koncentruje hodnoty podprůměrné. Jižní část Středočeského a v zásadě celý Jihočeský kraj jsou ze statistického hlediska koncentrace volebních výsledků téměř nevýznamné. To samé platí o celém Moravskoslezském kraji a také o podstatné části Královehradeckého regionu.

Obrázek 8 - Analýza LISA volebních výsledků KDU-ČSL

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování v programu ArcMap 10.2

7.3 Prostorový regresní model

S ohledem na fakt, že volební výsledky všech sledovaných stran se vyznačují statisticky významnou prostorovou autokorelací, je porušen základní předpoklad regresních analýz, kterým je vzájemná nezávislost vstupních dat. Z tohoto důvodu bude provedena tzv. prostorová regresní analýza (*spatial regression*), jejímž hlavním úkolem je tuto „kontaminaci“ dat odstranit. V rámci prostorové regrese se využívají dvě různé analytické techniky, kterými jsou prostorový intervalový model (*spatial lag model*) a prostorový chybový model (*spatial error model*). Oba v sobě zahrnují předpoklad prostorové korelace reziduí (Kouba, 2007). V předkládané práci bude využita první technika, tedy prostorový intervalový model, který na základě prostorové autokorelace závisle proměnné generuje další nezávisle proměnnou. Ostatní vysvětlující proměnné jsou tak od autokorelačních efektů „očištěny“.

Předně je třeba zmínit, že ve srovnání s výsledky klasické lineární regrese neočekává autor zásadní posun ve výsledcích prostorových regresních modelů, jelikož se domnívá,

že volební chování české populace není významněji řízeno specifickými kontextuálními faktory, ale spíše jejím strukturálním charakterem.

Současný trend v geografickém výzkumu voleb napovídá, že využívání tohoto, ale i dalších geostatistických nástrojů, se v budoucnosti stane nutným standardem nejen ve výzkumu voleb, ale i dalších sociálních, ale také přírodních jevů odehrávajících se v prostoru.

7.3.1 Výsledky

Spolehlivost modelů generovaných pomocí prostorové regresní analýzy se obecně zvýšila, a to celkem rapidně a zároveň napříč všemi sledovanými stranami. Nejnižší nárůst míry vysvětlené variability byl zaznamenán u modelu KDU-ČSL (o 2 %), což je způsobeno především již tak vysokým základem z klasické lineární regrese. Jinými slovy, při tak vysokém základu se z logiky věci nenaskýtal velký prostor k dalšímu růstu. Naopak největší nárůst spolehlivosti byl naměřen u modelu Věcí veřejných (více než 200 %), což je s opět odkazem na velice nízký základ generovaný klasickou regresí pochopitelné. Druhý nejvyšší nárůst podílu vysvětlené variability byl naměřen u modelu ČSSD - 68 %⁴⁵.

⁴⁵ Nárůst vysvětlené variability u zbylých stran: TOP 09 54 %, KSČM 32 %, ODS 28 %.

Tabulka 11 – Výsledky prostorové regresní analýzy (nestandardizované reg. koef., stat. významnost)

	ČSSD		ODS		TOP 09		KSČM		VV		KDU-ČSL	
	Koef.	Sig.	Koef.	Sig.	Koef.	Sig.	Koef.	Sig.	Koef.	Sig.	Koef.	Sig.
Autokorelace	,629	0.000	,558	,000	,673	0.000	,559	,000	,532	,000	,254	,000
VŠ vzdělání (%)	-,338	0.000	,344	,000	,433	0.000	-,353	,000	-,055	,001	-,044	,007
Nezaměstnanost (%)	,068	0.000	-,113	,000	-,065	0.000	,145	,000	-,054	,000	-,003	,766
Katolíci (%)	-,002	0.000	-,065	,000	-,024	0.000	-,064	,000	-,026	,000	,310	,000
Podíl zaměstnavatelů (%)	-,375	0.000	,614	,000	,333	0.000	-,334	,000	,001	,986	-,098	,000
Získané mandáty v KV (%)	,090	0.000	,055	,000	,057	0.000	,117	,000	,109	,000	,094	,000
R square	,294		,387		,435		,374		,104		,678	
Akaike IC	40283.1		38746.8		36581.3		38199.6		34616.4		34143.8	

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování v programu GeoDa

Při pohledu na novou proměnnou, která demonstruje vliv autokorelace dat na variabilitu závisle proměnné v regresní analýze se ukázalo, že mezi stranami neexistují v tomto ohledu výraznější rozdíly - s výjimkou KDU-ČSL. Zatímco v případě většiny stran se s jednotkovou změnou v autokorelaci dat zvyšuje volební výsledek stran o cca 5-6 %, v případě křesťanských demokratů je tento nárůst pouhých 2,5 %. Z těchto údajů je však na první pohled jasné to, že autokorelace dat má jednoznačně pozitivní efekt na volební výsledek stran. Vytvořením nové proměnné se snížila zátěž ostatních proměnných. Hypotézu o tom, že v porovnání s klasickou metodou nejmenších čtverců nedojde k zásadnějším interpretačním změnám⁴⁶, výsledky prostorové regrese úplně nepotvrdily. Ve dvou případech došlo dokonce ke změně směru závislosti.

Po odstranění autokorelačního vlivu v modelu ČSSD se ukázalo, že podíl katolíků má na volební výsledek strany negativní vliv (i když velice slabý), což znamená změnu směru závislosti oproti výsledkům metody nejmenších čtverců. Pozitivní vliv přítomnosti stran na lokální úrovni strany zůstal nezměněn.

⁴⁶ Myšlena hlavně změna směru závislosti.

Směr ani význam jednotlivých proměnných na výsledky parlamentních voleb ODS prostorová autokorelace příliš neovlivnila snad jen s tím rozdílem, že se snížil význam podílu vysokoškolsky vzdělaného obyvatelstva. Fakt, že se i navzdory vzniku nové proměnné, která částečně „ukradla“ vliv ostatním proměnným, takřka nezměnil význam podílu zaměstnavatelů, svědčí o tom, že to byla nejspíše právě tato společenská skupina, která tvořila silné jádro elektorátu občanských demokratů.

Relativní síla vlivu a jednotlivých prediktorů na volební výsledky TOP 09 se na základě výsledků prostorové regrese v zásadě nezměnila. Jsou to tak tedy stále proměnné udávající podíly vysokoškolsky vzdělaných a zaměstnavatelů, jejichž jednotkové změny mají největší dopady na výsledky této strany ve volbách do Poslanecké sněmovny. Ani u KSČM, Věcí veřejných a KDU-ČSL nedošlo kromě proporčního snížení regresních koeficientů k zásadnějším změnám oproti klasické lineární regresi.

7.4 Shrnutí

Ačkoli nedošlo k zásadní výsledkovým posunům, ukázalo se, že kontextuální faktor hraje ve volebním chování nezanedbatelnou roli a že hranice mezi českými obcemi jsou z pohledu sledovaných proměnných relativně propustné. O tom svědčí zejména celkem významný posun ve spolehlivosti jednotlivých modelů, ale také vysoká hodnota nestandardizovaného rezidua nově vznikuvší proměnné, která měří vliv prostorové autokorelace vstupních dat. Za zmínku stojí zejména změna ve směru závislosti vlivu podílu katolíků na volební výsledek sociální demokracie. Již se tak nejedná o jedinou „nekatolickou“ stranu na české politické scéně, která se vyznačuje pozitivním vlivem katolíků na volební výsledky. Navzdory tomu, že struktura obyvatel je pro podobu volebního chování hlavním determinujícím prvkem, je vliv specifických lokálních podmínek důležitý a je třeba na něj v podobných výzkumech brát zřetel.

8 GEOGRAFICKY VÁŽENÁ REGRESE

Závěrečnou analytickou kapitolou této práce tvoří příspěvek věnující se prostorovému rozložení závislosti výsledků voleb do Poslanecké sněmovny na míře zakořenění stran na lokální úrovni. Zjednodušeně se tedy jedná o regresní analýzu přenesenou na lokální úroveň, jejíž princip byl podrobně vysvětlen v kapitole zaměřené na metodologické nástroje využívané v této práci.

Základní územní jednotku této metody tvoří, stejně jako v celé předkládané práci, samosprávné obce České republiky. Výstupem této analýzy bude mapa pro každou ze sledovaných stran. Každé jednotlivé obci České republiky bude vypočítána unikátní hodnota regresního koeficientu, na jejichž základě budou obce následně kategorizovány do několika ucelených segmentů. Jako váhící schéma bylo zvoleno adaptivní jádro, jehož rozsah je určen údajem Akaikeho kritéria.

Ambicí této kapitoly není najít, exaktně ověřit a vysvětlit faktory, které prostorovou strukturu regresních koeficientů tvoří, ale spíše se na základě stávajících znalostí problematiky pokusit o interpretaci, která by mohla sloužit jako námět pro budoucí výzkumy zabývající se tímto tématem. Fakt, že drtivá většina obcí bude mít kladný regresní koeficient, je jasný již z výsledků klasické regresní analýzy, v jejímž rámci byl naměřen pozitivní vliv přítomnosti stran na lokální úrovni na jejich výsledky v centrálních volbách. „Neprostorová“ regresní analýza však poskytuje informaci pouze za celé sledované území a není tak schopna postihnout to, jak je tento jev lokalizován v prostoru. O tento rozměr naopak usiluje právě geograficky vážená regrese, jejíž výsledky budou prezentovány v následujících podkapitolách.

8.1 Výsledky geograficky vážené regrese – ČSSD

Při pohledu na teritoriální rozložení regresních koeficientů zjistíme, že se v zásadě vůbec nepodobá jakýmkoli známým mapám o rozložení volebních výsledků sociální demokracie. Z žádného úhlu pohledu tak nelze na jedné straně pozorovat výsostní postavení regionů, jakými jsou například Ostravsko a Ústeckého, ale zároveň na druhé straně nevyčnívají regionální centra či Praha.

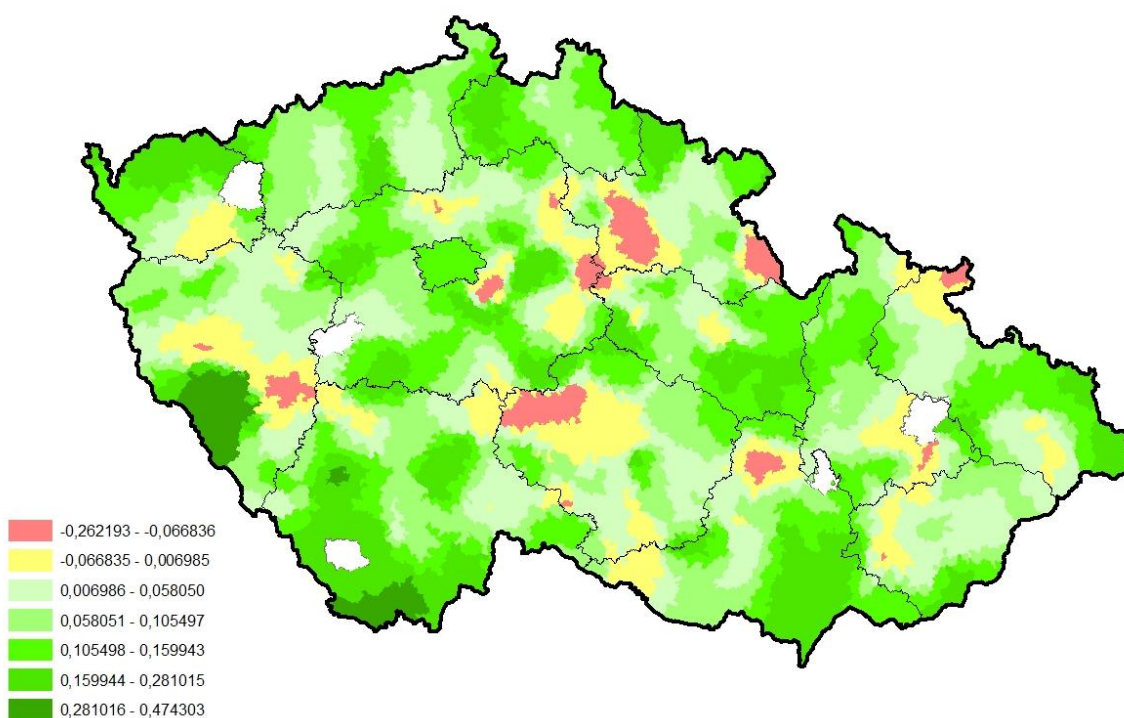
Naopak se zde objevují jiná, územně roztržštěná jádra, ve kterých je výsledek centrálních voleb významně determinován právě přítomností stran na lokální úrovni. Jedná se především o Domažlicko a jeho širší zázemí, ale také o Vyšebrodsko

a částečně Kaplicko. Úspěšná jsou v tomto ohledu i největší česká města, tedy Praha a Brno.

Existují však také území, kde je tento vztah obrácený, tedy že s rostoucím významem strany na lokální úrovni klesá úspěšnost v centrálních volbách. I tato území jsou charakteristická značnou disperzitou. Zde je třeba zmínit zejména Horažďovicko, Pelhřimovsko s Jihlavskem, Jičínsko, Krnovsko či oblast Orlických hor.

Model ČSSD je v tomto směru dosti neuchopitelný a na první pohled v něm nelze najít nějaké společné jmenovatele, které by kopírovaly rozmístění určitého jevu, který by byl schopný tuto prostorovou strukturu vysvětlit.

Obrázek 9 – Mapový výstup geograficky vážené regrese strany ČSSD

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování v programu ArcMap 10.2

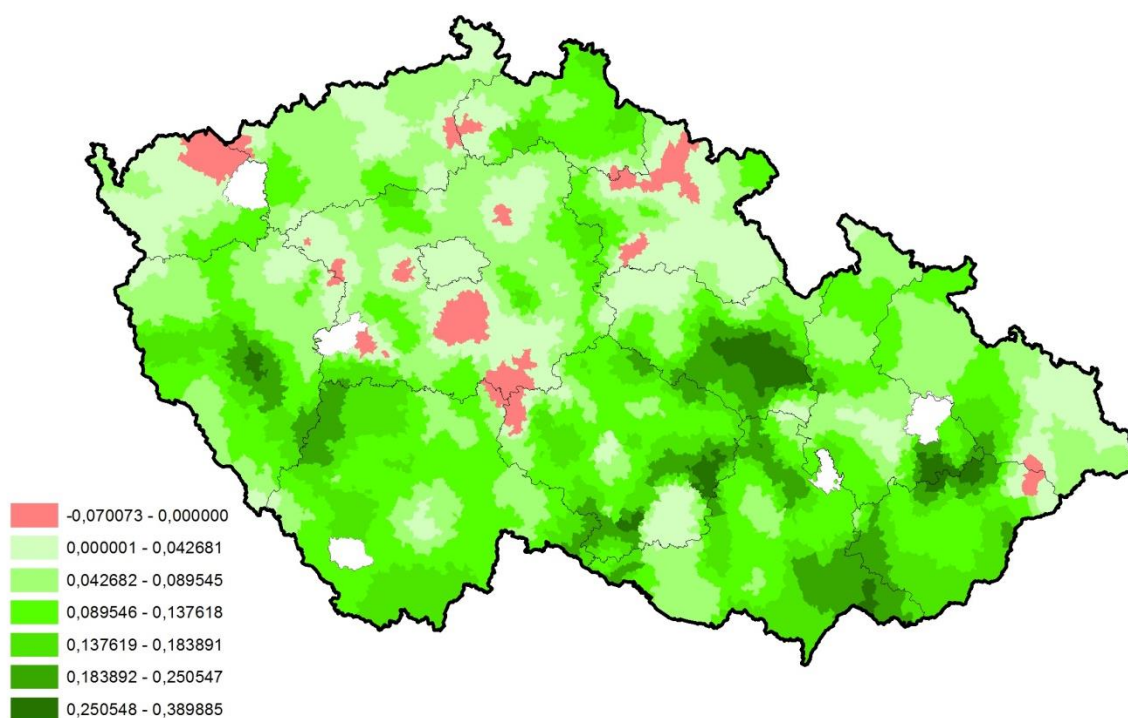
8.2 Výsledky geograficky vážené regrese – ODS

Prostorové rozložení zkoumaného vztahu je v případě ODS zajímavé zejména v tom, že je do určité míry antagonistický k dlouhodobě stabilnímu a zažitému geografickému vzorci podpory této strany. Jinými slovy, největší vliv přítomnosti strany v lokální politice na výsledky parlamentních voleb byl zaznamenán zejména na Moravě či

v určitých oblastech vnitřní periferie. Naproti tomu ve velkých městech jako jsou Pardubice, Hradec Králové, České Budějovice, Brno, Ostrava a zejména pak Praha byl zaznamenán spíše slabší efekt.

Zajímavé také je, že významná část Královehradeckého kraje, stejně jako jihovýchodní zázemí Prahy (myšleno Benešovsko) a také Karlovarsko, jsou charakteristické negativním vlivem lokální zakořeněnosti ODS na výsledky centrálních voleb.

Obrázek 10 - Mapový výstup geograficky vážené regrese strany ODS

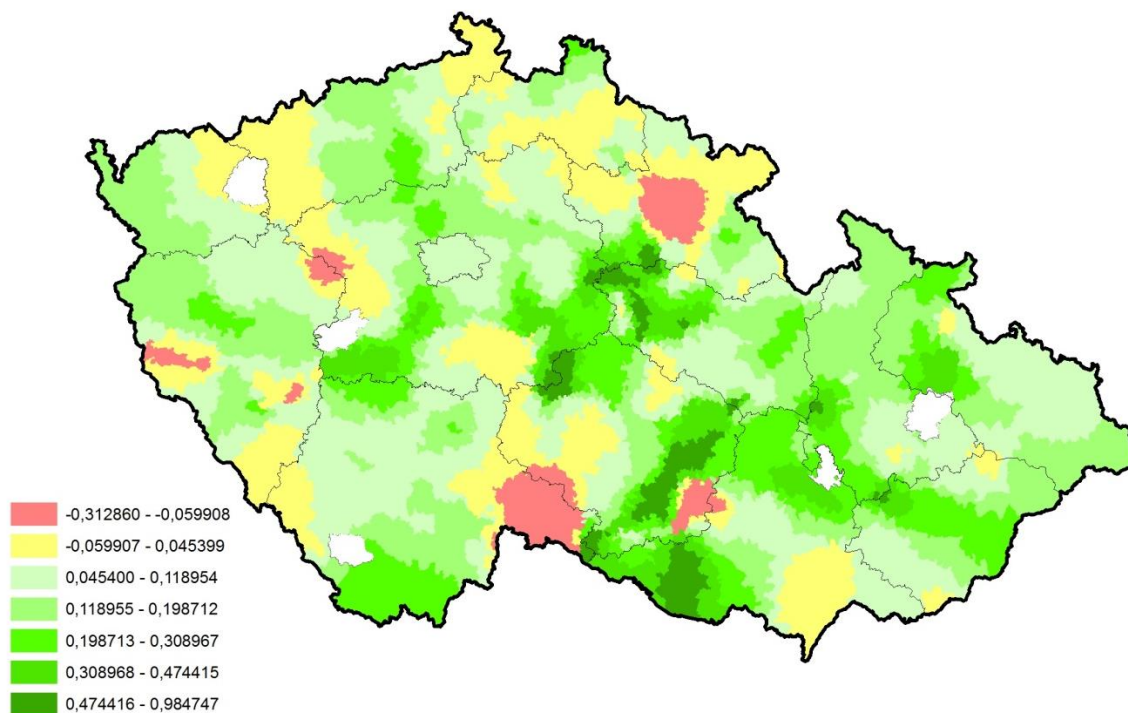
Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování v programu ArcMap 10.2

8.3 Výsledky geograficky vážené regrese - TOP 09

Také v případě TOP 09 má na většině území lokální působnost strany pozitivní vliv na výsledky parlamentních voleb. Nejvýznamněji se tento jev projevuje na Znojemsku, Pardubicku, Humpolecku a také podél východní hranice Vysočiny. V zásadě se jedná opět o území, ve kterých je volební podpora této strany spíše slabší. Opačný trend, tedy negativní vliv zakořeněnosti stran na centrální volby, je registrován zejména na Dačicku a v centrální části Královehradeckého kraje.

Stejně jako v případě ODS se ukázalo, že v regionech, ve kterých není strana v parlamentních volbách příliš úspěšná (např. Znojensko, Třebíčsko popř. Kutnohorsko apod.), byla lokální působnost faktorem, díky němuž se podařilo mobilizovat voliče k podpoře právě TOP 09.

Obrázek 11 - Mapový výstup geograficky vážené regrese strany TOP 09

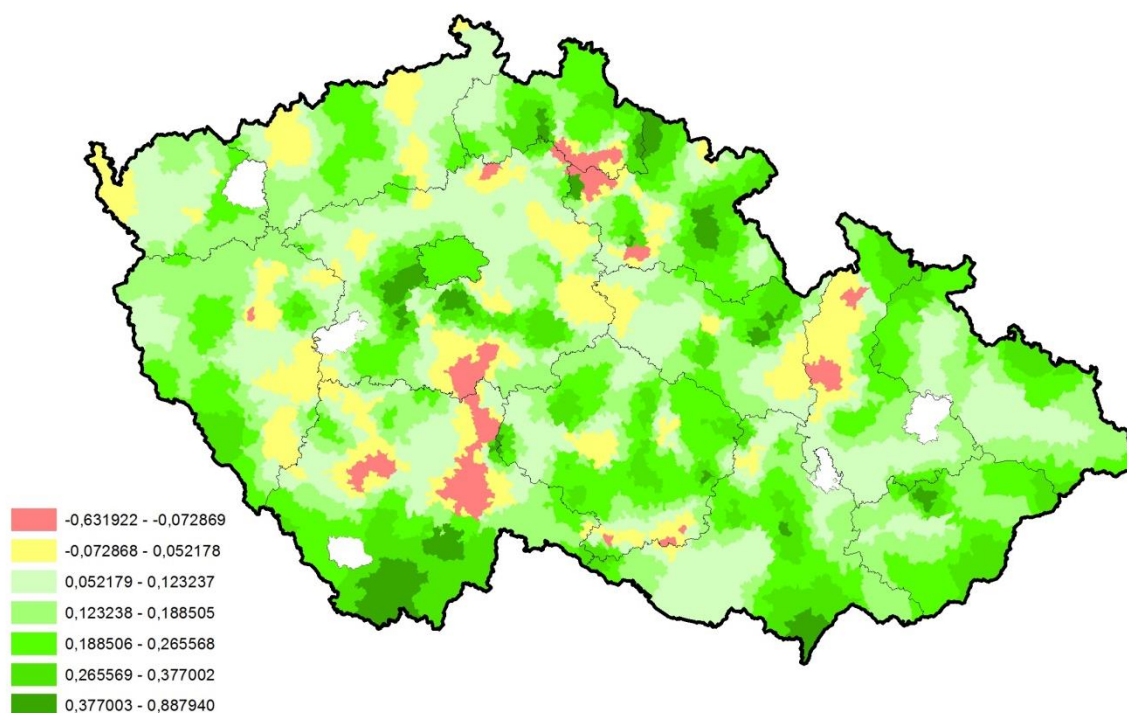
Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování v programu ArcMap 10.2

8.4 Výsledky geograficky vážené regrese – KSČM

V případě KSČM je nejvýraznější vliv nezávisle proměnné situován do oblasti Kaplice a Vyššího Brodu, dále pak do západního zázemí Prahy, do oblasti Krkonoš, Orlických hor a také Břeclavi. Negativní vliv naopak z velké části kopíruje trasu dálnice D3 (či alespoň plány na její výstavbu) táhnoucí se z Prahy do Českých Budějovic a dále pak rozhraní Libereckého, Středočeského a Královehradeckého kraje a také oblast Šumperska a Jesenicka.

V případě komunistů tak lze nalézt paralely s ČSSD, kdy je jen velmi obtížné vysledovat nějaké logické prostorové vzorce, které by respektovaly a odvíjely se od prostorového rozmístění jiných jevů. Prostorový vzorec je tak stejně jako v případě sociálních demokratů velmi strukturovaný a disperzní.

Obrázek 12 - Mapový výstup geograficky vážené regrese strany KSČM

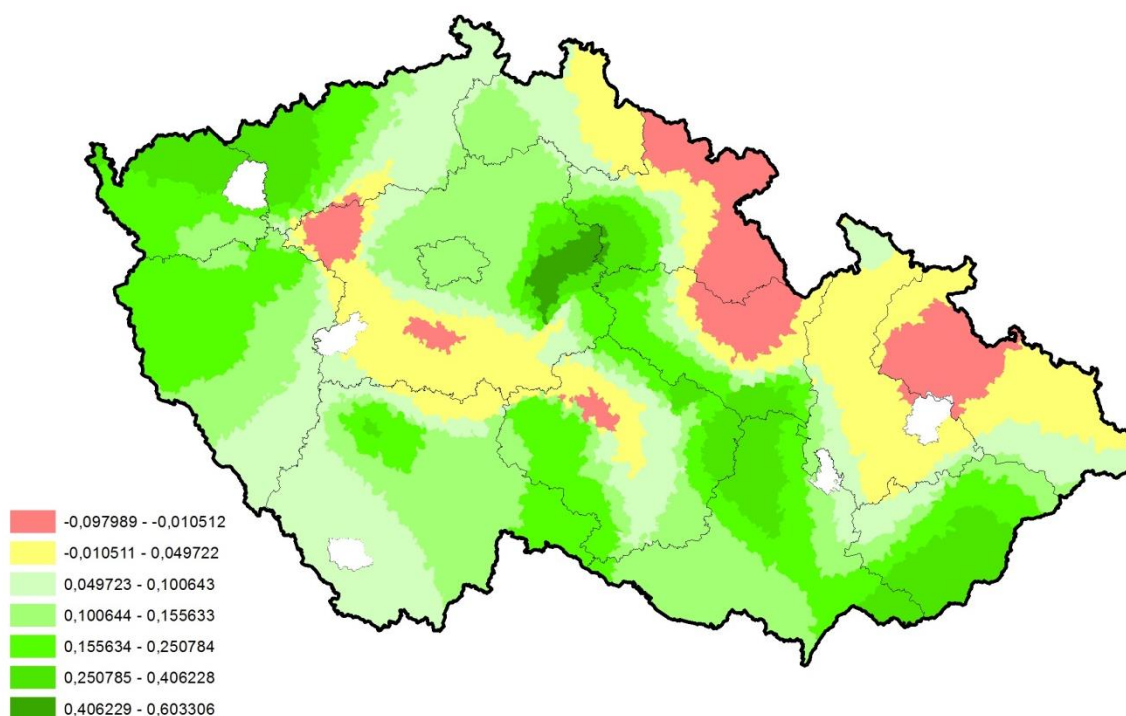
Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování v programu ArcMap 10.2

8.5 Výsledky geograficky vážené regrese - Věci veřejné

Regresní model Věcí veřejných vytváří nejrozsáhlejší souvislé plochy ze všech sledovaných stran. Pozitivní vliv přítomnosti strany v lokální politice na výsledky centrálních voleb se táhne územím od Kolína, přes severní hranici Vysočiny, Boskovicko, Brno až do Zlínského kraje. Naopak negativní vliv se rozkládá podél severní hranice od Krkonoš až na Bruntálsko a také v pásu od Rakovníka, jižně od Prahy až po Jihlavu.

Zajímavý je v této souvislosti fakt, že právě v oblastech podél severní hranice České republiky byla strana ve volbách do Poslanecké sněmovny nejúspěšnější. Znamená to tedy, že volební výsledek nebyl v tomto území „tažen“ lokální přítomností strany, ale jinými faktory.

Obrázek 13 - Mapový výstup geograficky vážené regrese strany Věci veřejné

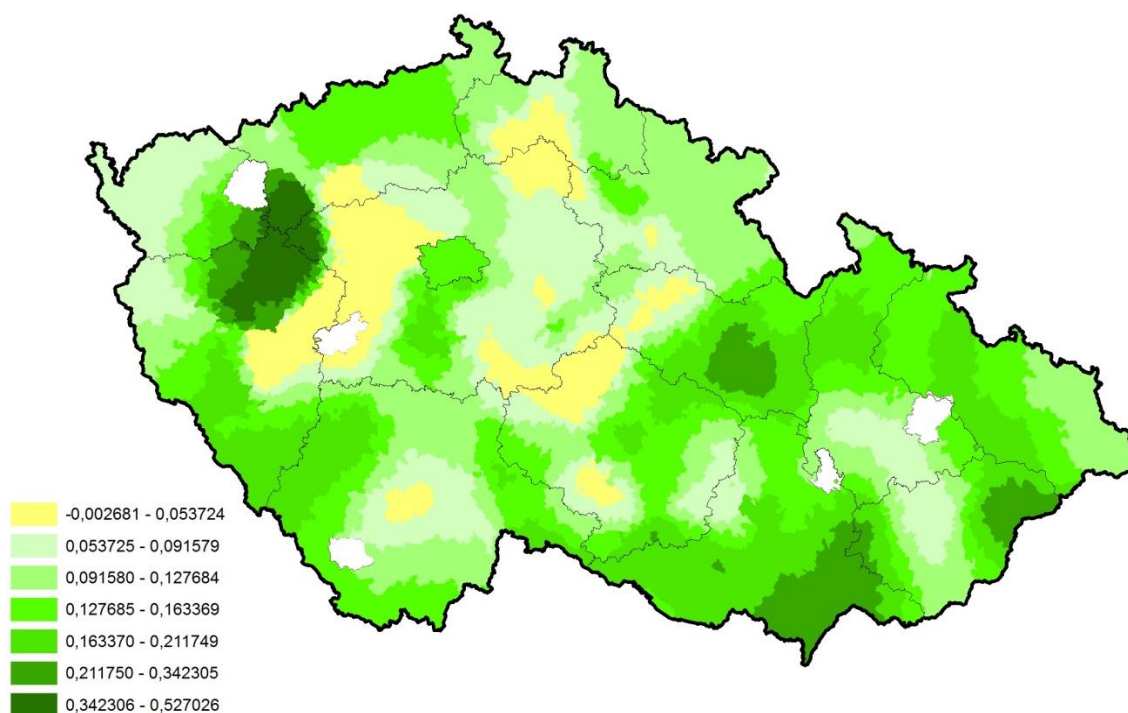
Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování v programu ArcMap 10.2

8.6 Výsledky geograficky vážené regrese - KDU-ČSL

V případě křesťanských demokratů se alespoň částečně překrývá klasický prostorový vzorec podpory této strany⁴⁷ s rozmístěním regresních koeficientů generovaných touto analýzou. Objevila se zde však jedna oblast, která je z tohoto pohledu velmi atypická, a to na rozhraní Plzeňského (Kralovicko), Ústeckého (Podbořansko) a také Karlovarského kraje (Žluticko). Navzdory tomu, že tato oblast není z hlediska struktury obyvatelstva pro KDU-ČSL úplně bonitní, se ukazuje, že právě zde jsou lokální stranické organizace jakýmsi klíčem k úspěchu v parlamentních volbách. Je však třeba dodat, že ani tento faktor naznamenal v konečném důsledku výsledek, který by straně v celorepublikovém srovnání výrazněji pomohl.

⁴⁷ Koncentrace zejména na jižní Moravě, Vysočině a v okolí Orlických hor (srov. např. Jehlička, Sýkora, 1991; Linek et al., 2012).

Obrázek 14 - Mapový výstup geograficky vážené regrese strany KDU-ČSL

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování v programu ArcMap 10.2

8.7 Shrnutí

Z výsledků geograficky vážené regrese vyplynulo, že i navzdory dlouhodobě nízké volební podpoře v určitých regionech je pro strany důležité mít v těchto lokalitách aktivní komunální strukturu, která dokáže přilákat alespoň část voličů. Tento efekt se projevuje zejména u pravicově orientovaných stran, tedy ODS a TOP 09, ale také v případě Věcí veřejných. Naproti tomu levicové strany, ČSSD a KSČM, jsou v tomto ohledu těžko uchopitelné a nelze tak bez seriózního výzkumu najít nějaký společný jev, který by tuto prostorovou strukturu vysvětlil. KDU-ČSL je také v tomto ohledu odlišná od zbytku zkoumaných stran. Jako jediná se vyznačuje znatelným překryvem výsledků GWR na straně jedné s dlouhodobým prostorovým vzorcem volební podpory na straně druhé.

Primárním účelem této kapitoly nebylo vysvětlení prostorové variability geograficky vážené regresní analýzy. Na první pohled je však zřejmé, že by to bylo velmi složité, jelikož klasické strukturální charakteristiky (např. nezaměstnanost, úroveň vzdělání, věk, urbanizace apod.) se vyznačují velmi odlišnými prostorovými vzorci nežli ty, které jsou výsledkem geograficky vážené regrese. Lze tak důvodně předpokládat značný vliv

specifických kontextuálních faktorů. Výsledky GWR tak nabízejí široké spektrum otázek, které by se mohly stát předmětem budoucích výzkumů.

ZÁVĚR

Lidé si zjednodušeně řečeno zřídili stát proto, aby jim poskytoval ty služby, které si buď nejsou schopni zajistit sami či jen s velkým úsilím a vysokými náklady. Službami jsou v tomto smyslu míněny například ochrana před vnějším okolím, bezpečnost uvnitř státu, dále pak zajištění veškerého technického zázemí - čímž je míněna například dopravní infrastruktura apod. - a v neposlední řadě služby vzdělávacího a kulturního charakteru, jakými jsou školy, divadla, galerie atd. O tom, jak budou tyto služby přesně vypadat, jaké oblasti budou pokrývat a komu budou poskytovány, se rozhoduje ve svobodných volbách. Volby tak mají zásadní vliv na fungování demokratického státu a jsou vlastně podmínkou jeho veškeré existence.

Význam voleb, potažmo politiky jako takové, se ve společnosti logicky promítá i do široké škály partikulárních společenských aktivit. Lidé rozebírají politiku, volby či průběžný vývoj preferencí v nezávazných debatách mezi přáteli, v rodině, ale i třeba s kolegy v práci. Navzdory tomu, že tyto debaty jsou často vyhrcoené a mnohdy dokonce kritické, je akcent tohoto tématu ve společnosti nesporný. S ohledem na to jistě nepřekvapí, že volby se staly jedním z nejvíce analyzovaných témat také v akademické sféře. Značná část výzkumných prací se voleb či jejich konsekvencí v určitém ohledu dotýká.

Také tato práce se zabývala volbami, přičemž jejím primárním úkolem bylo zjistit, zda a případně do jaké míry ovlivňuje přítomnost politické strany na lokální úrovni její (ne)úspěch ve volbách centrálních⁴⁸. Výběr řešeného tématu byl motivován především snahou zaobírat se tématem, které bylo v rámci výzkumu voleb dosud opomíjené. Právě podoba lokální struktury stran a jejího vlivu na volební úspěch politických stran tomuto kritériu více méně odpovídá.

Výzkum řešeného tématu se opíral o široké spektrum statistických metod, a to na jedné straně těch klasických, které neuvažují prostorový aspekt dat, tak na druhé straně těch nově se etablujících, které již prostorovost dat zohledňují.

Práce sledovala tři základní cíle. (1) zda a případně jaký je vliv přítomnosti strany na lokální úrovni na její výsledek ve volbách do Poslanecké sněmovny, (2) jak se tento vztah mění v návaznosti na měnící se velikostní kategorii obcí a (3) zda je variabilita

⁴⁸ Myšleny volby do Poslanecké sněmovny.

volebního chování determinována strukturálními či spíše kontextuálními faktory společnosti.

Tyto cíle byly sledovány z perspektivy dvou hlavních přístupů, které diferencovaly sledované strany na základě (1) pravo-levé ideologické orientace a také na základě (2) délky a formy jejich ukotvení v rámci českého stranického systému.

Se zvláštním akcentem bylo přistupováno ke stranám Věci veřejné a TOP 09, které byly v době konání voleb politickými nováčky, ovšem s rozdílnou formou své geneze. Pozornost výzkumu byla také zaměřena na KDU-ČSL, jejíž uchopitelnost a určení pozice v českém stranickém systému je v mnoha ohledech dosti složitá. Otázkou tak bylo, zda se tato strana podobá spíše pravicovým nebo levicovým stranám, či zda se jedná v rámci systému o úplného outliera, který si žije „svým vlastním životem“.

Před realizací výzkumu autor předpokládal, že přítomnost stran na lokální úrovni bude mít významný vliv na jejich výsledky ve volbách do parlamentu s tím, že analyzované strany se v tomto ohledu budou mezi sebou odlišovat. Očekávalo se, že vyšší vliv bude mít tento faktor u etablovaných stran s rozvinutou organizační strukturou. Naopak z pohledu ideologické orientace byla očekávána taková, že vliv lokální přítomnosti bude při uvážení všech obcí ČR přibližně stejný a že s populační velikostí obcí poroste relativní význam této proměnné, a to zejména u pravicových stran, pro které znamenají populačně velká sídla zázemí jejich elektorátu.

Na KDU-ČSL bylo v rámci předpokladů nahlíženo jako na subjekt, který nebude na základě výsledků možné spolehlivě zařadit ani k pravici, ani k levici. Z pohledu výzkumného přístupu zaměřeného na etablované vs. nové strany se očekávalo, že lidovci budou jednoznačným lídrem ve skupině etablovaných stran, což jinými slovy znamená, že jejich výsledky budou nejvíce závislé na lokální přítomnosti, a že sejetí mezi těmito dvěma proměnnými bude v porovnání s ostatními subjekty nejsilnější.

Výsledky potvrdily hlavní předpoklad této práce, a sice že lokální působnost politických stran má statisticky významný vliv na úspěch sledovaných stran ve volbách do Poslanecké sněmovny. V hypotézách před realizací výzkumu nebylo autorem specifikováno, jaké relativní postavení bude mít tato proměnná v porovnání se strukturálními rysy jednotlivých obecních populací, jelikož se v zásadě jedná o první výzkum, který se touto problematikou zabývá. Ukázalo se však, že sledovaný efekt je

jedním z hlavních (pro některé dokonce hlavní) předpokladů úspěchu stran v centrálních volbách, přičemž to byla ideologická orientace stran, která tyto závěry do značné míry dále variovala.

Oproti předpokladům se tak ukázalo překvapivým faktem, že ideologická orientace vytváří v tomto ohledu velmi významnou štěpnou linii ve prospěch levicových stran. Toto zjištění je navíc umocněno rostoucí populační velikostí obcí a měst. Již v obcích s minimálně 500 obyvateli se přítomnost levicových stran na lokální úrovni stala nejdůležitějším předpokladem jejich úspěchu ve volbách do Poslanecké sněmovny, přičemž tento trend se ještě více umocnil při uvažování obcí na 2000 obyvatel. Právě převaha ČSSD a KSČM v této otázce se ukázala být jako jeden z hlavních rozporů mezi předpoklady výzkumu a reálnými výsledky.

Na druhé straně se ukázalo, že volební výsledky pravicových stran jsou taženy zejména ekonomickými činiteli, přičemž tato charakteristika je konzistentní a v zásadě neměnná napříč velikostními kategoriemi územních jednotek. Detailní srovnání ODS a TOP 09 přesto naznačilo některé rozdíly, a to zejména fakt, že ODS je tím „ekonomickým lídrem“ napravo od politického středu, zatímco výsledek TOP 09 je vázán zejména na vysokoškolsky vzdělané obyvatelstvo.

Také z pohledu druhého výzkumného přístupu, tzn. etablované vs. nové strany, se lokální zakořeněnost stran ukázala být významným činitelem tvořícím čitelnou dělicí linii mezi sledovanými politickými stranami. Podle předpokladů to byly právě stabilizované a lokálně pevně zakotvené strany, pro něž byla přítomnost v komunální politice důležitějším determinantem jejich volebního úspěchu, i když tento závěr neplatí úplně plošně, jelikož vliv tohoto činitele na výsledky ODS byl v porovnání s levicovými stranami a KDU-ČSL jednoznačně nejmenší.

Zajímavé srovnání se v této otázce nabízí také při pohledu na Věci veřejné a TOP 09. Ukázalo se, že mezi těmito stranami neexistuje v tomto ohledu žádný velký rozdíl, přičemž pro volební úspěch Věcí veřejných byla lokální přítomnost dokonce důležitější než pro TOP 09. Tento fakt je však způsoben hlavně tím, že volební výsledek Věcí veřejných statisticky vysvětlily jen 3 z 5 nezávislých proměnných a celková „regresní zátěž“ tak nebyla rovnoměrně rozložena jako u TOP 09, která se dle předpokladů blížila mnohem spíše zavedeným stranám. Přesto je nepochybným úspěchem této strany fakt,

že to byla právě komunální přítomnost, která jako jedna ze tří proměnných⁴⁹ dokázala statisticky vysvětlit volební výsledek sněmovních voleb, a to dokonce i s nejnižším počtem celkového počtu kandidátních listin v komunálních volbách. Nepotvrdil se tak předpoklad, že vliv komunální politiky na centrální bude v případě Věcí veřejných velmi malý.

KDU-ČSL se ukázala být jako jednoznačný outlier, jehož úspěch ve volbách byl odvozen pouze od rostoucího podílu katolíků a úrovně komunální zakořeněnosti. Voliči KDU-ČSL jsou tak se stranou velmi úzce sepijetí a volí ji bez ohledu na měnící se typ a význam voleb. Závěr o úzkém sepijetí mezi voliči a stranou se týká také KSČM. I voliči této strany v rámci svého výběru mnohem méně rozlišují mezi volbami centrálními a komunálními. Nepotvrdil se však předpoklad, že pro KSČM a KDU-ČSL bude v porovnání s ostatními stranami lokální přítomnost nejdůležitější. Toto tvrzení platí pro ČSSD a KSČM, přičemž vliv přítomnosti katolíků byl v případě KDU-ČSL natolik významný, že „snížil“ váhy ostatních proměnných.

Druhý výzkumný pilíř této práce byl zaměřen na srovnání vlivu strukturálních a kontextuálních faktorů na volební chování české populace, přičemž bylo předpokládáno, že volební chování je dominantně podmíněno strukturálními faktory. Vedle klasické lineární regresní analýzy tak byla provedena také prostorová regresní analýza, která v rámci výpočtu uvažuje prostorové umístění analyzovaných jednotek. Hlavním účelem tohoto statistického nástroje je eliminace problému tzv. prostorové autokorelace dat, tedy jevu, který může mít neblahý dopad na výsledky klasické „neprostorové“ regrese. Metoda nejmenších čtverců totiž předpokládá vzájemnou nezávislost vstupních dat, což v případě volebních výsledků, jak ukázal údaj Moranova I kritéria, splněno nebylo.

V této otázce však zejména mezi geografy panuje metodologická disputace, jelikož jedni zjednodušeně řečeno předpokládají, že prostorová autokorelace je nepřekročitelný problém, jež je třeba z regresních modelů odstranit, přičemž druhá skupina výzkumníků vnímá prostorovou závislost zkoumaných jevů jako prvek, který podává informaci o „chování“ sledovaného jevu v prostoru, a který je tak pro správnou interpretaci výsledků nezbytný.

⁴⁹ Spolu s podíly katolíků a vysokoškolsky vzdělaných (obě proměnné měly negativní vliv na závisle proměnnou).

Výsledky prostorového regresního modelu v zásadě korespondovaly se závěry z klasické lineární regrese, přičemž jediná významnější změna se týkala obrácení směru závislosti proměnné podíl katolíků v případě ČSSD. Na základě výsledků lineární regrese to byly pouze KDU-ČSL a ČSSD, pro které byla rostoucí přítomnost katolíků v obcích předpokladem jejich volebního úspěchu. Přestože se ukázalo, že kontextuální faktory mají svůj nezanedbatelný vliv a nepotvrdil se tak předpoklad, že při odstranění vlivu prostorové autokorelace se výrazněji nezvýší spolehlivost regresního modelu, jsou přeci jen strukturální charakteristiky jednotlivých populací, které rozhodují o tom, jak se bude daná společnost chovat ve volbách.

Význam měnící se velikostní kategorie obcí byl popsán již v komentářích předchozích zjištění, přesto je třeba podtrhnout, že tento efekt byl z pohledu relativního významu lokální přítomnosti stran dosti určující a z velké části měnil váhy jednotlivých proměnných v regresní analýze. Předpokladem této části výzkumu bylo, že (1) souvislost mezi lokálními a centrálními volbami se bude zvyšovat s rostoucím počtem obyvatel obcí a také, že (2) vliv lokální přítomnosti na výsledky centrálních voleb bude s rostoucí velikostní kategorií také vyšší, a to zejména u pravicových stran.

Jednalo se právě o lokální přítomnost stran, jejíž význam pro levicové strany rapidně stoupá s rostoucí velikostí obcí. U pravicových stran se tento efekt nepotvrdil, což nekoliduje s předpoklady výzkumu. Dle předpokladu byla naměřena rostoucí souvislost mezi lokální a centrální volbami, což má však primárně statistické vysvětlení, kdy soubor obcí nad 500 obsahuje mnohem méně nulových hodnot než soubor všech obcí České republiky.

Na závěr byla provedena metoda tzv. geograficky vážené regrese, která promítla vliv lokální působnosti na volební (ne)úspěch stran do mapového vyjádření. Tato kapitola neměla za cíl odpovědět na žádnou z výzkumných otázek. Jejím účelem bylo pouze do jisté míry obohatit práci o lokální prvek provedené regresní analýzy a pokusit se jej bez využití jakýchkoli statistických metod vysvětlit. Smyslem tak bylo jen jakési nastolení nových výzkumných otázek, jež by se mohly stát předmětem výzkumu některé z příštích prací.

Ukázalo se, že pro pravicové strany, tzn. ODS, TOP 09 a také pro Věci veřejné byla přítomnost na lokální úrovni důležitější v těch oblastech, ve kterých dosáhly spíše podprůměrných výsledků ve volbách do Poslanecké sněmovny. Naopak levicové strany

se vyznačují v tomto směru dosti roztržitou prostorovou strukturou, která nekoresponduje s žádnými známými prostorovými vzorci strukturálních jevů. KDU-ČSL, jakožto jediná ze sledovaných stran, dosahuje značné podobnosti mezi prostorovým vzorcem podpory ve volbách do Poslanecké sněmovny a výsledkem geograficky vážené regrese. O vysvětlení těchto závěrů však předkládaná práce neusiluje, a tak se tyto otázky nabízí jako témata pro případná budoucí bádání.

Výsledky předkládané práce ukázaly, že validita a relevance řešeného tématu má v rámci výzkumu volebního chování své jednoznačné uplatnění. Přítomnost stran na lokální úrovni se ukázala být velmi důležitým faktorem, na němž je do jisté míry postaven volební (ne)úspěch. V porovnání s dosud nejhojněji akcentovanými a využívanými determinanty volebního chování se lokální působnost ukázala být velmi „konkurenceschopným“ činitelem, jež má pro volební výsledky levicových stran dokonce stěžejní význam.

V rámci diplomové práce se také objevila řada dalších témat, která by mohla být inspirací pro další výzkumy dotýkající se tohoto tématu. Především by stálo za bližší prozkoumání to, z jakého důvodu je přítomnost na lokální úrovni mnohem důležitější pro levicové strany. Autor sice v této souvislosti formuloval několik hypotéz, jejichž validita je však nejistá a má sloužit spíše jako námět pro budoucí výzkumy. Na základě čeho se tedy levicoví a potažmo i pravicoví voliči rozhodují, koho budou volit do parlamentu a do koho do obecního zastupitelstva?

Geograficky vážené regrese stejně jako analýza LISA vymezily několik zajímavých oblastí, jejichž volební chování je z celorepublikového pohledu dosti specifické a nejspíše kontextuálně podmíněné. Jedná se například o Vsetínsko vyznačující se vysokou podporou ODS (a nízkou KSČM) či oblast na pomezí Karlovarského a Plzeňského kraje, kde má lokální působnost KDU-ČSL velmi silný vliv na výsledky této strany ve sněmovních volbách.

V rámci budoucích výzkumů by bylo vhodné nahradit proměnnou, jejímž úkolem bylo v rámci výzkumu poskytnout informaci o variabilitě přítomnosti stran na lokální úrovni. Zvolená charakteristika, tedy podíl získaných mandátů v komunálních volbách nebyla metodologicky úplně „čistá“, avšak s ohledem na dostupnost dat jednoznačně nejrelevantnější. Nejspolehlivější by v tomto ohledu byly údaje o umístění a významu

lokálních buněk zkoumaných stran. Jinými slovy, kde jsou lokalizovány místní organizace stran a jaký je jejich počet vůči celkovému počtu obyvatel v daném sídle.

ZDROJE

Publikace a odborné články:

- ANSELIN, L. (1988): *Spatial Econometrics: Methods and Models*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- ANSELIN, L. (1995): Local Indicators of Spatial Association – LISA. *Geographical Analysis*, 27 (2), s. 93–115.
- BALÍK, S. (2006): Kontinuita či diskontinuita voličských vzorců? Volební podpora KSČ a KSČM v prostoru dnešního Olomouckého kraje v období 1929 – 1935 a 1996 – 2002. *Evropská volební studia*, 1, č. 1, s. 38–60.
- BIEZEN, I. VAN (2000): On the Internal Balance of Party Power. *Party Organization in New Democracies. Party Politics*, 6, č. 4, s. 395–417.
- BIEZEN, I. VAN (2003): *Political parties in new democracies: Party organization in Southern and East-Central Europe*. Palgrave Macmillan, London.
- BLAŽEK, J., SPURNÁ P. (2008): Are Development Axes and Clusters Emerging in the New Member States? The Case of the Czech Republic. *Regional Studies*
- BLAŽEK, J., NETRDOVÁ, P. (2009): Can Development Axes Be Identified By Socio-economic Variables? The Case of Czechia. *Geografie. Sborník České geografické společnosti*, 114, č. 4, s. 245–262.
- BLONDEL, J., MULLER-ROMMEL, F., MALOVÁ, D. (eds). (2007): *Governing New European Democracies*. Palgrave, London.
- BRUNSDON, CH., FOTHERINGHAM, A. S., CHARLTON, M. (1996): Geographically Weighted Regression: A Method for Exploring Spatial Nonstationarity. *Geographical Analysis*, 28, č.4, s. 281–298.
- CABADA, L., ŠANC, D. (2005): *Český stranický systém ve 20. století*. Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk, Plzeň.
- CLIFF, A., HAGGETT, P., KEITH ORD, J., BASSETT, K., DAVIES, R., B. (1975): *Elements of Spatial Structure – a Quantitative Approach*. Cambridge: Cambridge University Press.
- CLIFF, A., ORD, J. K. (1973): *Spatial Autocorrelation*. Pion, London. 178 s.
- DALTON, R., WATTENBERG, M. (2000): *Parties Without Partisans: Political Change in Advanced Industrial Democracies*. Oxford: Oxford University Press
- DEEGAN-KRAUSE, K. (2007): New Dimensions of Political Cleavage. In: RUSSELL J. D. KLINGEMANN H. D. (eds): *The Oxford Handbook of Political Behavior*. Oxford University Press, Oxford. s. 538–556.
- DE VANUS, D., (2002): *Surveys in Social Research*, Routledge, London.
- DOGAN, M. (2001): Class, religion, party. Triple decline of electoral cleavages in Western Europe. In: KARVONEN L., KUHNLE S. (eds): *Party Systems and Voter Alignments Revisited*. Routledge, London/New York, s. 93–114.
- DUBIN, R., (2009): Spatial Weights. In: FOTHERINGHAM, A. S., ROGERSON, P. A. (eds.): *The SAGE Handbook of Spatial Analysis*, Sage Publications, s. 125–157.
- DUVERGER, M. (1954): *Political Parties: Their Organization and Activities in The Modern State*, Methuen, London.
- DUVERGER, M. (1964). *Political Parties*. Third ed. London: Cambridge University Press. (First edition 1951).
- FIALA, P. (2003): *Středoevropské systémy politických stran*. Masarykova univerzita. 255 s.
- FIALA, P., STRMISKA, M. (2009): *Teorie politických stran*. Barrister & Principal. 266 s.
- FOTHERINGHAM, A. S. (1997): Trends in Quantitative Methods I: Stressing the Local. *Progress in Human Geography* 21 (1), s. 88–96.
- FOTHERINGHAM, A. S. (1998): Trends in Quantitative Methods II: Stressing the Computational. *Progress in Human Geography* 22 (2): 283–292.
- FOTHERINGHAM, A. S. (1999): Trends in Quantitative Methods III: Stressing the Visual. *Progress in Human Geography* 23 (4): s. 597–606.
- FOTHERINGHAM, A. S., BRUNSDON, C., CHARLTON, M. E. (2002): *Geographically Weighted Regression: The Analysis of Spatially Varying Relationships*. Wiley, Chichester.

- FOTHERINGHAM, A. S., BRUNSDON, CH., CHARLTON, M., (2000). Quantitative Geography – Perspectives on Spatial Data Analysis. London.
- GIDDENS, A. (1984): The Constitution of Society. Berkeley/Los Angeles, CA. University of California Press. Dalton, Wattenberg,
- GOODCHILD, M. F., ANSELIN, L., APPLEBAUM, R. P. a HERR HARTHORN, B. (2000): „Toward Spatially Integrated Social Science.— International Regional Science Review 23, No. 2, s. 139–159.
- HLOUŠEK, V., KOPEČEK, L. (2010): Politické strany. Původ, ideologie a transformace politických stran v západní a střední Evropě. Grada, Praha.
- JEHLÍČKA, P., SÝKORA, L. (1991): Stabilita regionální podpory tradičních politických stran v českých zemích (1920-1990), Sborník ČGS, sv. 96, č. 2, s. 81 - 95.
- JOHNSTON, R. J. (1987): Dealignment, volatility, and electoral geography. Studies In Comparative International Development, 22, č. 3, s. 3–25.
- JOHNSTON, R., PATTIE, CH. (2008): Place and Vote. In: COX, K., LOW, M., ROBINSON, J. The SAGE Handbook of Political Geography. SAGE Publications, London, s. 357–374.
- KATZ, R., MAIR, P. (1995): Changing Model of Party Organization and Party Democracy, The Emergence of Cartel Party, Party Politics, 1, s. 5-27.
- KATZ, R., MAIR, P. (1994): The evolution of party organization in Europe: three faces of party organization. In: CROTTY, W. (eds): Political parties in a changing age. American Review of Politics, č.14, s. 593–617.
- KIRCHHEIMER, O. (1966). The Transformation of the Western European Party Systems. In *Political Parties and Political Development*, edited by LaPalombara, J. & Weiner, M. Princeton: Princeton University Press.
- KITSCHOLT, H. (1995): Formation of Party Cleavages in Post-Communist Democracies. Party Politics.
- KLÍMA, M. (1998): Volby a politické strany v moderních demokraciích. Radix, Praha. s. 272.
- KOPECKÝ, P. (1999): Political Competition and Institutionalization of Parliaments: The Czech and Slovak Republics, unpublished PhD. Thesis, University of Leiden.
- KOSTELECKÝ, T. (1994): Economic, social and historical determinants of voting patterns in 1990 and 1992 parliamentary elections in the Czech Republic. Sociologický časopis, 2, č. 2, s. 209-228.
- KOSTELECKÝ, T. (1995): Changing Party Allegiances in a Changing Party System: the 1990 and 1992 Parliamentary elections in the Czech Republic. In Wightman, G. (ed.). Party formation in East-Central Europe. Post-Communist Politics in Czechoslovakia, Hungary, Poland and Bulgaria. s. 79-107
- KOSTELECKÝ, T., STACHOVÁ, J., ČERMÁK, D. (2002): Výběrová šetření a analýza agregátních dat, Region a politika. Sociologický ústav AV ČR, Praha.
- KOSTELECKÝ, T., ČERMÁK, D. (2004): Vliv teritoriálně specifických faktorů na formování politických orientací voličů. Sociologický časopis, 40, č. 4, s. 469–487.
- KOSTELECKÝ, T. (2009): Regionální rozdíly ve volebních výsledcích v České republice – parlamentní volby 1996-2006. Evropská volební studia, 4(2), s. 124-134
- KOUBA, K. (2007): Prostorová analýza českého stranického systému. Institucionalizace a prostorové režimy. Sociologický časopis, 43, č. 5, s. 1017–1037.
- KYLOUŠEK, J., PINK, M. (2007): Electoral support for the Communist Party of Bohemia and Moravia in parliamentary elections in the Czech Republic after 1990. Evropská volební studia, 2, č. 2, s. 149–163.
- KYLOUŠEK, J., PINK, M. (2009): Voličská základna sociálnědemokratických stran v bývalém Československu a její prostorové proměny. Evropská volební studia, 4, č. 1, s. 1–21.
- LEBEDA, T., LINEK, L., LYONS, P., VLACHOVÁ, K., et al. (2007): Voliči a volby 2006. Sociologický ústav AV ČR, Praha, s. 234.
- LEIB, J., QUINTON, N. (2011): On the Shores of the „Moribund Backwater“?: Trends in electoral Geography Research Since 1990. In: WARF, B., LEIB, J. Revitalizing Electoral Geography. Ashgate, s. 9–27.
- LINEK, L., et al. (2012): Voliči a volby 2010. SLON, Praha.

- LINEK, L., PECHÁČEK, Š. (2006): Základní charakteristiky členské základny KDU-ČSL. Sociologické studie. Sociologický ústav AV ČR, Praha. 48 s.
- MAIR, P. (1997): *Party Systems Change, Approaches and Interpretations*, Clarendon Press, Oxford.
- MAIR, P., BIEZEN, I. VAN (2001): *Party Membership in Twenty European Democracies, 1980-2000*. *Party Politics*, 7, č. 1, s. 5-21.
- MAŠKARINEC, P. (2013): Prostorová analýza prezidentských voleb v České republice v roce 2013. *Sociológia*, 45, č. 5, s. 435–469.
- MAŠKARINEC, P. (2011): Volební podpora ČSSD, KDU-ČSL, KSČM a ODS v prostoru dnešního Libereckého kraje v letech 1920–1935 a 1996–2010: Kontinuita či diskontinuita voličských vzorců? *Evropská volební studia*, 6, č. 1, s. 22–43.
- MELOUN, M., MILITKÝ, J. (2002): *Kompendum statistického zpracování dat: metody a řešené úlohy včetně CD*. Academia, 1, 764 s.
- NETRDOVÁ, P., NOSEK, V. (2009): Přístupy k měření významu geografického rozměru společenských nerovnoměrností. *Geografie – Sborník ČGS*, 114, č. 1, s. 52-65.
- NOVÁK, M. (1997). *Systémy politických stran: úvod do jejich srovnávacího studia*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství. s. 275
- NOVÁK, J., NETRDOVÁ, P. (2011): Prostorové vzorce sociálně-ekonomické diferenciace obcí v České republice. *Sociologický časopis*, 47, č. 4, s. 717-744.
- ORD, J. K., GETIS, A. (1995): *Local Spatial Autocorrelation Statistics: Distributional Issues and an Application*. *Geographical Analysis*, 27(4).
- PEDERSEN, M. N. (1979): *The Dynamics of European Party System: Changing Patterns of Electoral Volatility*, *European Journal of Political Research*, 7, č. 1, s. 1-26.
- PINK, M. (2006): Volební geografie České republiky In: DANČÁK, B., HLOUŠEK, V. *Parlamentní volby 2006 a česká politika*. MU/MPÚ, Brno, s. 158–176.
- PINK, M. (2010): Volební geografie. In: BALÍK, S. (eds): *Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2010*. CDK, Brno, s. 209–234.
- PINK, M., (eds.) (2012): *Volební mapy České a Slovenské republiky po roce 1993: vzorce, trendy, proměny*. CDK, Brno.
- PRIDHAM, G. (1990): *Political Actors, Linkages and Interactions: Democratic Consolidation in Southern Europe*, *West European Politics*, 13, č. 4, s. 103-117.
- PROFANTOVÁ, H. (2009): Věci veřejné v rámci konceptu „politická strana-obchodní firma“. Bakalářská práce. Katedra politologie FSS MU, Písek, 63 s.
- REIF, K., SCHMITT, H. (1980): *Nine second-order national elections – A conceptual framework for the analysis of European election results*. *European Journal of Political Research*, č. 8, s. 3-44.
- ROKKAN, S., LIPSET, S. M (eds.). (1967): *Party Systems and Voter Alignments*. The Free Press, New York.
- ROSE, R., MISHLER, W. (1998): *Negative and Positive Party Identification in Post-Communist Countries*, *Electoral Studies*, 17, č. 2, s. 217-234.
- SARTORI, G. (1976): *Parties and Party System. A Framework for Analysis*, Cambridge University Press.
- SHIN, M, AGNEW, J. (2011): *Spatial Regression for Electoral Studies: The Case of the Italian Lega Nord*. In: BARNEY. W., LEIB J. (eds.): *Revitalizing Electoral Geography*. Ashgate, Farnham/Burlington, s. 59–74.
- SCHÖPFLIN, G. (1993): *Politics in Eastern Europe, 1945-1992*. Blackwell, Oxford.
- SOKOL, P. (2003): Volební geografie při parlamentních volbách.— In: LINEK, L. (eds). *Volby do Poslanecké sněmovny 2002*. Sociologický ústav AV ČR, s.152–160.
- SPURNÁ, P. (2008a): Prostorová autokorelace – všudypřítomný jev při analýze prostorových dat? *Sociologický časopis*, Vol. 44, č. 4. s. 14.
- SPURNÁ, P. (2008b) : *Geograficky vážená regrese. Metoda analýzy prostorové nestacionarity geografických jevů*. *Sborník ČGS*, 114, č. 1, s. 52-65.
- ŠARADÍN, P. (2003): Územní podpora KDU-ČSL ve volbách. *Politologická revue*, 9, č.2, s. 45-64.

- ŠARADÍN, P. (2006): Analýza volební podpory České strany sociálně demokratické a Občanské demokratické strany ve volbách do Poslanecké sněmovny PČR. In: NĚMEC, J., ŠŮSTKOVÁ, M. (eds.): III. kongres českých politologů, Olomouc 8.-10. 9. 2006. Praha/Olomouc: Česká společnost pro politické vědy, s. 238-251.
- TOBLER, W. R. (1970). A computer movie simulating urban growth in the Detroit region. *Economic Geography* 46, s. 234–40.
- TOOLE, J. (2000): Government Formation and Party System Stabilization in East Central Europe. *Party Politics* 6 (4): s. 441–461.
- UNWIN, A., UNWIN, D. (1998): Exploratory Spatial Data Analysis with Local Statistics. *The Statistician*, 47, 3, s. 415-421.
- VODA, P. (2010): Volební geografie ČR: Analýza volební podpory KDU-ČSL. Magisterská práce. Geografický ústav Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity. Brno, 132 s.
- VODA, P. (2011). Geografie volební podpory KDU-ČSL 1920 až 2010. *Evropská volební studia*, 6, č. 2, s. 104–127.
- WARD, M. D. O'LOUGHLIN, J. (2002): Spatial Processes and Political Methodology: Introduction to the Special Issue. *Political Analysis*, 10, č. 3, s. 211–216.
- WARF, B., LEIB, J. (2011): Introduction. In: WARF, B., LEIB, J. (eds): *Revitalizing Electoral Geography*. Ashgate, s. 3–8.
- WEBER., M. (1946): *Politics as a Vocation*, In: GERETH H. H.-MILLS, C. W. (eds): *From Max Weber: Essay in Sociology*, Oxford University Press.

Internetové zdroje:

- HANÁČEK, V. (2010). Typologie českého stranického systému po roce 1989 [online]. E-polis.cz, [cit. 2014-04-10]. Dostupné z WWW: <<http://www.e-polis.cz/politicketeorie/540-typologie-ceskeho-stranickeho-systemu-po-roce-1989.html>>.
- ČSÚ – ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD – oficiální stránka voleb. [online]. [cit. 2014-06-17]. Dostupné z WWW: <<http://www.volby.cz/pls/ps2010/ps>>.
- SLBD – SČÍTÁNÍ LIDU, DOMŮ A BYTŮ. [online]. [cit. 2014-06-17]. Dostupné z WWW: <<http://vdb.czso.cz/sldbvo/>>.
- OFICIÁLNÍ STRÁNKA MIROSLAVA KALOUSKA. [online]. [cit. 2014-06-17]. Dostupné z WWW: <<http://www.miroslav-kalousek.cz/>>.

Ostatní zdroje:

ARCDATA Praha, s. r. o. 2001 [cit. 2014-06-29]. ArcČR 500 – digitální geografická databáze ČR

geodacenter.asu.edu, 2014 [online]. [cit. 2014-07-10]. Dostupné z WWW: <<http://geodacenter.asu.edu/>>.

Interní statistiky strany TOP 09

ČSSD – Česká strana sociálně demokratická

HSD-SMS - Hnutí za samosprávnou demokracii – Společnost pro Moravu a Slezsko

HZDS – Hnutí za demokratické Slovensko

GWR – geographically weighted regression

KDU-ČSL – Křesťanská demokratická strana československá strana lidová

KSČM – Komunistická strana Čech a Moravy

LISA - local indicators of spatial association

ODS – Občanská demokratická strana

OF – Občanské fórum

US-DEU – Unie svobody - Demokratická unie

UNR – Svaz za novou republiku

VV – Věci veřejné